T.C.
BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ARKEOLOJİ ANABİLİM DALI
ARKEOLOJİ BİLİM DALI

BURSA ARKEOLOJİ MÜZESİ'NDEKİ KİOS KÖKENLİ FİGÜRLÜ MEZAR STELLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Fahriye Ceren KOLUKIRIK

Bursa-2025

T.C.

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ARKEOLOJİ ANABİLİM DALI

ARKEOLOJİ BİLİM DALI

BURSA ARKEOLOJİ MÜZESİ'NDEKİ KİOS KÖKENLİ FİGÜRLÜ MEZAR STELLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Fahriye Ceren KOLUKIRIK

Danışman

Prof. Dr. Mustafa ŞAHİN

Bursa-2025

T.C.

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Arkeoloji Anabilim/Anasanat Dalı, Arkeoloji Bilim Dalı'nda. 702247005 Fahriye Ceren KOLUKIRIK'ın hazırladığı "BURSA ARKEOLOJİ MÜZESİ'NDEKİ KİOS KÖKENLİ FİGÜRLÜ MEZAR STELLERİ" konulu Yüksek Lisans Tezi ile ilgili tez savunma sınavı, 13/10/2025 günü 13:00-14:00 saatleri arasında yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin başarılı olduğuna oybirliği ile karar verilmiştir.

Üye (Tez Danışmanı ve Sınav Komisyonu Başkanı)

Akademik Unvanı, Adı Soyadı

Üniversitesi

Prof. Dr. Mustafa ŞAHİN

Bursa Uludağ Üniversitesi

Üye

Akademik Unvanı, Adı Soyadı

Üniversitesi

Doç. Dr. Serkan GÜNDÜZ

Bursa Uludağ Üniversitesi

Üye

Akademik Unvanı, Adı Soyadı

Üniversitesi

Doç. Dr. Hüseyin ERPEHLİVAN

Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi

Üye

Akademik Unvanı, Adı Soyadı

Üniversitesi

13/10/2025

İNTİHAL RAPORU

İNTİHAL YAZIM RAPORU

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS/DOKTORA İNTİHAL YAZILIM RAPORU

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ARKEOLOJİ ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA

07/10/2025

Tez Başlığı / Konusu: BURSA ARKEOLOJİ MÜZESİ'NDEKİ KİOS KÖKENLİ FİGÜRLÜ MEZAR STELLERİ

Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 114 sayfalık kısmına ilişkin, 07.10.2025 tarihinde şahsım tarafından *turnitin* adlı intihal tespit programından (Turnitin)* aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 5'dir.

Uygulanan filtrelemeler:

1- Kaynakça hariç
2- Alıntılar hariç
3- 5 kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Özgünlük Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

Tarih ve İmza

07.10.2025

Adı Soyadı:	Fahriye Ceren KOLUKIRIK
Öğrenci No:	702247005
Anabilim Dalı:	Arkeoloji
Programı:	Arkeoloji
Statüsü:	☒ Y.Lisans ☐ Doktora

Danışman
Prof. Dr. Mustafa ŞAHİN
07.10.2025

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “Bursa Arkeoloji Müzesi’ndeki Kios Kökenli Figürlü Mezar Stelleri” başlıklı çalışmanın bilimsel araştırma, yazma ve etik kurallarına uygun olarak tarafımdan yazıldığına ve tezde yapılan bütün alıntıların kaynaklarının usulüne uygun olarak gösterildiğine, tezimde intihal ürünü cümle veya paragraflar bulunmadığına şerefim üzerine yemin ederim.

Tarih ve İmza

20.05.2025

Adı Soyadı: Fahriye Ceren KOLUKIRIK

Öğrenci No: 702247005

Anabilim Dalı: Arkeoloji

Bilim Dalı: Arkeoloji

Statüsü: ☒Y. Lisans ☐Doktora

ÖZET

Adı ve Soyadı : **Fahriye Ceren KOLUKIRIK**

Üniversite : **Bursa Uludağ Üniversitesi**

Enstitü : **Sosyal bilimler Enstitüsü**

Anabilim Dalı : **Arkeoloji**

Bilim Dalı : **Arkeoloji**

Tezin Niteliği : **Yüksek Lisans Tezi**

Sayfa Sayısı : **X + 113**

Mezuniyet Tarihi : **…. / …. / 20…….**

Tez Danışmanı : **Prof. Dr. Mustafa ŞAHİN**

BURSA ARKEOLOJİ MÜZESİ'NDEKİ KİOS KÖKENLİ FİGÜRLÜ MEZAR STELLERİ

Kios antik kenti günümüzde, Bursa ili Gemlik ilçesine bağlıdır. Yapmış olduğumuz çalışmanın konusu Bursa Arkeoloji Müzesinde bulunan Kios antik kentine ait toplamda 18 adet mezar stelidir. Genellikle MÖ 2. yüzyıl – MÖ 1. yüzyıl arasına tarihlenen stellerin yanı sıra en çok üretim görülen tarih MS 2. yüzyıldır. Elimizde sayısal olarak az da olsa MS 3. yüzyıla tarihlenen mezar stelleri de bulunmaktadır. Bu mezar stelleri tek katlı steller, katlı steller, alınlıklı steller, alınlıksız steller, belirsiz steller olarak 5 grup altında incelenmiştir. Mezar stellerini üzerinde yer alan figürler, 4 farklı Pudicitia tipinde kadınlar ve Palliatus ile oturan erkeklerden oluşmaktadır.

Üzerine işlenen konulara göre 11 örnekte symposium (yemek ziyafeti) sahnesi yer almaktadır. Bununla birlikte mesleklere işaret eden steller de mevcuttur.

Anahtar Kelimeler: Bithynia**,** Kios, Gemlik, Mezar Steli

ABSTRACT

Name and Surname : **Fahriye Ceren KOLUKIRIK**

University : **Bursa Uludağ University**

Institution : **Institute of Social Science**

Field : **Archaeology**

Branch : **Archaeology**

Degree Awarded : **Master of Arts**

Page Number : **X + 113**

Degree Date : **…. / …. / 20…….**

Supervisor : **Prof. Dr. Mustafa ŞAHİN**

GRAVE STELAE WITH FIGURES ORIGINATING FROM THE KIOS IN THE BURSA ARCHAEOLOGICAL MUSEUM

The ancient city of Kios is currently located in Gemlik district of Bursa province. The subject of our study is a total of 18 grave stelae from the ancient city of Kios in the Bursa Archeology Museum. While the steles are generally dated between the 2nd century BC and the 1st century BC, the most produced date is AD. It is the 2nd century. We also have funerary stelae, although numerically few, dating back to the 3rd century AD. These grave stelae were examined under 5 groups: single-storey stelae, storey stelae, pedimented stelae, pedimentless stelae, and indeterminate stelae. The figures on the grave stelae consist of women of four different types of Pudicitia and men sitting with Palliatus.

There are symposium (dinner feast) scenes in 11 examples according to the topics covered. However, there are also stelae indicating professions.

Keywords: Bithynia, Grave Steles, Kios, Gemlik

ÖNSÖZ

Arkeoloji dünyasına başladığım lisans eğitimimden bu yana ilgi duyduğum mezar stelleri konusunda araştırma yapmak ve konu üzerinde tartışmak her zaman keyif vermiştir. Bu konuyu bana uygun gören ve desteğini üzerimden esirgemeyen, kıymetli danışman hocam Prof. Dr. Mustafa Şahin'e sonsuz teşekkür ederim.

İncelediğim eserlerin envanter bilgileri hakkında bana destek olan Bursa Arkeoloji Müzesi Müdürü ve kıymetli çalışanlarına teşekkürü borç bilirim.

Bursa Arkeoloji Müzesi depolarında bulunan eserlerimin çekimleri için canla başla çabalayan değerli Süha Cura'ya ve değerli müze çalışanlarına teşekkür ederim.

Stellerin üzerindeki yazıtların çevirisinin kontrolünde bana destek olan kıymetli Öğr. Gör. Dr. Elif Burcu Özkan hocama emeklerinden dolayı çok minnettarım.

Bana bu yolda desteğini esirgemeyen, her zaman yol gösteren ve benimle bilgilerini paylaşan kıymetli İbrahim Arcagök'e minnet borçluyum.

Her türlü zorluğumu sırtında göğüsleyen, bu süreçte tüm kahrımı çeken, hayatımda oldukları için mutluluk duyduğum biricik arkadaşlarım Hilal Araç, Mustafa Akrın, Onur Demir, Mehtap Kaçar, Gamze Toydemir Varol'a sonsuz teşekkür ederim.

Bu süreçte her daim yanımda olduğunu hissettiren maddi ve manevi bana güç veren değerli annem ve babama minnettarım.

Son olarak yoluma ışık olan ve her daim ellerimi tutan, derdimi dert bilen ve benimle çözüm arayan yol arkadaşım, Hüseyin Kolukırık'a teşekkürlerimi sunarım.

Fahriye Ceren KOLUKIRIK

Bursa - 2025

İÇİNDEKİLER

İNTİHAL RAPORU ..... *iii*
YEMİN METNİ ..... *iv*
ÖZET ..... *v*
ABSTRACT ..... *vi*
ÖNSÖZ ..... *vii*
İÇİNDEKİLER ..... *viii*
GİRİŞ *1*
1. KENT TARİHİ VE SINIRLARI *4*
1.1. Mitolojik Tarih **7**
2. TİPOLOJİ *9*
2.1. STEL TİPLERİ **9**
2.1.1. Tek Katlı Steller 9
2.1.1.1. Alınlıksızlar 9
2.1.1.2. Alınlıklı Olanlar 10
2.1.1.3. Çerçeveli olanlar 11
2.1.1.4. Belirsiz olanlar 11
2.1.2. Katlı Steller 11
2.1.2.1. Alınlıklı Olanlar 12
2.1.2.2. Çerçeveli Olanlar 12
2.1.2.3. Belirsiz Olanlar 13
2.2. FİGÜR TİPLERİ **14**
2.2.1. Kadın Tipleri 14
2.2.1.1. Oturan Kadınlar 14
2.2.1.2. Protopudicitia Tipi 14
2.2.1.3. Pudicitia Philista 15
2.2.1.4. Pudicitia Saufeia Tipi 16
2.2.1.5. Pudicitia Fausta Tipi 17
2.2.2. Ayakta Duran Kadınlar 17
2.2.2.1. Fausta veya Küçük Herculaneumlu Kız Tipi 17
2.2.2.2. Diğeri 18
2.2.3. Erkek Tipleri 18
2.2.3.1. Oturan Erkekler 18
2.2.3.2. Ayakta Duran Erkek Tipleri 21
2.2.3.2.1. Palliatus Tipi 21
2.2.3.3. Büst Biçimli Erkek Tipi 22
2.2.4. Çocuk ve Hizmetçi Figürleri 22
3. İKONOGRAFİ *25*
3.1. Ölü Yemeği / Symposium Sahnesi **25**
3.2. Diğer Sahneler **31**
3.3. Stellerde Betimlenen Nesneler **32**
3.3.1. Ayna 32
3.3.2. Balta 32

3.3.3. Calamistrum (Tarak) ... 32
3.3.4. Cista (sandık) ... 33
3.3.5. Çelenk ... 33
3.3.6. Çekiç ... 33
3.3.7. İğ ve Öreke ... 34
3.3.8. Kalkan ... 34
3.3.9. Kalathos ... 34
3.3.10. Keski ve Manivela ... 34
3.3.11. Klykeion ... 34
3.3.12. Orak ... 35
3.3.13. Üzüm ... 35
3.3.14. Yazı Takımı ... 35
4. KRONOLOJİ ... 36
4.1. MÖ 2. Yüzyıl ... 36
4.2. MÖ 1. Yüzyıl ... 36
4.3. MS 1. Yüzyıl ... 38
4.4. MS 2. Yüzyıl ... 38
4.5. MS 3. yüzyıl ... 40
5. ATÖLYELER ... 42
SONUÇ ... 44
KATALOG ... 46
KISALTMALAR / KAYNAKÇA ... 68
LEVHALAR LİSTESİ ... 71
LEVHALAR ... 75
Haritalar ... 75

GİRİŞ

‘Bursa Arkeoloji Müzesi’ndeki Kios Kökenli Figürlü Mezar Stelleri’ başlıklı Yüksek lisans tez araştırmasında Bursa ili Gemlik ilçesi, Kayhan, Osmaniye ve Yeni mahalle sınırları içerisinde bulunan Kios Antik Kenti yerleşimine ait olan Kios mezar stelleri hakkında çalışma yapılacaktır.

Çalışmanın amacı; Kios mezar stellerinin tarihsel gelişimi ve karakteristik özelliklerini, eldeki bulgular ve belgeler yoluyla açığa çıkarmaktır. Bu çalışma sayesinde Kios mezar stellerinin tipolojisi, ikonografisi, tarihlendirmeleri yapılacak, üretimin sayı olarak arttığı zaman aralığı belirlemeye çalışılacaktır.

Bu çalışma ile ilgili gerek Kios mezar stelleri tipolojisi gerek tarihlendirme gerek yakın bölgeler ile mezar stelleri kapsamında ticari ilişkiler açısından yeterli araştırma yapılmaması, bu konuyu ele almamıza zemin hazırlamıştır.

Kios Antik Kenti dönemsel olarak birçok kez yönetim değiştirmiş ve çok kez istilaya uğramıştır. MÖ 6. yüzyıldan MÖ 2. yüzyıla kadar savaşlar, istilalar ve yönetim değişimlerine paralel ilerleyen mezar steli geleneği tespit edilememiştir. Kentin sosyal akışı, ekonomik durumu ve ticari ilişkilerinin mezar stelleri üzerindeki etkisi çok yüksektir. Bu sebeple bu çalışmada kentin özellikle geçim düzeyleri ve sosyal yaşamları hakkında gerekli bilgi toplamak mezar stellerinin karakteristik özelliklerini savlamamız açısından derin önem kazanacaktır.

Kios mezar stelleri ile ilgili ilk çalışma, 1904 yılında Gustave Mendel tarafından yapılmıştır. Çalışmada Kios kentine ait bir mezar stelinin ikonografisine değinmiştir.

1977 ve 1979 yıllarında Ernst Pfuhl- Hans Möbius “Die Ostgriechischen Grabreliefs I ve II” kitaplarında Kios kentine ait birden fazla mezar steli örneğine korpus kapsamında ele almışlardır.

Bunun yanı sıra 1981 yılı arasında Sencer Şahin “Inschriften griechischer Städte aus Kleinasien, Katalog der antiken Inschriften des Museums von İznik” isimli seride Nikaia kentinin konumuna ve sınırlarını belirlerken, çevresinde olan Kios kentine ve Kios kentine bağlı olan yerleşimlere de değinmektedir. Bununla birlikte Kios kentine ait mezar stellerin üzerinde bulunan yazıtlar da ele alınmıştır.

1985 yılında Thomas Corsten "Die Inschriften von Kios" adlı kitabı ile Kios kentinin sosyal ve ekonomik yönden derleyip Kios yerleşimine ait mezar stellerinde yer alan yazıtları incelemiş ve yazıtlar üzerinden konuyu ele almıştır.

1992 yılında Marielouise Cremer, "Hellenistich-römische Grabstelen im nordwestlichen Kleinasien II. Bithynien" başlıklı kitabında Kios kentine ait mezar stellerinin üzerinde işlenen ikonografilerin değerlendirmesini yapmış, aynı zamanda stellerin üzerindeki yazıtlar ile ilgili bilgi sunarken birden fazla stelin Kios kentine ait olduğunu belirtmektedir.

2014 yılında Doç. Dr. Hüseyin Uzunoğlu ve Erkan Taşdelen "Some New Inscriptions from the Museum of Bursa" isimli makalelerini Gephyra isimli dergide yayınlamışlar ve Bursa'nın birçok yerleşimiyle birlikte Kios kentine ait yazıtları hakkında da bilgi sunmuşlardır.

2019 yılında Prof. Dr. Nalan Eda Akyürek Şahin ve Doç. Dr. Hüseyin Uzunoğlu "New Inscriptions from the Museum of Bursa" isimli makalelerini Gephyra isimli dergide yayınlamışlar ve Kios antik kenti yazıtları hakkında çalışma yapmıştır. Bu çalışmanın ardından 2022 yılında yine aynı kişiler "Weitere neue Inschriften aus dem Museum von Bursa" isimli makalelerini Gephyra isimli dergide yayınlamışlar ve Kios antik kentine ait mezar stelleri üzerindeki yazıtlar hakkında bilgilere yer vermişlerdir.

Kios mezar stelleri üzerine bugüne kadar sınırlı yayınlar yapılmıştır. Yapılan bu yayınların bir kısmı stellerin ikonografisinden bahsederken bir kısmı ise steller üzerindeki yazıtları ele almıştır. Tez konusu kapsamında ele alınan söz konusu steller öncelikle tipoloji ve ikonografi bakımından değerlendirilecek olup bir sonraki aşamada stellerin kronolojisi yapılacaktır. Son olarak da aynı elden çıktığı düşünülen stellerin yapıldığı varsayılan atölyeler üzerinden yorumda bulunulacaktır.

Kios Mezar Stelleri adlı tez çalışmasında, kaynaklar, Giriş, Konum ve Kent Tarihi, Tipoloji, İkonografi Kronoloji, Atölyeler ve Değerlendirme olmak üzere farklı bölümlerden olacaktır. Kaynaklar kısmında çalışmada yararlanılan belgeler aktarılacaktır.

Giriş kısmında çalışmanın amacı, içeriğini, önemi ve kullanılan yöntemler bahsedilecektir. Çalışmanın 1. bölümünde, kentin konumundan, sınırlarından ve kentin antik kaynaklarda geçen tarihsel sürecinden bahsedilecektir.

Çalışmanın 2. bölümünde, Kios Mezar stellerinin Tipoloji başlığı altında stel tipleri ve figür tipleri hakkında elde edilen bilgilerden bahsedilecektir. Çalışmanın 3. bölümünde, İkonografi başlığı altında stel üzerindeki betimlemelerden bahsedilecektir.

Çalışmanın 4. bölümünde ise inceleme yaptığımız stellerin tarihlendirilmesi yapılacaktır. Çalışmanın 5. bölümünde varsayılan atölyeler hakkında değerlendirme yapılacaktır.

Sonuç bölümünde toplanan tüm veriler ışığıyla Kios antik kentinin genelden özele tüm yönleriyle değerlendirilmiş ve çalışmanın arkeolojik verilere katkı sağlaması hedeflenmiştir.

Çalışmanın oluşmasında Bursa Uludağ Üniversitesi kütüphanesinden, online kaynaklardan, Jstor, Zenon DAI gibi veri tabanlarından ve İstanbul Alman Arkeoloji Enstitüsü'nün kütüphanesinden faydalanılmıştır. Tez kapsamında ele alınan mezar stelleri Bursa Müzeler Müdürlüğü tarafından yapılan kurtarma kazıları, sonucunda yerel halkın bulup müze müdürlüğüne teslim ettikleri ve satın alma yolu ile müzeye gelen stellerden oluşmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. KENT TARİHİ VE SINIRLARI

Kios, Günümüzde Bursa ili, Gemlik ilçesinin, Kayhan, Osmaniye ve Yeni mahallelerin birleşim noktasına konumlanan bir antik kenttir[1]. Kuzey ve güneyden Samanlı ve Katırlı dağları ile çevrili olan Kios antik Kenti'nin doğusunda İznik gölü, batı kısmında ise Marmara Denizi kentin sınırlarını oluşturmaktadır (Harita 1). Körfezin güneybatısındaki yüksek bir tepede konumlanan kent, etrafında oluşan denizin getirdiği alüvyon dolgular sebebi ile denizden uzaklaşmıştır[2].

Pylai, Nikaia, Prusa ad Olympum ve Apameia olarak adlandırılan bölgeler Kios kentinin sınırlarını oluşturmaktadır[3] (Harita 2). Günümüzde Yeniköy'de bulunan Kios' a ait olan bir yazıt, Kios kent sınırlarının günümüzde Yeniköy, antik dönemde Angelocoma yani İnegöl'e kadar uzandığı düşünülmektedir (Harita 3). Antik dönemin yazarlarından olan Ps. Skylaks, Kios' u Mysia antik bölgesi altında değerlendirmiş ve kıyı kentleri olan Olbia ve Kallipolis'ten sonra Kios kenti ve Kios körfezinin de bu sırada yer aldığını yazmıştır[4].

Kios mezar stelleri, kios kenti dışında Bursa bölgesindeki bazı Yerleşimlerde de bulunmuştur. Bunlar; Orhangazi, Selçukgazi, Nuzhetiye, Dürdane, Mamure, Yeniköy'dür. Bu yerleşimler antik dönemde Kios antik kentinin sınırları içerisinde yer almaktadır (Harita 4).

S. Şahin Kat. KA 5 ve KB 1 stellerinden bahsetmektedir[5]. Stellerin bulunduğu konum Nikaia sınırlarında olan Orhangazi'dir. Ancak iki stelinde yazıt bölümünde "πολι" kelimesi geçmektedir. Şahin, bu kelimenin Kios kenti olduğunu belirtmektedir. Orhangazi, antik dönemde Kios kentine 20 kilometre, Nikaia kentine ise 41 km. uzağındadır[6]. Şahin, Askania Gölü'nün batısındaki antik yerleşim yerlerinin Kios 'un idari sınırları içinde kabul etmek gerektiğini belirtir. Bu durumun antik dönemde böyle

[1] Şahin - Çıtakoğlu 2022: 94.
[2] Erpehlivan 2019: 308, Şahin 2021: 89 - 90.
[3] Corsten 1985: 9.
[4] Skyl.Perip: 250.
[5] Şahin 1981: 128 - 130.
[6] Şahin 1981: 48.

olduğunu Yeniköy'de bulunan Kat. KB 1 numaralı stelin yazıtında bize göstermektedir. Dolayısıyla Orhangazi çevresini antik Kios kenti mülkiyetinde bir yer olarak kabul edilmektedir[7].

Antik kaynaklarda Kios antik kentinin bir nehir kıyısında olduğundan bahsedilmektedir[8]. Kios 'un Miletliler tarafından kurulduğunu söyleyen Plinius, aynı zamanda kentin bir emporion kenti olarak kurulduğundan da bahsetmektedir [9]. Kentin ilk kuruluş tarihi ile ilgili net bir veri bulunmamaktadır[10].Antik yazar Eusebias bu kentin kuruluş tarihini MÖ 627 olarak belirtmiştir[11].

Aristoteles, Kios kentinin önce Mysler, ardından Karlar, devamında Miletoslular tarafından kolonize edildiği bilgisini vermektedir[12]. Didyma Apollon Kutsal Alanına sunulan phialenin üzerinde, MÖ 228 yılında Miletoslular ile yapılan isopoliteia yazıtı ve Miletos takviminde bulunan Lenaion ayına Kios buluntusu bir yazıtta yer almış olması[13] Kios kentinin Miletos'la bir bağlantısı olduğunu belgelemiştir.

Kios kenti MÖ 546 yılı boyunca Lydia Krallığı'nın egemenliği altında olup, devamında Lydia Kralı Kroisos'un Pers kralı Kyros'a yenik düşmesi ile kent Pers Hakimiyetine girmiştir[14]. Pers savaşlarında Yunanlıların zaferinden sonra Kios bağımsızlık kazanmakla birlikte Attika Delos Deniz Birliği'ne girer. Bu birliğe dahil olan Kios, vergi listelerinde MÖ 454 yılından itibaren Hellespontos vergi bölgesinde on üç kentin arasında olduğu görülmektedir[15]. Kios MÖ 418 yılına dek Deniz Birliği'nin bir üyesi olarak kalmış, ancak Peloponnessos Savaşı'nın sonunda Atina'nın yenilgisi nedeniyle Asya Ege kıyısındaki diğer birçok şehir gibi Perslerin eline geri dönmek zorunda kalmıştır.

Kios 4. yüzyıldan itibaren altın, gümüş ve bronz gibi çeşitli maden ve sikke darp etmeye başlamıştır[16]. Kios, MÖ 301 - 281 yılları arasında Lysimachos adına madeni para

[7] Şahin 1981: 49.
[8] Corsten 1985: 3.
[9] Plin.nat. 5, 144.
[10] Corsten 1985: 22.
[11] Eus. 97b.
[12] Aristot.Frag.136: 506.
[13] Corsten 1985: T2, T3, Kat. 2.
[14] Şahin - Çıtakoğlu 2022: 95.
[15] Corsten 1985: 23.
[16] Şahin - Çıtakoğlu 2022: 95.

basmıştır[17]. Lysimachos, daha sonraki Bizans İmparatorluğu gibi, merkezi tam boğazlarda olan boğazların kuzeyindeki ve güneyindeki illerden bir imparatorluk kurmaya başlamıştır. Ancak MÖ 281'de Seleukos, Kyrupedion'da Lysimachus'u yenerek Lysimachos'un krallığı çökmüştür. O esnada Kios, görünüşe göre tam özgürlük ve özerklik kazanmıştır[18].

Bithynia Krallığı I. Nikomedes tarafından (MÖ 279 - 246) kurulmuş olmasına rağmen Kios MÖ 232 - 183 tarihleri arasında ele geçirilebilmiştir. I. Prusias, V. Philippos'un kızı Apamea ile siyasi bir evlilik yaparak Makedon Krallığı topraklarına saldırmış, bu sırada MÖ 202'de Küçük Asya' ya geçen V. Phlippos'da Kios dahil olmak üzere bazı kentleri ele geçirmiştir[19]. Kios 'un işgaline Rodos tepki göstererek Makedonya savaşında Pergamon ve Byzantion Roma'yı desteklemiş, Bithynia kralı I. Prusias kayınpederinin küçük Asya'daki saldırılarına destek vererek Kios kentini ele geçirmiştir. Bu sırada kentin adı Prusias olarak değiştirilmiştir. Savaş sırasında çöken Kios' u yeniden inşa etmiş ve Bithynia' da ki diğer Prusias kentlerinden ayırmak için Prusia ad Mare yani Deniz kıyısındaki Prusias adını vermiştir.

MÖ 74 yılında son Bithynia kralı IV. Nikomedes'in krallığını Roma'ya devretmesiyle birlikte Kios kenti de Roma'nın yeni kurulan Bithynia eyaletinin bir parçası haline gelmiştir. Lex Pompeia yasası ile Kios kenti ve eski diğer yerleşimlerden birkaçına sikke basımı sınır ile ilgili bazı sınırlamalar getirilmiştir. Ancak Kios' ta tekrar bronz sikke basma hakkını[20] MÖ 47' de eyalet valisi Gaius Vibius Pansa döneminde geri vermiştir.

MS 1-2.yüzyıl tarihlerinde Roma'da yaşanan Roma barışı yani Pax Romana ile tüm Akdeniz dünyasında ticari faaliyetler artmasıyla birlikte, bir liman kenti olan Kios' un siyasi ve ekonomik açıdan zenginleşmesinde etkili olmuştur. MS 257-258 yıllarında yaşanan Gotların yağmalanmasında çoğu Bithynia kentlerinde olduğu gibi Kios kenti de yağmalanmıştır.

[17] Corsten 1985: 34.
[18] Corsten 1985: 34.
[19] Doğancı 2018: 37.
[20] Doğancı 2018: 38.

Kios tüm dönemler boyunca iç bölgelerde yer alan Nikaia gibi kentlerin dış dünya ile arasındaki bağlantı noktası olmuştur. İç bölgelerde üretilen zeytin, zeytinyağı gibi ürünler Kios limanından tüm Akdeniz dünyasına ithal edilmiştir. Bu durum kentin bastığı sikkeler üzerinde kullanılan gemi betimlemeleri, (Bkz. Resim 1) Kios 'un aynı zamanda bir donanmaya da sahip olduğuna işaret etmektedir[21]. Günümüzde olduğu gibi antik dönemde de kentte sıklıkla şiddetli depremlerin görülmesi ve antik kentin çok büyük bir bölümünün günümüzde modern yerleşimin altında kalmış olması gibi nedenler kente ait bulgular sınırlıdır.

1.1. Mitolojik Tarih

Strabon'a göre; Kios, Demetrios' un oğlu ve Perseus' un babası olan Philippos tarafından yerle bir edilmiş ve onun tarafından hem bu kentin hem de komşu bir kent olan Prousa'nın da yakınındaki Myrleia'nın tahribinde de kendisine yardım etmiş olan Zela'nın oğlu Prousias'a verilmiştir ve Prousias bu kentleri restore ederek bunlardan Kios'a kendi adına ithafen Prousias ve Myrleia' ya karısının ismine izafeten Apameia adını vermiştir[22]. Prousias'ın yukarı kısmında Aganthonion adında dağ bulunur ve Hylas'ın efsanesi de burada geçmiştir. Herakles'in arkadaşı olan Hylas, Argo'da seyahat ederken su almaya karaya çıktığında Nymhe'ler tarafından kaçırılmış ve Herakles'in diğer arkadaşı Kios, Kolkis'ten döndüğü zaman burada kaldı ve kendi ismine izafeten adlandırdığı Kios kentini kurdu. Bugün dahi Prousas'lılar arasında bir çeşit festival, dağlara yayılma festivali kutlanır ve prosesyon halinde yürünür aynı zamanda Hylas ormanlarda aranıyormuş gibi çağırılır[23].

Apollonios Rhodios'a göre, Cianus Sinus'a (Gemlik Körfezi) geldiklerinde Herakles bulunduğu teknenin küreğini kırmış, ceza olarak yenisini yapmak üzere kıyıda bulunan ormana gönderilmiştir. Herakles gemiden ayrılırken yakın dostu Hylas'ı da yanına almıştır. Herakles kürek yapmak için uygun ağaç ararken Hylas'ı su bulma işiyle görevlendirmiştir. Pegai adı verilen su kaynağını bulan delikanlı, elindeki kabı su kaynağına daldırmak için eğildiğinde kaynağın nymphesi ile göz göze gelmiş ve nymphe Hylas'a âşık olmuştur. Hylas kabını suyla doldurmaya çalışırken Nymphe onu kolundan

[21] Şahin - Çıtakoğlu 2022: 95.
[22] Strab.XII,4,3 (C564).
[23] Strab.XII,4,3 (C564).

tutarak kaynağın derinliklerine doğru çekip kaçırmıştır. Apollonios Rhodios kaçırılma anını şu şekilde tasvir etmektedir:

"*Bahar perisi Kios'taki Pegai Kaynağının nymphesi gence âşık olmuş ve onu kaynağın derinlerine çekmiştir*"[24]

[24] Apoll. Rhod. I: 87.

İKİNCİ BÖLÜM

2. TİPOLOJİ

2.1. STEL TİPLERİ

Bu başlık altında toplamda 18 adetten oluşan stelleri tek tek tiplerine göre kendi içlerinde sınıflandırma yapılmıştır. Bu sınıflandırmada öncelikle, tek katlı ve katlı olarak 2 grup altında incelenmiştir. Kat yapılarına göre kendi içlerinde gruplandırılan bu steller alınlıklarına göre de kendi içlerinde gruplandırmalar yapılmış, bu gruplandırmalara göre özel kodlar yazılmıştır.

2.1.1. Tek Katlılar

Stel üzerine istenen sahneleri ve nesneleri tek bir alana işlenmesi üzerine tek katlı steller olarak değerlendirilmektedir[25]. Taş ya da mermer üzerine sadece bir ya da birden fazla nesne veya farklı konular barındıran sahneler değil aynı zamanda bir yazıttan da oluşan tek katlı steller de yer almaktadır. Bu başlık altında değerlendirdiğimiz 12 mezar steli örnekleri yer almakta olup her biri kendi içlerinde birbiri ile benzerlik ya da farklılık oluşturmaktadır. Steller üzerindeki benzerlik ve farklılıkları daha detaylı incelememiz açısından tek katlı stelleri alınlık biçimlerine göre alınlıksızlar, alınlıklar ve belirsizler olarak alt başlıkta değerlendirilmiştir.

2.1.1.1. Alınlıksızlar

Mezar stelleri üzerinde herhangi bir alınlığı mevcut olmayan stel tipleridir. Alınlıksız steller ön cepheyi temsil etmektedir[26]. Kat. TC 1 ve TC 2 stellerimiz bu gruba örnek olarak gösterilmektedir. Bu iki örnekte görüldüğü gibi herhangi bir çatısı olmadan baştabanı düz bırakılmıştır. TC 1 örneğinde tabandan düz gelip altında archidrav onun altında ise bir friz bloğu bırakılmıştır. TC 2'de yine düz gelen bir baştaban ve altında archidrav yer almaktadır.

[25] Bkz. Kat. TC 1, TC 2, TA 1, TA 2, TA5, TA6, TA 5, TA 6, TA 7, TA 8, TB 1, TB 2.
[26] Fıratlı 1965: 270.

2.1.1.2. Alınlıklılar

Bu stel tipleri genellikle cepheden tapınak formunda işlenir ve dolayısıyla çoğu stel üzerinde mimari açıdan alınlık, sütun kaideleri ve sütun tamburlarının betimlenmesi ile bu görüntüyü bize göstermektedirler. Alınlığı belirlenemeyen stellerimiz ise belirsizler grubunda değerlendirilmiştir.

Üçgen alınlıklı steller tapınak formunu bize gösteren alınlık tipidir[27]. Mezar stelinin baş kısmı dediğimiz, resim alanının üzerine yapılmaktadır. Örnekler içerisinde tüm üçgen alınlıkların işlenme biçiminde, üçgen alınlıkların her bir köşesine tepe çıkıntıları işlenmiştir. Bu ayrıntı ile bu özelliklere sahip stellerin aynı katalog ürünü olduğu yorumunu savlamamıza yardımcı olmaktadır.

Stellerin baş tabanının düz biçimde bırakılıp alt kısmı archidrav ile süslenir veya yine düz bırakılan baş tabanın altına basit bir üçgen alınlık belirtilip her iki yönden aşağı inen çizgiler ile resim alanının çerçevelerini belirler. Böylece cepheden bakıldığında tapınak görünümü verir aynı zamanda baştabanın düzlüğü korunmaktadır[28]. Bu grup altında basit üçgen alınlıklı örneklerin yanı sıra Çoğunluk olarak her bir köşesinde tepe çıkıntısı bulunan üçgen alınlık örnekleri de mevcuttur. Bunun dışında düz alınlıklı stellerin içine yapılan basit üçgen alınlık örneklerinin çoğunda alınlık içerisinde rozet işlenirken kat. TA 1'de her bir üçgenin tepe çıkıntısı verilip alınlığın içi rozetsiz betimlenen tek örnektir(Res. 12, Lev. III). Bu alınlığa benzer bir örnek Byzantion mezar stelleri arasında bulunmaktadır[29].

Naiskos formlu örnekler, resim alanı üzerinde tapınak görünümü verilen ve resim alanı sınırlandırmasında çerçeve işlevi görmesi için her iki kenarına sütun kaideleri ve sütun tamburu işlenen örneklerdir.[30] Her örnekte olmamakla birlikte bazen sütun başlıkları da yer almaktadır. Aynı zamanda naiskos formlu her örnekte tapınak görünümü işlendiği için üçgen alınlık mevcuttur. Stel örnekleri üzerinden değerlendirildiğinde, sadece tek katlı stel örnekleri grubunda görülmektedirler. Naiskos formlu stel örneklerimizin sadece 2 tanesinde sütunların üzeri baştan sona çiçek motifleri ile bezeme

[27] Kat. TA 3, TA8, TA 7,TA 8, KA 1, KA 3, KA 5.
[28] Kat. TA 1, TA 2, TA 4, TA 5, KA 2, KA 4.
[29] Fıratlı 1965: Lev. VII, No. 11.
[30] Kat. TA 3, TA 4, TA 5, TA 8, KA 4.

yapılmıştır[31](Res. 22 Lev. VII, Res. 62 Lev. XVI) . Tek katlı, üçgen alınlıklı ve naiskos formlu stel örneğimiz 2, tek katlı düz alınlıklı ve naiskos formlu stel örneğimiz 5, toplamda 7 adet tek katlı stel grubumuzda naiskos formu kullanılmıştır.

2.1.1.3. Çerçeveliler

Tek katlı stel grubuna ait çerçeve formlu stel[32] örneklerinde, resim alanını sınırlandırmak için yapılmış basit çerçevelerdir. Bu örneklerde hem alınlıklı hem de alınlıksız kullanılmıştır. Tek katlı, alınlıklı ve çerçeve formlu stel örneklerimiz dört[33], tek katlı, alınlıksız ve çerçeve formlu stel örneklerimiz iki[34], tek katlı belirsiz alınlıklı ve çerçeve formlu stel örneklerimiz iki[35] olmak üzere toplamda sekiz adet çerçeve formlu stel örneğimiz bulunmaktadır.

2.1.1.4. Belirsizler

Tek katlı fakat üst parçası eksik olmasından kaynaklı alınlık görünümü belirleyemediğimiz için bu kategoriye ait 2 farklı stelimiz mevcuttur[36].

2.1.2. Katlı Steller

Birden fazla resim alanına sahip[37]olan katlı stellerde sahneler alt alta sıralanmıştır. Bunlar; her katta farklı sahnelerin veya nesnelerin işlendikleri stel türleridir. Birden fazla resim sahnelerinin bulunduğu katlı stelleri H. Möbius, Stockwerkstelen 1971 yılında ilk tanımlayan çalışmayı yapmıştır[38]. Bu steller batı sanatında mezar geleneği ile bağlantılı olarak MÖ 2.bin sonlarında Miken tholos mezarlarında görülmeye başlanmıştır[39]. Bu dönem sonrasında MÖ 6. yüzyıla kadar bir çalışma yapılmamış sonrasında bu dönem ile az sayıda da olsa katlı stel grubu tekrar ortaya çıkmış ve yayılarak devam etmiştir. Söz konusu steller yoğun bir şekilde Hellenistik Çağ'da Bithynia bölgesi içinde özellikle kuzeybatı Anadolu çevresinde görülmeye başlanmıştır[40].

---

[31] Bkz. Kat. TA 5, KA 4.
[32] Bkz. Kat. TC 1,TC 2, TA 1, TA 2, TA 6, TA 7, TB1, TB 2.
[33] Kat. TA 1, TA 2, TA 6, TA 7.
[34] Kat. TC 1, TC 2.
[35] Kat. TB 1 - TB 2.
[36] Kat. TB 1 - TB 2.
[37] Bkz. KA 1, KA 2, KA3, KA 4, KA 5, KB 1.
[38] Şahin 2000: 11.
[39] Şahin 2000: 13.
[40] Şahin 2000: 12.

Katlı stellerde en çok konu edilen sahneler; ölü yemeği, av sahneleri, atla gezinti ve araba yolculuğudur. Bu konular arasından Kios bölgesine ait katlı mezar steli örneklerinde en çok ölü yemeği sahnesi işlenirken, kişinin mesleğini gösteren ve kişi hakkında bilgi veren nesneler, aynı zamanda ayakta duran insan figürleri betimlenmektedir. Katlı stel ve üzerinde işlenen bu konular Doğu kökenlidir[41]. MÖ 5. yüzyılda Pers sanatının katkıları sayesinde yaygınlık kazandığı bilinmektedir. Katlı steller grubuna ait 4 farklı stel örneğimiz alınlık yapısına göre alınlıklı ve belirsizler olarak 2 ayrı grupta sınıflandırılmıştır.

2.1.2.1. Alınlıklılar

Katlı ve üçgen alınlıklı üç stel örneğimiz bulunmaktadır [42]. Üçgen alınlığın her bir kenarından tepe biçimli çıkıntı şekli verilen basit üçgen alınlıklı örneğimiz KA 3 (Res. 54, Lev. XV) diğer örneğimiz olan KA 1'de ise stelin üst kısmı eksik olduğu için üçgen alınlık içerisindeki betimlemesi olup olmadığına dair bilgi sahibi olamamaktayız (Res. 45, Lev. XIII). Ancak bu alınlık örneğinde her ne kadar alınlığın üst parçası eksik olsa da her bir kenarında tepe çıkıntıları olmadığı, basit bir üçgen alınlık işlendiği gözle görülmektedir.

Katlı ve düz alınlıklı stel örneğimiz Kat. KA 2 ve KA 4'tür. Kat. KA 4 örneğinde stelin tabanı düz bırakılmış ancak alt kısmına üçgen alınlık işlenmiştir. Alınlığın her iki kenarı da palmet motifi ile süslenmiştir. KA 2 (Res. 42, Lev. XII) örneğinde ve KA 4 (Res. 61, Lev. XVI) numaralıda olduğu gibi stelin tabanı düz bırakılmış ancak alt kısmına üçgen alınlık işlenmiştir. Resim alanının üzerine yapılmış olan friz bloğu üzerine basit bir üçgen alınlık yapılmış ve alınlığın ortası bezemesiz bırakılmıştır. Böylece dikdörtgen yapılı mezar steli düz tabanlı alınlık şeklini korumuş aynı zamanda cepheden ev görünümü kazandırmıştır.

2.1.2.2. Çerçeveliler

Toplamda beş adet bulunan katlı stellerimizin, dört örneğinde çerçeve formu görülmektedir. Bu örnekler üçü üçgen alınlıklı (Res. 55, Lev. XV, Res. 66, Lev. XVII), biri düz alınlıklı işlenmiştir (Res. 49. Lev. XIV).

[41] Şahin 2000: 13.
[42] Kat. KA 1, KA 3, KA 5.

2.1.2.3. Belirsizler

Katlı ve belirsiz alınlıklı tek örneğimiz Kat. KB 1'dir. Dört resim alanına sahip bu örneğimizde en üstteki kline sahnesinin bir kısmını görmekle beraber kalan bölümü yani stelin alınlık kısmı eksiktir (Res. 68, Lev. XVIII). Bu sebeple alınlık yapısını belirlememiz mümkün değildir.

2.2. FİGÜR TİPLERİ

Steller üzerinde betimlenen kadın, erkek, çocuk ve hizmetçi figürleri olmak üzere 3 ana başlık altına incelenmiştir. Bu bölümde steller üzerinde yer alan figürlerin tipleri ele alınacak ve her birinin kökeni belirlenmeye çalışılacaktır. Figürlerin vücut hatları, duruş pozisyonları, giydikleri kıyafetler ve ellerinde tuttukları nesneler hem sosyal statüleriyle ilgili bilgiler vermekte hem de stellerin tarihlenmelerine yardımcı olmaktadır.

2.2.1. Kadın Tipleri

2.2.1.1. Oturan Kadınlar

Baştan vücuda kadar tamamen ya da kısmen örtülü olup, bir diphros üzerinde, profili cepheden veya 3/4 profilden oturan[43], oturma biçimlerinde ve kollarının yerlerinde değişkenlik göstermektedir. Sağ ya da sola dönük oturan kadınların kolları karın hizasında ya da eli çene hizasında olup, baş kısmına kadar gelen mantonun kenarından tutarlar. MÖ 4. yüzyılın mezar stellerinden esinlenerek geliştirilmiş olabilecekleri ve Hellenistik dönem yontu ve stellerinde oldukça yaygın olarak kullanılmış tiplerdir[44]. Stellerimizin 7 tanesinde oturan kadın figürü işlenmiş olmakla birlikte bu tiplemelerin her biri farklı oturma şekline sahip ve farklı açılarda profil vermiştir.

2.2.1.2. Protopudicitia Tipi

Kios stelleri üzerinde tespit edilen 7 oturan kadından 2 tanesi Protopudicitia tipi özellikleri yansıtmaktadır. Birincisi, Kat. TC 1; Khiton üzerine, başın etrafını kaplayan, üst vücudun yarısını saran manto giymiştir. Manto kollarını bileklerine kadar sararak kucakta birikir ve kumaşı etek ucuna kadar dökülmektedir. Etek uçlarında mantonun altından khiton dökümleri görülmektedir. Sağ kol karın hizasında yığılan manto dökümlerini tutmakta, sol kol dirsekten kırılmış eli çene hizasındaki mantonun kenarından tutmaktadır. Bu figürün yüzünün küçük verilmesi alt bedeninin ise daha büyük verilmesi alana derinlik katmaktadır (Res. 3, Lev. I).

Bir diğer stelimiz ise, Kat. KA 4 numaralı olandır. Yüzü tam cepheye dönük, khiton üzerinde manto giymiş, elbise tomarı sağ eliyle birlikte kucağına birikmiş, manto ile başını olduğu gibi sarmalayıp kolları açıkta kalarak tüm bedenini sarmıştır. Sol

[43] Şahin 2000: 59.
[44] Şahin 2000: 60.

omzundan manto sarkıtmış ve sol eliyle çene hizasında mantosunu tutmaktadır. Bacak bacak üstüne atması ile etek uçlarında khiton ve manto kıvrımları görülmektedir (Res. 63, Lev. XVI).

Protopudicitia tipi Geç Hellenistik Dönemde Nikaia bölgesinden oturan kadın tiplemeleri arasında oldukça yaygın görülmektedir[45]. MÖ 3. yüzyılda Kyzikos steli bu tiplemede steller üzerine uygulanan en erken örnek olduğu düşünülmektedir[46]. Sonrasında Hellenistik Dönemde Ephesos, Kos, Thasos gibi merkezler Roma İmparatorluk Döneminde tipin ayakta duran yontularda devamı görülmektedir[47]. MÖ 2. yüzyılda Nikaia, Byzantion, Kyzikos ve Miletopolis kentlerinde yaygın olmasıyla birlikte steller üzerinde yaratıldığı bölge olarak Kuzeybatı Anadolu önerilmektedir[48].

2.2.1.3. Pudicitia Philista

Oturan kadınlardan 2 tanesi Pudicitia Philista tipindedir. D. Pinkwart ‘ın Kleopatra Philista[49] A. Linfert ’in Philista[50] olarak adlandırdığı tipe ait iki örneğimiz vardır (KA 2 – KA 3). Tipte sağ kol karın bölgesinde sol kol dirsekten kıvrılmış çene hizasındadır. Khiton üzerine manto giyilmiş, başını dolayarak sol kolu tamamen, sağ kolun yarısına kadar sarmıştır. Mantonun dökümleri kucakta yığılmış, yığılan kumaş birikintileri sağ eli ile kucakta tutmaktadır. Duruşu sağ cepheden verilmiştir (Res. 52, Lev. XIV).

Bu tipe ait diğer stelimiz Kat. KA 3 numaralı olandır (Res. 58, Lev. XV). Khiton üzerine başını örten himation giyen kadın figürün başında boyutlu taç işlenmiştir. İki yana ayrılmış arkadan toplanan saçı, iri gözlü, dolgun yanaklı betimlenen Philista tipli figürün, vücudu sağ cepheden, yüzü ise dörtte üçlük cepheden verilmiştir. Etek uçlarından chitonun pile detayları, kıvrım hareketleri ve himation ’un otururken kırışan kumaş ayrıntılarına kadar işlenmiştir. Bacak kalınlığı ve dizden kıvrım hareketi görünecek kadar ince kumaş işlenmiştir.

[45] Şahin 2000: 66.
[46] Şahin 2000: 66.
[47] Şahin 2000: 66.
[48] Şahin 2000: 66.
[49] Pinkwart 1965: 153, dn. 21.
[50] Şahin 2000: 66.

Linfert, Philista tipinin sadece mezar stellerinde uygulandığını ve Batı Anadolu'da yaygın olduğunu ve tipi işleyen iki atölyeden birinin Ephesos'ta [51] yer aldığını belirtir. Diğer atölyenin ise İzmir'de olduğu iddia edilir [52]. MÖ 2. yüzyılın ortalarından itibaren mezar stellerine çok yaygın olarak işlenen bu tip MÖ 2. yüzyılın sonlarına doğru azalma yaşamıştır[53]. Kyzikos ve Miletopolis'te MÖ 3. yüzyıldan MS 3. yüzyıla kadar kullanım görmüştür[54].

2.2.1.4. Pudicitia Saufeia Tipi

Tipi Pinwart ve Linfert Menderes Magnesia'sında bulunan Saufeia yontusuna göre Saufeia Tipi olarak adlandırır[55]. Mezar stellerimizden 3 tanesinde Saufeia tipinde oturan kadın bulunmaktadır. Bunlardan ilki Kat. TA 2 buradaki tipte sol kol karın üzerinde sağ kol dirsekten sert ve dik şekilde havada bırakılmış, sol elden destekli, sağ el çene hizasında himation kenarından tutmaktadır. Khiton üzerine himation giyen Saufeia himation başından geçirip sağ kolu tamamen örtü ile dolanmış sol kol açıkta kalarak sol omuzdan dökülmüştür. Etek uçlarında khitona ait pile çizgileri belirgin bir biçimde verilmektedir. Üzerindeki himationun sola yatay çizgilerle kumaş döküntüsü verilmeye çalışılmıştır (Res. 13, Lev. IV).

Kat. KA 1'deki oturan kadında yine Saufeia tipi görülmektedir. Figür tamamen sağ cepheden görünür şekilde işlenmiştir. Sol kol karında, sağ kol dirsekten kırılmış, sağ el çene hizasındadır. Khiton üzerinde himation giymekle beraber, himationu önce başından dolayarak aşağı doğru inen kumaş yığınıyla sol kolu sıkıca sarıp vücudunu tamamen dolamaktadır (Res. 45, Lev. XIII).

Kat. KA 5'te her iki kenarda betimlene kadın figürler, Saufeia tipinde olup, yüzü üst bedeni tamamen cepheye dönüktür. Sol kol karın hizasında, sağ kol dirsekten kırılmış sağ eli çene hizasındadır (Res. 66, Lev. XVII). Khiton üzerinde manto giymekte ve mantoyu başının ucu açık kalacak şekilde kapüşon edası verilerek kumaş döküntüsü karın altına doğru bırakılmasıyla birlikte sol el ile karın hizasında manto ucunu tutmaktadır. Bacak üst vücudun aksine sol cepheye dönüktür. Saufeia tipi MÖ 2. yüzyılın ortalarına

[51] Linfert 1976: 153.
[52] Yaylalı 1979: 38.
[53] Linfert 1976: 153; Yaylalı 1979: 38 dn. 25.
[54] Şahin 2000: 64.
[55] Şahin 2000: 61.

doğru kullanılmaya başlanmıştır. Rhodos ve Kos adalarında, Karadeniz'in kuzeyinde, Anadolu'da ise İonia, Mysia, kyzikos ve Miletepolis'te yaygın kullanılmıştır[56]. Yaylalı bu tipin Batı Anadolu da Magnesia - İzmir yöresinde yaratılmış olduğu fikrini önermektedir[57].

2.2.1.5. Pudicitia Fausta Tipi

Oturan kadın figürlerinde Fausta tipi kullanılan stelimiz Kat. TC 2'dir. Khiton üzerine manto giymektedir. Manto başından sağ koluna doğru gelen ve sağ kolu sıkıca sararak sol omuza, omuzdan enseye doğru gitmektedir. Tüm vücudu manto ile sararken sadece sol el manto dışında kalmaktadır. Etek uçlarında khitonun uçuşan kıvrımları verilmiştir (Res. 7, Lev. II).

MÖ 3. yüzyıla tarihlenen Kyzikos steli bu tipin steller üzerinde kullanılan ilk örneği olabileceği düşünülmektedir[58]. Daha sonra Hellenistik dönemde Ephesos, Kos, Thasos gibi merkezlerde ve Roma Döneminde ayakta duran yontularda devamı görülmektedir. MÖ 2. yüzyılda Nikaia, Byzantion, Kyzikos yöresinde kullanımı yaygınlaşmaktadır[59].

2.2.2. Ayakta Duran Kadınlar

2.2.2.1. Fausta veya Küçük Herculaneumlu Kız Tipi

Ayakta duran kadın tipi 18 mezar stelimizden sadece Kat. TA 1, TA 6 ve TB 2'de karşımıza çıkmaktadır. Kat. TA 1'de Fausta tipinde olan figür, sağ el göğüs hizasında sol el aşağıda diz önüne doğru gelmektedir. Khiton üzerine manto giyen kadın figür, iki kolu da tamamen kapalı sol el açıkta kalarak sağ kolu tamamen örtünün içerisinden geçirerek sol omzuna atmaktadır. Khitonun pileli katları oldukça net görünmektedir (Res. 12, Lev. III). Kat. TA 6'da Küçük Herculaneumlu Kız (Fausta tipi) tipinde olan bu figür Genç bir kadına aittir. Bir platform üzerinde betimlenmesi bunu bize kanıtlar niteliktedir. Khiton üzerine manto giyen genç kız figürü, sağ el göğüs hizasında sol el aşağıdadır[60]. Başından gelen manto, sol kolunu tamamen sarmış sağ kolundan dolayıp birikmiş kumaş yığınını

[56] Şahin 2000: 61- 62.
[57] Yaylalı, İzmir, 37 vd.
[58] Şahin 2000: 66.
[59] Şahin 2000: 66.
[60] Durukan - Cüneydi Has 2020: 175.

sağ eli ile göğüs hizasında tutmaktadır. İki bacak arasında mesafe mevcuttur. Sağ bacak manto içerisinde kalmış sol bacak dışarıda verilmiştir (Res.32, Lev. VIII).

2.2.2.2. Diğeri

Kat. TB 2'de ayakta duran kadın figürü kol duruşuna bakıldığında Pudicitia tiplerinden biraz farklıdır. Sağ altında duran hizmetçiye sağ eli ile uzanırken, Ayakları aralıklı betimlenmektedir (Res. 44, Lev. XII).

2.2.3. Erkek Tipleri

2.2.3.1. Oturan Erkekler

Mezar stellerimiz üzerinde, oturan erkek tipi figürlerinin hepsi kline sahnesi ile işlenmiştir. Aralarındaki fark vücut hareketleri, ellerinde tuttukları nesneler ve sakallı ya da sakalsız oluşlarıdır.

Kat. TA 5 numaralı örneğimizde kline üzerine oturan bir erkek figürü görmekteyiz. Vücudunun sol bölümü ile klineye yatar biçimde betimlenen figürün yüzü cepheye dönük bir biçimde durmaktadır. Saçları dalgalı arkaya doğru taranmış, alın açık, gözler iri, burun uzun ve kemerli, dudaklar küçük olarak betimlenerek verilen figürün yüzünde insani duygu mevcuttur. Kaşlara verilen şekille birlikte üzgün bir yüz ifadesine kavuşan figürün tam olarak MÖ 4. yüzyılın önemli özelliklerinden birini vurgulamaktadır. Sol kolunu Klinenin sağ koluna yaslamış, sol eli karın hizasında elinde koca demek yiyecek tutmaktadır. Sağ eli havaya kaldırarak karşıya yiyecek uzatmaktadır. Khiton üzerine himation giyen ve bel ortasında kuşağı bulunan kıyafetin alt bölümünde pile görünümü verilmektedir. Erkek figürünün sol bacağı dizden bükülü şekilde, sağ bacağın altında kalmış, sadece ayak parmakları dışarıda verilmiştir. Sağ bacağını ise dizden bükerek havada tutmak için kline 'nin sol kolunda bulunan yastığa ayağını dayayarak destek almaktadır (Res. 22, Lev. VII).

Kat. KA 4'te yine Kat. TA 5'teki gibi kline üzerine uzanan erkek figürü görmekteyiz. Duruş pozisyonları birbirini tekrar etmektedir. Saçları dalgalı ve arkaya taranmış, gözleri iri, burnu uzun ve kemerli, dudakları küçük ve tebessüm eder biçimde verilmektedir. Hafif uzun kıvırcık sakalları verilmiş bu da erkek figüre olgunluk katmıştır. Vücudun sol bölümü klineye yaslanmış, sol kolu vücudunun altında kalmış, sol eli karın hizasındadır. Sağ kol yukarıda elinde halka şeklinde çelenk /taç uzatmaktadır. Sol bacağı,

sağ bacağının altında kalmış, sağ bacağı dirsekten bükülmüş biçimde hafif havada, sağ ayağını kline 'ye yaslamıştır. Khiton üzerine ayaklarına kadar örten himation giymiş, sol elinden bacaklarına kadar pileler yansıtılmış kumaş yığını örtmektedir. Bacaklarında himation' un çizgi katları bize gösterilmektedir (Res. 60, Lev. XVI).

Kat. TA 4'te bir diğer kline üzerine uzanan erkek figürü, yüzü cepheye dönük vücudu 3/4 profilden verilmiştir. Saç eklenti gibi durmakla birlikte kabarık görünmektedir. Çene hattı sivri ve sakalsız görünüm verilmiştir. Dolayısıyla oturan erkek figürü genç betimlenmektedir. Sol kol klineye yaslamış eli karın hizasında, sağ kol yukarıda elinde halka şeklinde çelenk/ taç tutmaktadır. Sol bacak dizden hafif kıvrım verilerek sağ bacağın altında bırakılmış sol ayak görüntüsü verilmemiştir. Sağ bacak ise dizden havaya kıvrılmış biçimde durmakta, sağ ayağını klineye doğru yaslamıştır. Khiton üzerine himation giyen figürün üst gövdesinde himationun dikey pile çizgileri belirtilmektedir. Figürde bel oyuntusu derin bir şekilde verilmekle birlikte belinde kuşak şeklinde ince sarılmış kumaş yığını mevcuttur (Res. 20, Lev. VI).

Kat. KA 2'de kline üzerine uzanan erkek figürün, yüz uzuvları eksik olmasından kaynaklı tanımlama yapılmamaktadır. Sağ kolu dirsekten klineye yaslamış yüzü ve vücudu cepheye dönüktür. Sol kolu havada elinde parşömen tutmaktadır. Sol bacağı sağ bacağının altında, sağ bacağı havada ayağıyla klineye yaslamıştır. Khiton üzerine himation giyen figür, sol omuzundan aşağı doğru dolayarak vücudunun alt bölümünü sarmıştır (Res. 50, Lev. XIV).

Kat. TA 2'de kline sahnesinde işlenen oturan erkek figürü, yüzü 3/4 profilden verilmiştir. Saçları uzun dağınık ve biraz dalgalı aynı şekilde sakalları göğüs hizasına kadar uzanan hafif dalgalı betimlenmiştir (Res.13 Lev. IV). Sol kolunu dirsekten klineye yaslayıp sol eli ile kâse tutmaktadır. Sağ kolu havada kat. KA 4 ve TA 4 örneklerindeki gibi halka şeklinde çelenk tutmaktadır. Diğer stel örneklerindeki[61] gibi sol bacağı dizden hafif içe kıvrılarak sol ayağı, sağ bacağının altında kalmış, sağ bacağı dizden yukarı kıvırarak sol ayağı ile klineye yaslamıştır. Khiton üzerine himation giyen erkek figürünün vücudunun üst gövdesinde dikine çizgi detayları verilmekle birlikte vücudunun alt bölümü yatay biçimde katlanma çizgileri gösterilmiş, aynı zamanda kucak hizasından

[61] Kat: TA 5, TA 4, KA 1, KA 2.

başlayıp, sol omzundan oradan sol bileğine dolanarak kalça hizasına dökülen ikiye katlanmış kuşak detayı betimlenmiştir.

Kat. KA 1 üzerindeki oturan erkek figürü örneği Kat. TA 2 ile birebir aynı özellikleri taşımaktadır (Res. 45, Lev. XIII). Vücut uzuvları, saç görünümü, sağ elinde tuttuğu çelenk ve sol elinde tuttuğu kâse, giydiği kıyafetler ve sol omzundan karın bölgesini saran kumaş ve duruş pozisyonları aynıdır. Görünen ince ayrıntılar yüzü cepheye dönük olması, KA 1 ile TA 2 örneğinin farkı TA 2 erkek figüründe uzun sakal işlenmiştir. Sol eli karın hizasının biraz yukarı da yani göğsüne yakın konumda durması, kuşak sarmaşık halat şeklinde olması ve bacaklarının ikisini de dizden kıvırarak arka bölüme dönük durmasıdır.

Kat. KA 3 örneğinde kline sahnesinde görülen oturan erkek figürü, Kat. TA 2 ve KA 1 örnekleri ile yakından benzerlik göstermektedir. Saçlar neredeyse göz hizasına kadar uzamaktadır. Sakalsız ancak bıyık görünümü verilmiştir. Yüzün cepheden verilmiş olması, kol ve bacak duruşları, sol elinde tuttukları kâse ve sağ elinde tuttukları halka şeklinde çelenk birebir aynı verilmiştir. Ancak Kat. KA 3'ü diğer iki örnekten ayıran durum kıyafetidir (Res. 54, Lev. XV). Khiton üzerine ceket giymiş ve sağ kolunu dirsek yukarısına kadar çekmiş görünüm verilmektedir.

Kat. TC 1'de kline üzerine uzanmış erkek figürü yüz uzuvları eksik ancak sakalsız olduğu belirgindir. Sol omzunu klineye yaslamış ve Klinenin üzerindeki yastığa sol elini koyarak vücudunun ağırlığını vermektedir. Karın hizasında olan sol elinde kadeh tutmaktadır. Sağ kolu havada ve sağ eliyle diğer stel örneklerinden farklı olarak yaprak bezemeli halka şeklinde çelengin sağ tarafından uzatır biçimde tutmaktadır. V yaka görünümü dikey kırışık çizgiler ile verilen khitonun üzerine himation geçirmiştir. Sağ kolu dirsek üstüne kadar katlanmış, sol kol ise tamamen örtülüdür. Diğer birçok stelde gördüğümüz gibi belinde kalın bir kemer detayı ve sol omzundan sol elini sarıp kalçaya doğru dökülen kuşak işlenmiştir. İki bacağı da dizden kıvrılarak arka yöne bakmakla birlikte sol bacak sağ bacağın altında bırakılmıştır. Aynı zamanda bacaklarını saran himationun bolluğunu gösteren kıvrımlar da belirtilmiştir (Res. 2 Lev. I).

Son olarak kline üzerinde uzanan erkek figürü kat. TC 2'dir. Yüzü eksik olduğu için genel yüz hattında bilgi verilememektedir. Khiton üzerine, kasık hizasından başlayan, sağ kolunun arkasından dolaşarak, sol omzunun yarısı açıkta kalacak şekilde sol kolunu

örten ve bununla birlikte sol elinin altında toplanan himation giymektedir. Sol elinde büyük bir içki kasesi tutmakta olan figürün sağ elinde çelenk tutar biçimde karşısında oturan kadına yöneltmektedir. Bu el hareketi karşısındaki kadının saçını parmaklarının dış yönüne akan kısmı ile okşar biçimdedir. Bu duruş ile kat. TC 2 numaralı steldeki oturan erkek figürü diğer örneklere göre önemli bir fark olarak görünmektedir. Aynı zamanda erkek figürün bacakları karşısındaki kadın figürün arkasında kalmıştır.

2.2.3.2. Ayakta Duran Erkek Tipleri

18 adet mezar steli içerisinde 3 adet ayakta duran erkek tipi örneği içeren stel yer almaktadır. Giysi sarılışları, kol duruş ayrıntıları gibi önemli özellikler erkek tiplerini çok benzer olsa da birbirinden ayırmaktadır. Bu ayrım ile birlikte oluşan tip Palliatus tipidir.

2.2.3.2.1. Palliatus Tipi

Kat. TA 1, KA 3, TB 1 numaralı stellerdeki ayakta duran erkekleri Palliatus tipine örnek olarak gösterilebilir (Res.12 Lev. III, Res.41 Lev. XI, Res. 56, 59 Lev. XV). Palliatus tipi, tek başına ya da yanında hizmetçisi ile ayakta duran bu tipleme bizdeki örneklerde cepheden verilmektedir. Bu tip, khiton üzerine giydiği sol omuzundan arkaya doğru sarkan himation yığınını sağ eli ile göğsünde sıkıca tutmaktadır. Sol kol aşağı doğru durur bacak kısmında himation tomarını tutmaktadır. Vücut bir örnekte sağ bacak, 1 örnekte sol[62] bacak üzerindedir[63]. Pfuhl - Möbius normal tipteki erkekler konusundaki çalışmalarında Palliatus' a da değinmiş, vücudun bacak duruş yönüne göre çalışma yapmıştır[64] . Yaylalı bu tipe "A Tipi" olarak değerlendirir[65]. Şahin ve Bieber ise "Palliatus Tipi" olarak ele almaktadır[66]. Palliatus tipine ait ilk yontular MÖ 4. yüzyılın 2. yarısına tarihlendirilmektedir.

Bilinen en erken yontu örnekleri ise Sophokles ve Aischines'in yontularıdır[67]. Bu sebeple tip önce Sophokles daha sonraları ise "Aischines" tipi olarak isimlendirilmiştir[68].

[62] Kat. TB 1.
[63] Kat: TA 1, KA 3 ve TB 1.
[64] Pfuhl - Möbius I 1977: 90.
[65] Yaylalı 1979: 46.
[66] Bieber 1959: 374 vd.; Şahin 2000: 71.
[67] Şahin 2000: 72.
[68] Şahin 2000: 72.

Augustus Dönemine ait olan Sophokles Lateran heykeli, MÖ 330 yıllarına tarihlendiği düşünülen Lykurgus Tiyatrosuna konulan bronz orijinalden kopyalanmıştır. İlk yontu örneklerde mantonun altında khiton olmaması diğerlerine göre arasında fark yaratmıştır. Sophokles döneminde sağ bacak üzerine vücut ağırlığı bırakılmış, sağ el göğüs hizasında Khiton tutar, sol el aşağı doğru inmektedir. Bu betimleme Tiberius döneminde olan ama bronz orijinali MÖ 330-310 yıllarına ait olan Napoli'deki Aischines heykelinde de betimlenmektedir. Aralarındaki benzerliği ayıran bacak hareketinin değişmesidir[69]. Palliatus Tipinin en iyi örnekleri MÖ 2. yüzyıla ait olan Deloslu Dioskurides ve MÖ 1. yüzyıla tarihlenen Eretria'lı genç yontulardır. Kat. TB 1 örneğinde betimlenen erkek Eretria'lı gencin bir kopyası olarak yorumlanmaktadır.

2.2.3.3. Büst Biçimli Erkek Tipi

Bu tip sadece Kat. KA 5 örneğinde yer almaktadır (Res. 66 Lev. XVII). 2 adet yan yana duran büstlerin, saçları dalgalı ve yukarıya doğru taranmıştır. Vücut ve baş profili cepheye dönüktür. Sağ ve sol yöne çapraz çizgili Khiton üzerine kalın yakalı yatay paralel çizgili desenli manto giymektedir. Büstlerin iki elleride kucak önündedir.

2.2.4. Çocuk ve Hizmetçi Figürleri

Çocuk Figürlerinde steller arasında karşımıza çıkan tek örnek kat. TA 1'de hem kız çocuk hem de erkek çocuk olarak birer tane betimlenmektedir. Kadın figürün yanında duran kız çocuğu Pudicitia Philista tipinde tasvir edilmiştir. Gözler iri, burun uzun ve etli dudaklar küçük ve dolgun kare yüz hattına sahip olan kız çocuğu, başını örten bir örtü giymiş, khiton üzerine kısa kollu manto giymiştir. Sol kolu dirsekten yukarı kıvrılmış, sol eli çenesinde, sağ kolu yine dirsekten kıvrılarak sol dirseğini destekler biçimde tutmaktadır. Bacakların arasında mesafe olduğu ve sol bacak dizden kıvrılmış vücudun ağırlığını taşıdığı belirtilmiştir. Ana figürler olan kadın ve erkek figürüne göre her iki kenarda duran çocuk figürleri boy olarak yarısı kadardır. Erkek figürü ise duruşu Demosthenes tipinde betimlenmektedir. Alnını kapatan saç detayı, gözler iri, burun uzun ve kemerli, kare çene hattına sahip olan erkek figürü yakası yuvarlak, kısa kollu khiton ve üzerinde ve manto giymektedir. İki eli karın hizasında tutuşturmuş, sol bacak öne adım

[69] Şahin 2000: 73.

atarken, sağ bacak arkada kalmış biçimde tasvir edilerek figüre hareketlilik verilmiştir (Res. 12, Lev. III).

Hizmetçi figürleri,[70] 6 farklı mezar steli örneğinde rastlanmıştır. Hizmetçi figürlerinin boyları oldukça kısa betimlenmektedir. Genellikle kadın figürün yanında kadın hizmetçi, erkek figürün yanında erkek hizmetçi yer alır [71]. Kat. TA 2'de sağ ve sol alt köşelerde boyutları oldukça küçük iki hizmetçi tasviri mevcuttur (Res.16, Lev. IV). Soldaki Kadın hizmetçi yüzü cepheye dönük verilmiş, sağdaki hizmetçi ise cinsiyeti ve kıyafeti tanımlanamamakla birlikte sadece sağ bacağının önde sol bacağının arkada adım atar biçimde betimlendiği görülmektedir.

Kat. KA 1 numaralı stelde klinenin hem en sağı hem de en solunda yer almaktadır. En sağda ki hizmetçinin ağır hasar görmesi sonucunda cinsiyet, kıyafet gibi tanımlama yapılması mümkün değildir (Res. 7, Lev. II). Kraterin arkasında durmaktadır. Muhtemelen sakidir. En soldaki hizmetçi figürün de yüz hattı eksiktir (Res. 46, Lev. XIII). Bu yüzden cinsiyet tanımlaması yapılamamaktadır. Fakat Fausta tipinde tasvir edilmiş, sağ kol dirsekten içe kıvrılmış eli göğüs hizasında himation kenarından tutmaktadır. Khiton üzerine himation giyen hizmetçinin kumaş katları az da olsa verilmeye çalışılmıştır. Bacakları birbiri ile mesafeli ve birbirine paralel verilmiştir.

Kat. KA 3'te ikinci resim alanındaki kline sahnesinde, sandalyede oturan kadın figürünün arkasında kadın hizmetçi tasvir edilmiştir (Res. 57, Lev. XV). Roma İmparatorluk Döneminde hizmetçi figürlerinin boyları daha da kısalmıştır. Bunun sebeplerinden biri, bu dönemde doldurma motifi olarak hizmetçi kullanılmasıdır. Kısa saçlı, khiton üzerine himation giyen hizmetçi elinde yün sepeti olan kalathos tutarken tasvir edilmiştir. Dikkat ettiğimiz diğer ayrıntı ise diğer stel örneklerindeki hizmetçi figürleri gibi burada da bacaklarının birbirinden ayrı yapılmasıdır.

Kat. TC 1'de yine kline sahnesinde kadının yanına kadın hizmetçi, erkeğin yanına erkek hizmetçi figürü verilmiştir. Sağ altta verilen erkek hizmetçi kısa tunik ile betimlenmiştir (Res. 5, Lev. II). Solda duran kadın hizmetçi Protopudicitia tipini yansıtmaktadır (Res. 6, Lev. II). Khiton üzerine himation giymiş olup başını tamamen

[70]Bkz. Kat: TA 2, KA 1, KA 3, TC 1, TB 1, TB 2.
[71] Şahin 2000: 82.

örten örtü mevcuttur. Sol kol dirsekten kıvrılmış eli çenesinde, sağ kol dirsekten kıvrılmış sol kolu destekler nitelikte tutmaktadır.

Kat. TB 1'de erkek heykelinin sol altında 3/4 profilden verilen erkek hizmetçi, saçları kıvırcık ve ensesine kadar inmektedir. Gözler iri yanaklar dolgun ve yuvarlak yüz hattına sahiptir. Yüzü hafif sol yukarı dönük olan figür, khiton üzerinde diz hizasına kadar gelen himation giymiştir. Karın hizasında olan sol elinde pyxixin altından tutarken sağ eli ile kabın üstünden tutmaktadır. Vücut ağırlığını sağ bacağını verirken, sol bacağı bir adım öndedir (Res. 40, Lev. XI).

Kat. TB 2'de kadın figürün sol altında bulunan kadın hizmetçinin vücut açısı 3/4 iken yüzü cepheye dönük verilmiştir. İki eli ile tuttuğu kalathosu karşısındaki kadına uzatır biçimde tasvir edilmiştir. Khiton üzerine ayak uçlarına kadar inen manto giymiş ve mantonun eteklerinde oluşan pile detayları belirtilmiştir (Res. 43, Lev. XII).

Son olarak Kat. TC 2'de yine bir kline sahnesinde kadın hizmetçi betimlemesi görülmektedir. Elinde tuttuğu nesne ve tipleme olarak diğerlerine göre farklı işlenmiştir (Res. 10 Lev. III). İki yana ayrılmış örülü şekilde verilen saçlara sonradan eklenti görünüm verilmiştir. Khiton üzerine kısa kollu himation giyen figürün karın bölgesinden itibaren elbisenin pile detayları işlenmiştir. İki eli karın bölgesinde olup, elinde cista tutarken tasvir edilmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. İKONOGRAFİ

Kios mezar stelleri üzerinde betimlenen konular, symposium sahneli ve diğerleri başlığı altında olmak üzere iki grup altında değerlendirilmiştir. Üçüncü başlık olarak, steller üzerinde betimlenen eşyaların tanımı ve hangi stellerde hangi eşyaların kullanımı hakkında bilgi verilmiştir.

3.1. Ölü Yemeği / Symposium Sahnesi

Bursa Arkeoloji Müzesi Kios mezar stelleri olarak sınırlandırdığımız örneklerde en çok tasvir edilen konu, symposium diğer adıyla ölü yemeği sahnesidir.

Mezopotamya kültürlerinde Aristokratların ve yöneticilerin çoğunlukla işlendiği symposium sahneleri, MÖ 2900 - 2350 tarihlerinden itibaren yoğun olarak görülmeye başlanmıştır. Ölü yemeği ziyafet sahnelerinin en erken örnekleri olduğunu düşünülmektedir. Ayrıca bu sahnelerin, Akad Dönemi ve Üçüncü Ur Hanedanlığı Döneminde de ilerleyerek devam ettiği görülmüştür.

Mısır'da MÖ 2088 - 2061 tarihlerine ait Megegi Stelinde symposium sahnesi işlendiği görülür[72]. Levant ve Anadolu kentlerinde MÖ II. binyılda ise zaferlerin, avcıların betimlendiği, kahramanların onurlandırıldığı symposium sahneleri, aynı zamanda yöneticilerin propaganda amaçlarıyla kullandıkları bir ritüel olarak değerlendirilmektedir[73].

Assurbanipal'in Ninive[74], Kuzey Saray bahçesinde eşiyle birlikte betimlendiği, MÖ 672 - 630 tarihine ait kabartma ölü yemeği sahnesinin örneği görülmüştür[75]. MÖ III. binyılda Mezopotamya mühürlerinde figürlerin yiyecek, içecek, hizmetli ve diğer figürler ile tasvir edilmiştir. MÖ VI. yüzyılda ise Pers sanatında çoğunlukla şölen ve kral ziyafeti sahneleri betimlenmektedir[76].

[72] Arinç-Çekilmez 2022: 98.
[73] Arinç-Çekilmez 2022: 98.
[74] Fıratlı 1965: 283.
[75] Arinç-Çekilmez 2022: 98.
[76] Arinç-Çekilmez 2022: 98.

MÖ 2. Binin başlarında yapılan şölen sahnelerinin betimlendiği eserlerin[77] onurlandırma amacı taşıdığı ve soylu sınıfa ait olabilecekleri belirtilmektedir[78].

Ziyafet / şölen sahneleri ile cenaze yemeği sahnelerinin birbiriyle olan ilişkisi MÖ VIII. yüzyılda başlamıştır[79].Bu tasvirler ölünün anısına ya da ölen kişinin ardındaki ailesi ve akrabalarının ölü kişi adına vermiş oldukları ziyafettir. Bu sahnelerde günlük yaşamından kesit gibi görünümler verilmekle birlikte yanında çalışan hizmetliler ana figürlere hizmet ederken betimlenmektedir.

Kat. TC 1'deki ölü yemeği sahnesinde yine klineye uzanmış bir erkek figür sağ eli ile karşısında oturan kadına yaprak motifli halka şeklinde çelenk uzatırken, sol elinde kadeh tutmaktadır. Düz kaide üzeri minderli ve sağ kısmında erkek figürün sol kolunu yasladığı yastık bir kline mevcuttur. Erkek figürün karşısında küp şeklinde, üzeri minderli taburede oturan kadın figür tasvir edilmiştir (Res. 2, Lev. I). Sahnenin sağ erkek ve sol kenarında kadın hizmetçi alanı doldurmuştur. Kadın hizmetçi oturan kadın figürün taburenin, erkek hizmetçi ise klinenin boyutunda betimlenmiştir. Klinenin önünde üç hayvan bacakları biçimde ayaklı yuvarlak üzerinde üç adet yiyecek bulunan bir sehpa tasvir edilmiştir (Res. 4, Lev. II).

Kat. TC 2 ölü yemeği sahnesi örneğinde, sahnesi en dolu en yoğun kullanılan örnektir. Erkek figürün üzerine uzandığı kalın mindere sahip, düz kaideli kline mevcuttur. Sağ eli, karşısındaki kadına çelenk uzatır biçimde olan erkek figürün diğer elinde büyük bir kâse tuttuğu sol kolunu yasladığı yastık, minderin üzerinde ikiye katlanmış şekilde verilmiştir. Genelde Klinenin ucuna ya da ayrı bir sandalyeye oturan kadın figür, bu örnekte Klinenin tam ortasına oturarak, erkek figürü gövdeden itibaren kapatmıştır (Res 8, Lev. II). Diğer örneklerde kalıplaşan diğer unsur ise Klinenin tam önünde denk gelecek biçimde konumlandırılan sehpa, bu örnekte en sağda yer alırken (Res. 9, Lev. II), en solda da katlı bir klykeion yer almaktadır (Res. 11, Lev. III). En sağda duran hayvan bacakları şeklinde tasarlanan üç ayaklı sehpanın üzerinde kapaklı bir kap mevcuttur ve etrafında 3

[77] Bkz. Arinç - Çekilmez 2022: 98 Ebla Tapınak yapısındaki iki kâse örneği ve Acem höyük' te I. Karum Dönemi III. Evreye ait bir örnek üzerinde tasvir edilen symposium sahnelerini örnek olarak göstermektedir.
[78] Arinç - Çekilmez 2022: 98.
[79] Arinç - Çekilmez 2022: 99.

adet piramidal kek betimlenmektedir[80]. En solda bulunan katlı klykeion sehpanın alt rafında ince uzun şerit betimlemesi yapılmış, üst rafında top şeklinde bir nesne ve solunda ise büyük bir krater durmaktadır. Oturan kadın figürün arkasında, iki eli ile takı kutusu (cista[81]) tutan kadın hizmetçi ve onun solunda sağ eli ile önünde duran sehpanın üzerindeki krateri tutan erkek figürü betimlenmiştir. Bu erkek figürü hizmetçi değildir çünkü boyu kadın hizmetçiden uzun yapılmıştır. Ancak ana figür olan oturan kadın ve uzanan erkek figürden de boyunun kısa olması aynı aile grubuna dahil olan akraba üyesi olabileceği düşünülmektedir.

Kios mezar stelleri grubuna ait Corsten'in[82] ölü yemeği sahneli mezar steli örneği, günümüzde Paris Louvre Müzesinde bulunmaktadır. Corsten, aynı zamanda bu eserin Nikomedia sanat okulunda Kios için üretildiğinden bahsetmektedir (Res. 71, Lev. XIX). Bu mezar stelinden Pfuhl – Möbius'da Nikomedia ait olarak tanımlamıştır[83]. Klineye uzanan bir erkek sağ kolu havada elinde halka şeklinde çelenk tutmakta, sol kolu karın hizasında kırılmış karın hizasında elinde kadeh tutmakta ve sol kolunu Klinenin üzerinde yastığa yaslamıştır. Sağ kolu çıplak sol kolu el bileğine kadar manto ile örtülü Khiton üzerine manto giymiş sol omzundan karın bölgesinde kadar manto kumaş döküntüleri verilmiştir. Elbette sadece erkek figürün çelenk uzatmasından kıyafet benzerliğinden kios' a ait olduğunu belirtmek mümkün değildir. Klinenin yatay ve oval taş süslemeleri ile yapılmış ayakları, erkek figürün ayak ucunda Protopudicitia tipinde oturan kadın figürün elbise katları ve ayaklarının altına basamak olarak betimlenen sütun tamburu şeklinde tabure, Klinenin önünde üç hayvan ayaklı sehpa üzerinde piramidal kek betimlenmesi benzerlik göstermektedir. Ancak sahnenin sağında duran sütunlar ile süslenmiş kare sehpa üzerinde içki sunum kapları, kadın figürün sağ arkasında duran hizmetçi kızın elinde cista tutması, Kat. TC 2 ile benzerlik göstermektedir.

Kat. TA 5 Kline üzerinde uzanan bir erkek figürü, karşısında ona doğru adım atar biçimde olan tavuğa sağ eli ile yiyecek uzatırken, sol elinde bir demet yiyecek tutarken betimlenmektedir (Res. 22, Lev. VII). Klinenin başlıkları "S" formu verilmiş olmakla birlikte iki kolu birleştiren ince iki katlı gövde yapılmış, gövdesinde kalın bir minder ve

[80] Pfuhl-Möbius II 1979: 354.
[81] Fıratlı 1965: 299.
[82] Corsten 1985: 129, Nr. 59.
[83] Pfuhl - Möbius 1979: 404, Nr. 1650, Taf. 241.

figürün ayağını uzattığı alanda küçük bir yastık ile tasvir edilmektedir. Klineyi taşıyan ayakları yatay ve dikey taşlar ile süslenmiştir (Res. 24, Lev. VII). Klinenin tam ortasında bulunan büyük, yuvarlak ve "S" formlu üç ayaklı sehpanın üzeri yiyecekler ile doldurulmuştur (Res. 27, Lev. VII). Sehpanın solunda baklava deseni ile bezenmiş, tutamacı bulunan yiyecek sepeti (Res. 26, Lev. VII), sağında ise ucu sehpaya dönük bir balta tasvir edilmiştir. Bu ölü yemeği sahnesi betimlenen örneğin üzerinde tasvir edilen parçalara göre, ölen kişinin mesleğinin bir çiftçi olduğu yorumunu yapmamıza olanak sağlamaktadır.

Kat. KA 4'te resim alanında ölü yemeği sahnesi işlenmektedir (Res. 60, Lev. XVI). Kline üzerine uzanan bir erkek figürün ayak uçlarında oturan kadın figür tasvir edilmiştir. Kat. TA 5'teki gibi "S" formlu kline başlığı mevcuttur. Ancak Soldaki başlığı önünde oturan kadın figürden dolayı görünmemektedir. Her iki kenarda bulunan başlıkları birleştiren kalın ve düz yapılı gövdenin üzerinde, erkek figüründe oturduğu dikdörtgen boyutlu minder ve klineyi taşıyan Kat. TA 5 örneğinde gördüğümüz gibi yatay ve dikey taşlar ile süslenmiş ayaklar betimlenmiştir. Klinenin solunda oturan kadın figürünün hemen altında yükselti olarak kullanılan iki ayaklı tabure mevcuttur, bu yükseltinin ayakları ile klinenin önünde duran üç ayaklı sehpanın ayakları aynı formda verilmiştir (Res. 64, Lev. XVI). Kline önünde duran sehpanın üzerinde çeşitli yiyecekler bezenerek ölü yemeği ziyafeti verildiği göstergesidir.

Kat. TA 4'te bir erkek figürünün yine kline üzerinde uzandığı ve sağ elinde bir çelenk uzatırken tasvir edildiği görülmektedir (Res. 20, Lev. VI). Kat. TA 5 ve KA 4'teki gibi "S" biçimli başlıklı düz kaide üzerinde minderli bir kline, sağ tarafında erkek figürün sol kolunu yasladığı yastık ile betimlenmiştir. Klineyi taşıyan iki ayağında Kat. TA 5 ve KA 4 örneklerindeki ayaklar gibi yatay ve dikey taşlar ile süslenmiştir. Alanın hemen ortasında üç ayaklı yuvarlak bir sehpa üzeri yiyecek ile bezenmiştir. Corsten'e göre klineye uzanan adamın ayak uçlarında oturan kadın figürünün de eklenti olarak yapıldığı ancak alan olmadığı için eseri yapan sanatçının kadın figürü ekleyemediği ancak sol üstte olan kabartmanın da kalıntı olarak kaldığı düşüncesindedir[84]. Sahnenin dışında stelin sol altında bulunan balta kabartması ölen kişinin sosyal yaşamı ya da mesleğinin çiftçilik olması hakkında bilgi veren önemli bir detaydır.

[84] Corsten 1985: 113.

Kat. KA 2 örneğinde yine symposium sahnesi işlenmiş olsa da resim alanında ölen kişi adına hem ölü yemeği ziyafeti verildiği hem de ölen bireyin mesleğini anlamamıza katkı sağlayan nesneler ile betimlenmiştir. Düz kaide görünümlü bir kline üzerine uzanan erkek figür uzun ikiye katlanmış mindere sol kolu ile yaslanmış, sağ elinde parşömen tutmaktadır. Karşısında oturan kadın, küp şeklinde ve arkaya yaslanacak bir alanı olmayan minderli bir taburenin üzerinde oturmaktadır (Res. 50, Lev. XIV). Taburenin hemen önünde raf şeklinde ayaklarını koyması için betimlenen bir yükselti bulunmaktadır. Klinenin hemen önünde yuvarlak, üzerinde dört adet yiyecek bulunan hayvan ayağı biçimi verilmiş, ince ve uzun formda üç ayaklı sehpa betimlenmiştir (Res. 53, Lev. XIV). Sehpanın sağ tarafında Klinenin ayağı görünmektedir. Erkek figürün elinde tuttuğu parşömen kâğıdı ölen kişinin bir kâtip olduğu hakkında bilgi sahibi olmamız söz konusu olmuştur. Kios kenti genellikle tarım ile ilgilenirler ve genellikte Palliatus tipinde erkek figürü, symposium sahneleri işlenir ve erkek figürü elinde genellikle çelenk tutarken betimlenir. Ancak KA 3 örneğinde elinde çelenk yerine parşömen tutmaktadır. Corsten burada ölen kişinin eğitimini kanıtlamak istediğinden bahsetmektedir[85].

Kat. TA 2 ölü yemeği örneğinde kline üzerinde uzanan, sağ elinde çelenk uzatan erkek figürün oturduğu kline, düz kaideli, minderli ve başlıksız verilmiştir. Diğer örneklerdeki benzer olan durum erkek figürün sol kolunu yaslayarak tüm bedenini taşıyan yastığın yine klinenin sağındadır. Erkek figürün ayak uçlarında oturan kadın figür, aynı kline ucunda oturmuş, figürün ayaklarının altında basamak ya da bir yükselti olarak tabure tasvir edilmiştir. Klinenin hemen önünde Kat. TA 5, KA 4 ve TA 4'teki gibi yuvarlak üç ayaklı sehpa ve form olarak Kat. TA 4 ile daha çok benzerlik gösteren ayaklar bir hayvan ayakları biçimdedir (Res. 15, Lev. IV).

Kat. KA 1 diğer örneklere göre daha kalabalık bir ölü yemeği sahnesi işlenmiştir. Kline üzerine uzanan erkek figür, sağ eli ile karşısındaki kadına çelenk uzatmakta, sol elinde ise içki kabı tutmaktadır. Uzandığı kline diğer örneklerdeki gibi "S "başlıklı değildir. Klinenin sağ başlığının oval gelişi ve minderin altından dökülen pileli kumaş yığıntısı kline 'ye bir koltuk havası katmıştır. Klinenin üzerinde kalın bir minder ve erkek figürün sol kolunu yasladığı bir yastık betimlenmektedir. Klinenin sol ayağı ince bir

[85] Corsten 1985: 67.

formda betimlenmiş, Aynı Klinenin ucuna oturmuş ve yönü erkek figürüne dönük olan kadın figürün ayaklarının altında diğer örneklerdeki gibi tabure kullanılmamıştır. Alanın hem sağında hem de solunda yer alan hizmetçi figürü, soylu bir ailenin olduğunu ve ölen kişi ve ailesi için hizmet edildiğini bize aktarmaktadır. Sağdaki hizmetçi büyük üç ayaklı içki kabı önünde servis için beklemektedir. İçki kabının hemen önünde duran üç ayaklı yuvarlak sehpanın üzerine yiyecekler ile doldurulmuş (Res.48, Lev. XIII), sahne adeta ölü ziyafeti şeklinde betimlenmektedir.

Kat. KA 5 örneği görülen örneklere göre çok daha farklı işlenmiştir. Naiskos formlu stelin resim alanı, sahne alanı gibi tasvir edilmiş ve tüm figürler cepheye dönük verilmiştir. Ölü yemeği sahnesi işlenen bu örnekte diğer örneklerde alışık olduğumuz bir kline düzeni yerine "U" biçimli bir kline işlenmekte ve üzerinde iki kadın iki erkek olmak üzere dört figür oturmaktadır. Her biri elinde kadeh tutarken betimlenmiştir. Oturan kişilerin önünde bulunan dikdörtgen iki ayaklı sehpa ve sehpanın ayakları yatay ve dikey taş süslemeler ile süslenerek betimlenmiştir. Sehpanın altında yiyeceklerin bulunduğu geniş oval bir phiale betimlenmektedir. Alanda verilen sahnede karşıda yaşanan bir şölen ve bu şöleni masada izleyen bir grup izlenimi taşımaktadır. Yani klasikleşen kline üzerine uzanan ölü yemeği sahnesinin yanı sıra ölen kişinin onuruna yapılmış olan şöleni izleyen akrabaları tasvir eden bir örnek olarak yorumlanabilmektedir.

Kat. KA 3'te üç resim alanlı stelin ikinci resim alanında bulunan ölü yemeği sahnesi işlenmiştir. Alanda kline üzerine uzanan sağ elinde halka şeklinde bir çelengi karşısında oturan kadın figüre uzatırken, sol elinde kadeh tutarken betimlenmiştir. Kline, düz kaideye sahip üzeri minderli ve erkek figürün sol kolunu yasladığı bir yastığa sahiptir. Klinenin sol başlığı kadın figürden dolayı görünmese de sağ başlığı arka planda kalacak şekilde küçük "S" formda yapılmış ve sağ ayağı, üç farklı bitki bezemeler ile süslenerek uzun yapılmıştır. Kadın figür oturduğu koltuk diğer örneklerden farklı olarak sırtını yasladığı sırtlık verilmiştir. Aynı zamanda koltuk ile bir bütün gibi görünüm veren ve kadın figürün ayaklarını koyduğu tabure mevcuttur. Kadın figürün oturduğu tahtın arkasında, elinde kalathos tutar biçimde betimlenen kadın hizmetçi betimlenmektedir. Klinenin önünde üç ayaklı kare, kenar köşeleri belirgin olan sehpa, bu sehpanın ayakları hayvan bacakları şeklinde tasvir edilmiştir (Res. 54, Lev. XV).

Kat. KB 1'de ilk resim alanın da kline sahnesi ve karşısında minderli bir sandalye oturan betimlenmektedir. Stel' in üst tabanı eksik olduğu için kline sahnesi tam olarak tanımlanamamakla birlikte dikdörtgen biçimli bir kline ve üzerinde uzanan bir erkek figürü olduğu düşünülmektedir (Res. 69, Lev. XVIII). Diğer sahnelerde gördüğümüz kline üzerinde uzanan erkek figürün karşısında taburede oturan kadın figürü görülmektedir. Bu sahnenin sol bölümünde oturan kadın figürünü görmekteyiz, dolayısıyla az önce belirttiğimiz düşünceyi doğrular niteliktedir. Yukarı da belirttiğimiz çoğu ölü yemeği sahnelerinde betimlenen kadınların ayaklarını koydukları bir tabure mevcutken bu örnekte kadının ayaklarını koyabildiği bir basamak bulunmamaktadır. Sandalye üzerinde oturan kadının sadece alt bölümünü görebildiğimiz için kadın figür hakkında çok yorum yapamamakla birlikte cepheden sağ profilden verildiği, sağ kolunun karın hizasında kucak önünde durduğu ve Khiton üzerine himation giydiği etek uçlarında Khiton' un pile kıvrımları verildiği görülmektedir.

3.2. Diğer Sahneler

Diğerleri olarak adlandırdığımız stellerde işlenen konular üzerinde ölen kişinin günlük yaşantısında kullandığı malzemeler barındıran stel örnekleri ve kitabe temalı mezar stelleridir.

Kat. TA 3'te Tek resim alanlı, naiskos formlu sütun kaideleri ile resim alanı çerçevelenmiş resim alanının içerisinde bir taş ustasının dört taş malzemeleridir. Bunlar; en sağda bir manivela, solunda bir murç, solunda çekiç, solunda yine bir murç sırası ile yan yana betimlenmektedir (Res. 19, Lev. V).

Kat. KA 2 örneğinin 2. resim alanında ölen kişinin günlük hayatta kullandığı ve mesleği hakkında bize ipucu veren nesneler tasvir edilmiştir. Bunlar; çanta, sağında parşömen[86] ve takı kutusundan oluşan bir yazı takımı betimlenmektedir (Res. 51, Lev. XIV).

Kat. TA 6'da resim alanının içerisinde en solda tutamacı iki yana dökülen yaprak motifli bir ayna, sağında halka şeklinde kuyruklu sarmal yaprak motifi ile süslenmiş bir çelenk, sol altta iğ ve öreke, altında raf üzerinde duran, sarmal bezeme ile süslenmiş kalathos, onun sağ altında çift taraflı tarak ve sağ üstte raf üzerinde Fausta tipinde duran

[86] Corsten 1985: 165.

genç kadın betimlenmektedir. Burada genç kadın figürün yani ölen kişinin günlük yaşantısında kullandığı malzemelerden bahsetmektedir (Res. 30 - 31- 33, Lev. VIII).

Kat. TA 7 Resim alanında solda yaprak motifli ve ucunda 3 yapraklı çelenk, ortasında 6 yapraklı çiçek bezemeli rozet, sağında orak ve en altta yatay biçimde verilen balta tasvirleri yer almaktadır (Res. 35, Lev. IX).

Kat. KB 1'de 2. ve 3. resim alanlarında ölen kişinin çiftçilik ile uğraştığına dair çeşitli nesnelerin tasvirleri işlenmiştir. En üstteki resim alanında kline sahnesi, ortada 11 satırlık bir kitabe, yazıtın altında sola dönük yan yana duran iki öküz, solunda yaba onun solunda kürek ve orak, yanında ise balta aletleri betimlenmiştir. En altta ise yan yana ayrılmış iki plaster niş şeklinde çerçevelenmiş, sol nişte tarak, sağ altında krater onun solunda ise iğ ve öreke işlenmiştir. Sağ nişte bir asma dalından aşağı doğru sarkar vaziyette 2 üzüm salkımı betimlenmiştir (Res. 70, Lev. XVIII).

3.3. Stellerde Betimlenen Nesneler

3.3.1. Ayna

Çoğunlukla kadınlara, genç kızlara özgü bir eşyadır. Daire şeklinde olup ince bir çerçeve içerisinde betimlenmektedir. Sadece Kat. TA 6 örneğinde görmekteyiz (Res. 31, Lev. VIII). Genç bir kız figürü ve etrafında kişisel eşyaları ile betimlenmektedir.

3.3.2. Balta

Balta iki stelimizde betimlenmektedir (Kat. TA 7 ve KB 1). Kat. TA 7'de çelengin altına yata biçimde tek taraflı olarak işlenmektedir. Kat. KB 1'de yine yatay biçimde kürek, orak ve öküz ile yer almıştır.

3.3.3. Calamistrum (Tarak)

Calamistrum[87] 2 stelde işlenmiş ve yukarı da belirttiğimiz iğ ve öreke ile betimlenmektedir. (Kat. TA 6 ve KB 1). Her iki örnek de form olarak birbirinin aynıdır. Ancak Kat. TA 6 örneğinde tarağın her teli ayrı olarak betimlenerek boyutlu görünüm verilip, kısa tam dikdörtgen biçimlidir (Res. 33, Lev. VIII). Kat. KB 1'de ise bu ayrıntıya yer verilmemiş ve tarağın kısa kenarları iç bükey yapılmıştır. Bu farkların sebepleri iki stel arasındaki dönem farkına bağlamak mümkündür.

[87] Fıratlı 1965: 299.

3.3.4. Cista (sandık)

Dikdörtgen şeklinde, kapaklı biçimde betimlenen cista, takı kutusu olarak kullanılmaktadır. Fıratlı, kutunun tam işlevinin belirlenemediği kıyafet sandığı, takı kutusu ve ostotek olarak kullanım görülebileceğini belirtmektedir[88]. Eserlerimiz arasında yalnızca bir stelde görünen[89] cista oturan kadın figürün arkasında ayakta duran kadın hizmetçinin elinde, kapağı açık bir şekilde tasvir edilmektedir. Bu sahnede kullanılan cista' nın oturan kadın figürün hizmetinde olan kadın hizmetçinin takı kutusunu olarak tuttuğunu söylemek mümkündür.

3.3.5. Çelenk

Stellerimiz içinde ölü yemeği sahnelerinde kline üzerinde uzanan erkekler arasında altı erkeğin yana doğru uzanan sağ elinde çelenk bulunmaktadır[90]. Çelenk uzatmaktadır. Çelenk halka şeklinde ölen kişiyi onurlandırmak için kullanılmaktadır. Aristophanes ölüye çelenk verilmesini '*yaşamla sonuna değin mücadele eden ölüye verilen ödül'* olarak izah etmektedir. Örneklerimizde de uzanan erkek figür karşısında oturan kadın figürü ödüllendirmek, zaferini simgelemek amaçlı betimlenmektedir. Diğer iki örneğimiz[91] ise sahnede serbest olarak etrafı yaprak motifli ve kuyruklu, büyük bir çelenk ile tasvir edilmiştir. Fıratlı, ölü yemeği sahnelerinde uzanan erkek figürün elinde çelenk ile betimlenmesinin, Byzantion ve çevresinde sık görüldüğünü ve Batı Karadeniz, Marmara'nın kuzeyi, Karadeniz Ereğli ve Varna'ya kadar olan bölgede bulunmasından dolayı bu bölgelerin Byzantion atölyelerinin etkisi altında kaldıklarını iddia etmektedir[92].

3.3.6. Çekiç

Kat. TA 3'te taş ustasına ait bir mezar stelinde ölen kişinin mesleğini nesneler tasvir edilmiştir. Bu nesnelerin içerisinde çekiçte bulunmaktadır.

[88] Fıratlı 1965: 299.
[89] Kat. TC 2.
[90] Kat. TC 1, TA 4, TA 2, KA 1, KA 3, KA 4.
[91] Kat. TA 6, TA 7.
[92] Fıratlı 1965: 317.

3.3.7. İğ ve Öreke

Kadınlara özgü bir eşya olmakla birlikte ölen kişinin cinsiyetini belirlememizde yardımcı olmaktadır. Aynı zamanda iğ ve öreke ölen kişinin ev hanımı olduğunu simgelemektedir. İğ ve öreke betimlemeleri Kat. TA 6 örneğinde kalathosun üzerinde Kat. KB 1'de ise sol nişte tarak krater ile betimlenmektedir.

3.3.8. Kalkan

Kalkan motifi, toplam 22 stel üzerinden yedi örnekte, üçgen alınlığın ortasında rozetler kalkan biçiminde betimlenmektedir. Halka şeklinde yapılmış olanların ortasında bir nokta bulunmaktadır.

3.3.9. Kalathos

Kadınlara özgü bir eşyadır. Genellikle ev hanımı olanlar ya da kadın figürün yanında duran hizmetçi kadınlar, elinde yün sepetini tutmaktadır. Kat. TB 2'de bu bahsettiğimiz duruma örnek olarak gösterilmektedir. Aynı zamanda Kat. TA 6 örneğimizde resim alanı içerisinde belirtildiği gibi ölen kişi hakkında fikir sahibi olmamızı sağlayan doldurma motifleri olarak da işlenmektedir (Res. 30, Lev. VIII).

3.3.10. Keski ve Manivela

Sadece kat. TA 3 örneğinde resim alanı içerisinde yer almaktadır. Ölen kişinin mesleğini simgelemektedir. Manivela ince uzun tel şeklinde olup her iki ucundan yana doğru küçük eklentili yapılmıştır. Keskiler ise ucu sivri olup tutamaç yerine doğru kalınlaşan keskin alettir.

3.3.11. Klykeion

Katlı sehpa olarak tanımlanmakta olan klykeion, Bithynia bölgesinde symposium sahnelerinde görülmektedir. Kat. TC 2 örneğimizde, Klinenin solunda, erkek figürün önünde sergilenmektedir. İnce uzun ayaklı, dikey çizgi bezemeler ile süslenmiş olan klykeionun üzerinde krater taşımaktadır. Klykeion kullanımı hem dekoratif amaçlı kullanılırken doğu kraliyet saraylarından benimsenmiş bir gelenektir[93].

[93] Cremer 1992: 6.

3.3.12. Orak

Kat. TA 4'te yazıt alanının solunda doldurma motifi olarak kullanılmıştır. Kat. TA 7'de resim alanı içerisindeki çelengin yanında, Kat. KB 1'de ise yine resim alanı içerisinde öküz, kürek ve balta ile betimlenmektedir

3.3.13. Üzüm

Mezar stellerinde tasvir edilen üzüm bezemelerinin kullanım amaçları birden fazladır. Öncelikle ölen kişinin tarım mesleğini yaptığını ya da bir şaraphane işlettiğini vurgulayabilir. Buna örnek olarak kat. KB 1 verilebilmektedir. Ölen kişi çocuk ise ve üzüm ile betimlenmekteyse Dionysos ile bağlantı kurulabilmektedir. Bir Dionysos festivali olan Anthesteria, en çok Atina'da bilinir. Ancak Thukydides'e göre bunlar İyonyalılar için ortaktı, festivalin İyonya bölgesindeki yaygınlığı, İyonya takvimlerindeki ay adının sıklığından da anlaşılıyor. Bu bahar şenliğinin ikinci gününde sürahi festivali choen düzenlendi, bu sırada sadece içki yarışması değil, ayı zamanda çocuklara yönelik törensel çelenklerde sunulmaktadır. Çünkü Anthesteria lordu Dionysos'un bayramı olan choeni kutlayarak küçüklerin talihsizliklerinden, hastalıklarından ve tehlikelerden korunduğu düşünülmektedir. Kutsama sonrasında tanrının koruması altına girmektedirler. Günü kutlamak için çocuklara çıngıraklar, tekerlek çerçeveleri, arabalar gibi oyuncaklar verilmiştir. İzmir mezar stellerinde elinde üzüm masasının üzerinde oturan birçok tasviri gibi örnekler mevcuttur. Bu nedenle çocukların ellerindeki üzüm choen kutlamasının bir işareti aynı zamanda ölen çocukların yaşlarının bir göstergesi olarak görülmesi muhtemeldir. Eğer üzüm ile betimlenirlerse üçüncü yılını geçmişler fakat, yalnızca oyuncak ile betimlenmişlerse hayatlarının ilk üç yılında ölmüşlerdir gibi bir varsayım ile yaş tespiti yapılabilmektedir[94]. Kline üzerine uzanan çocuk figürün sol elinde tuttuğu salkım üzüm ile betimlenen Kat. TA 4 bunlara örnek olarak verilebilmektedir.

3.3.14. Yazı Takımı

Yalnızca Kat. KA 2'de görülen yazı takımı ikinci resim alanında kalemlik, çanta ve parşömen ile betimlenmiştir (Res. 51, Lev. XIV). Ölen kişinin günlük yaşantısında yaptığı mesleği yansıtmaktadır.

[94] Cremer 1992: 42 b.

4. KRONOLOJİ

4.1. MÖ 2. Yüzyıl

MÖ 2. yüzyılda Batı Anadolu Bölgesinde olduğu gibi Kios kentinde de düşüş yaşandığı belirtilmektedir. Ancak aksesuarlarda zenginleşme mevcuttur. Kat. TC 1 numaralı örneğimiz stellerimiz arasında en eski ve dönemine göre en iyi üretilmiş eserdir. Kat. TC 2 numaralı stelimize tarihlendirmede örnek olarak gösterebileceğimiz eserimiz Corsten'in 59 numaralı, Kios'a ait olduğunu öne sürdüğü steldir. MÖ 2.yüzyıla tarihlenen bu iki örneğimiz, sehpanın modeli, hizmetçi kadının elinde tuttuğu cista, klykeion ve üzerindeki kap, kadın figürün kıyafetlerinin dökümü ve kumaşların inceliği oldukça benzerlik göstermektedir. Kat. TC 1 ile TC 2 eserlerinde de gördüğümüz figürlerin üzerindeki kıyafetlerin Hellenistik Dönem etkilerini taşımaları bu döneme ait olduklarını belirtir. Bununla birlikte Geç Hellenistik Dönemde hizmetçi figürlerinin boyları ana figürlere daha yakındır. Bununla birlikte MÖ 2. yüzyılda resim alanını tamamen dolduran kline boyutu dikkatimizi çekmektedir. Aynı zamanda sahnede işlenen figürlerin daha gerçekçi hatlarla işlendiği gözlemlenmektedir. Bu durum da yine bu iki stelimizin MÖ 2. yüzyıla ait olduğunun göstergesidir.

4.2. MÖ 1. Yüzyıl

MÖ 1. yüzyıla tanımlayabildiğimiz 5 stel örneğimiz vardır. 5 eser dışında bu dönem aralarında kayda geçen bir durum olmamıştır.

Bu döneme tarihlendirilen Kat. KA 1 örneğinde, MÖ 2. yüzyıla tarihlendirilen TC 1 ve TC 2 örneği ile birbirini devam eden mobilyaları görmekteyiz. Bunun yanı sıra figürlerin daha bütün ve daha doğal işlenmesi, işlenen kıyafetlerin dökümlerinin yoğun verilmesi de önemli ayrıntılardır. Önemli olan diğer detay ise figürlerin portreden uzak olmasıdır. Bu durumda KA 1 örneğini erken döneme tarihlememizde yardımcı olmaktadır. Karşılaştırma örneği olarak değerlendirdiğimiz Cremer'in[95] MÖ 2. yüzyıla tarihlendirdiği örnekte figürlerin üzerindeki kıyafetlerin dökümleri daha doğal daha ince işlenmiştir. Kadın figürün oturduğu tabure modelinin aynı oluşu ve sahne koreografisi birbiri ile benzerlik göstermektedir. Ancak KA 1 numaralı stelimizde figürlerin üzerindeki

[95] Cremer 1991: UMIS 12 Taf. 28, Lev. XXIV, Res. 89.

kıyafetlerin kıvrımları daha kalın verilmiş ve geç dönemlere göre her ne kadar doğal işlenmiş olsa da MÖ 2. yüzyıl örneklerine göre daha kabadır. Cremer bu steli MS 2. yüzyıla tarihlendirmek istemektedir. Ancak birbirine benzerlik gösteren Kat. KA 2 gibi hala portreden uzaktır. Figürlerin üzerindeki kıyafet dökümleri birbirine çok benzer işlenmiştir. Kadın figürün oturduğu tabure yine aynı verilmiş ve sahne koreografisi benzer işlenmiştir. KA 1 numaralı örneğimizde yer alan kline ve kadının oturduğu tabure MÖ 2. yüzyıla tarihlenen buluntu yeri İsviçre'den 1627 numaralı stelle benzerlik göstermektedir[96]. KA örneği ile arasındaki gözle görülür olan fark figürlerin üzerindeki kıyafet kıvrımlarıdır. Örnekte kıyafet dökümleri daha ince ve daha doğal işlenmiştir. Ancak KA 2 örneğinde kıyafet detayları daha kalın verilmiştir. Bu durum KA 1 örneğinde de aynı kıyafet detayları görülmektedir. KA 2 örneğini Corsten MS 2. yüzyıla tarihlemek istemektedir. Ancak bu öneri stelimiz için çok geç bir tarih olacaktır.

MÖ 1. yüzyıla tarihlemek istediğimiz TB 1 numaralı stelimiz Eretrialı Genç heykelinin kopyası gibidir. Erkek figürünün yanında duran hizmetçinin boyu MÖ 2. yüzyıla tarihlenen örneklere göre daha kısa boyludur. Aynı formda olan diğer örneğimiz Kat. TB 2 normal tipten biraz farklı olarak işlenmiş, hizmetçisine elindeki nesneyi uzatır biçimde verilmiştir. Sanatçı, TB 1 numaralı stelimizde olduğu gibi giysi kıvrımlarını işleyip, Hellenistik Dönem etkisini az da olsa vermeye çalışmıştır. Ancak figürler daha sert işlenmiştir[97].

MÖ 1. yüzyıla tarihlendirmek istediğimiz Kat. TA 1 numaralı stelimizde Palliatus tipinde betimlenen bir erkek betimlenmektedir. Erkek, MÖ 1. yüzyıla tarihlendirilen Nikomedia'dan 584 numaralı stelde yer alan erkekle benzerlik göstermektedir[98]. Kat. TA 1 örneğindeki figürlerin kıyafetlerinde daha yoğun kumaş dökümleri görülmektedir. Bunun yanı sıra kadın figürün üzerinde görülen chitonun etek uçlarındaki pile kıvrımlarında yoğun matkap izleri görünmektedir. Bu karşılaştırmaya göre stelimizi 584 numaralı örneğe göre daha erken bir tarihte görmek isteriz.

Ancak TB1 ve TB 2 örneklerimize baktığımızda figürlerin diz kapaklarının daha belirgin olması, kıyafetlerin daha ince ve dökümlerin daha doğal işlenmesi gibi ayrıntılar

[96] Pfuhl - Möbius II 1979: 398 Nr. 1627 Taf. 238.
[97] Corsten 1985: 66.
[98] Pfuhl - Möbius I 1977: 173 Nr. 584 Taf. 92.

mevcuttur. Dolayısıyla aynı yüzyıla tarihlenseler de TA 1 numaralı stelimizin TB1 ve TB 2 stellerine göre daha geç döneme tarihlendirilmesi uygundur. TA 1 numaralı stel, Taşdelen ve Uzunoğlu tarafından yazı stiline göre MS 2. yüzyıla tarihlendirilmek istenmektedir[99]. Ancak söz konusu yazıt stelin ikinci kullanım ile ilgili olmalıdır.

4.3. MS 1. Yüzyıl

Bu döneme tarihlendirilen 2 stelimiz mevcuttur. İlk örneğimiz KA 3'tür. Ayakta betimlenen figürler geç dönemde görülmemektedir. Stelimizde 1. ve 3. resim alanlarında ayakta Palliatus tipinde erkekler bulunmaktadır. KA 3 örneğinin 2. resim alanına baktığımızda sol altta hizmetçi detayı verilmektedir. MÖ 2. yüzyıl ve MÖ 1.yüzyıl örneklerinde hizmetçi boyutları daha büyük işlenmiştir. MS 1 yüzyılda hiyerarşi sebebiyle hizmetçi figürlerin boyutlarında küçülmeler mevcuttur.

Bu döneme tarihlendirdiğimiz son örneğimiz TA 2'dir. Resim alanındaki kline formu hala aynı durumda olup, resim alanının çoğunluğunu kaplar biçimdedir. Erken dönemlerde olduğu gibi olmasa da figürler ve sahne hala doğallığını korumaktadır. Figürlerin üzerindeki kıyafet dökümlerinde azalmalar yaşanmış yapay çizgiler verilmeye başlanmıştır. Her iki kenarda verilen hizmetçilerin boyutu artık sehpadan bile küçüktür.

4.4. MS 2. Yüzyıl

Cremer'in MS 2. yüzyıla tarihlendirdiği Kat. TA 5 ve KA 4 numaralı stellerimizin alınlık bölümünde ve resim alanını çevreleyen naiskos duvarlarında yoğun bitkisel bezemeler bulunmaktadır. Steller üzerinde bitkisel bezemeler MS 2. yüzyılda Bitkisel bezemeler karşımıza çıkmaya başlamaktadır[100]. Bu döneme ait bu kadar yoğun bitkisel bezeme işlenen sadece bu iki örneğimiz mevcuttur (Kat. TA 5, KA 4). Ancak MS 2. yüzyılda tarihlenen diğer iki örneğimizde de alınlıkları palmet motifleri ile süslenmiş veya resim alanını doldurmak için kullanılan bitkisel bezemeli eserlerimiz mevcuttur. (Kat. TA 5, TA 6, KA 4). Cremer NK8[101] ve Corsten'in Nr. 45[102] olarak tanımladığı örneğimiz TA 5 örneği ile kline modeli, ortadaki sehpa ve kline üzerinde uzanan erkek figürün saç yapısı ve yüz uzuvları ile benzerlik göstermektedir. MS 2. yüzyılda erkeklerde

[99] Uzunoğlu - Taşdelen 2014: 44.
[100] Şahin 2000: 49.
[101] Cremer 1992: 133 NK 8.
[102] Corsten 1985: 120 Nr. 45.

kabarık saç modeli yaygındır[103]. Bu sebeple kat. TA 5 ve KA 4 örneklerimiz MS 2. yüzyıla tarihlenmektedir. Kat. KA 4 ile karşılaştırdığımız diğer örneğimiz Pfuhl - Möbius'un geç imparatorluk dönemine tarihlendirdiği 1716[104] numaralı steldir. Kline formuna ve ayaklarına baktığımızda KA 4 ile oldukça benzerdir. İmparatorluk döneminde kline ayakları incelir ve ayaklarında halka top şeklinde motifler bulunur[105]. Kadın figürün sırtlıklı koltukta oturması, kadın figür ve erkek figürün üzerinde betimlenen kıyafetlerin kötü betimlenmesi ve vücut anatomilerinin zayıf işlenmesi Kat. KA 4 örneğimizin daha erken tarihlendirilmesine olanak sağlamıştır. Bu durumda yine MS 2. yüzyıla tarihlendirilmesine yöne vermiştir.

N. E. Akyürek Şahin'in MS 2 - 3.yüzyıla tarihlendirdiği Kat. TA 8 örneğimizin iki alınlık kenarında işlenen yaprak motifi, Kat. KA 4 ve TA 7 örneklerinin belirli yerlerinde birebir aynı diyebileceğimiz kadar benzerlikte yaprak motifi işlenmiştir. Bu benzerlik tarihlendirme yaparken bize yol gösterebilir. Ancak az önce örnek gösterdiğimiz iki stelin yazıtlarında işlenen harfler kadar özenli değil, daha basit, daha kaba işlenmiştir. Kat. TA 8 stelinin stelimiz Kat. TA 3 ve TA 4 ile alınlık içerisindeki rozetler aynıdır. Karşılaştırma örneği olarak gösterdiğimiz, Gökçelerden örnekteki alınlıklar ve alınlık ortasındaki kalkan rozet oldukça benzerlik göstermektedir[106]. Yukarıda belirttiğimiz benzer örneklerin MS 2. yüzyıla tarihlenmesi nedeniyle Kat. TA 8 numaralı stelimizi, MS 2. yüzyılın geç evrelerine tarihlendirilmesi uygun olacaktır.

N. E. Akyürek Şahin'in MS 2 - 3. yüzyıla tarihlendirdiği Kat. TA 6 örneğimiz, alınlık modeli, alınlığın iki kenarındaki palmet motifi, resim alanındaki kadın figür ve tarak ile Pfuhl- Möbius'un[107] MS 2. yüzyıla tarihlendirdiği stel ile neredeyse birebir denecek kadar benzerdir. Kat. TA 6 örneğindeki kadın figürün saç modeli MS 2. yüzyılda yoğun işlenen alını örten ve kabarık saç modeli tasvir edilmiştir. Himationun dökümleri yoğun verilmemiştir çünkü bu dönemde hatlar daha düz verilmektedir. Şahin'in Kios kentine ait olduğunu ileri sürdüğü 32 numaralı stel ile yine alınlık bölümü ile yoğun benzerlik mevcuttur.

[103] Şahin 2000: 49.
[104] Pfuhl-Möbius II 1979: Nr. 1716 Taf. 253, Res.79, Lev. XXII.
[105] Pfuhl- Möbius 1979: 360.
[106] Cremer 1992: Taf. 13.
[107] Pfuhl- Möbius I 1977: Nr. 427 Taf. 71, Res. 83, Lev. XXIII.

İmparatorluk döneminde birçok mesleki nesneler de kullanılmıştır. Örneğin balta, demircinin çekici, mızrak, taş ustasının çekici, yazı takımı gibi[108]. Bunlardan biri Kat. TA 7 örneğimizdir. Karşılaştırma örneği olarak verdiğimiz, Pfuhl - Möbius'un[109] geç imparatorluk dönemine tarihlendirdiği eserler ile TA 7 örneğinin alınlık bölümü ve resim alanındaki çelenk motifi benzerlik göstermektedir.

Kat. TA 6 ve TA 7 örneklerinin tarihlendirmesini yaparken resim alanında işlenen çelenklerden yola çıkılmıştır. Geç dönem çelenk örneklerini detaylı incelememiz sonucunda, çelenk motiflerinde matkap kullanım yoğunluğu gözle görülür biçimde artış göstermektedir. Bunun yanı sıra MS 3.yüzyıl ve sonrasında çelenklerde kullanılan defne yaprağı motifinin görünümü olumsuz yönde bozulmaktadır. MS 1.yüzyılın sonu MS 2.yüzyılın ilk yarısına tarihlenen steller üzerindeki çelenklerde yer alan defne yapraklarında daha doğal görünüm mevcuttur.

4.5. MS 3. yüzyıl

MS 2. yüzyıla ait symposium sahneleri MS 3. yüzyıl symposium sahneleri ile karşılaştırıldığında daha da nitelik kaybetmiştir. Artık figürler tamamen şematik, katı ve doğal olmayan hatta bazen KA 5 örneği gibi, yanlış anlaşılan duruşlar tasvir edilir. KA 5 numaralı stel muhtemelen daha geç dönemde işlenmiştir. Symposium sahnesi tamamen kontrolden çıkmış, kadınların alt bedeni yandan gösterilse de figürlerin tümü kabartmanın dışına bakmaktadır. Erkek figürler kline üzerine yerleştirilmiş büst izlenimi vermekte ve alt gövdeleri gösterilmemiştir. Kadınların kıyafetlerinde sadece vücudun üst kısmındaki kıvrımlar görünmektedir. Bacaklar ise çıplak verilmiştir. Soldaki koltuk arkalığından görülebileceği gibi hasır sandalyeleri temsil ettiği düşünülen küp şeklindeki blokların üzerinde oturmuş şekilde tasvir edilmektedir. Roma İmparatorluk Dönemi – Erken Bizans döneminde geniş kafa şeklinde 4 kafada da belirgindir.

KB 1 numaralı stelde kadın figürün son derece sert, köşeli hatları ve hasır sandalyesi dikkat çekmektedir. Üçüncü resim alanında bulunan öküzlerin anatomik bozukluğu yukarıda belirttiğimiz gibi MS 3. yüzyılda görülen bir durumdur. Ayrıca kitabelerde ön ad olarak "Aurelius" ve "Aurelia" isimlerinin kullanılması da bu tarihi doğrulamaktadır.

[108] Pfuhl-Möbius 1979: 542.
[109] Pfuhl-Möbius II 1979: Nr. 2281, Nr. 2282, Abb.124, Taf. 322, Res. 85, Lev. XXIII.

Bu isimler "Caracalla" adı ile anılan imparator Marcus Aurelius Antoninus zamanında Roma İmparatorluğundaki bütün hür insanlara vatandaşlık hukukundan istifadeyi sağlayan ve MS 212'de yayınlanan "Constitutio Antoniniana (Antoninus Anayasası veya Fermanı)"nın yayınlanmasından sonraki çağa aittirler. Bu isimleri içinde barındıran steller MS 3. yüzyılın ilk dörtte birine tarihlenirler[110]. KA 5 ve KB 1 örnekleri de bu isimleri taşımaktadır. Dolayısıyla MS 3. yüzyıla tarihlenmektedir.

Kat. TA 3 örneğine net bir tarih vermek pek mümkün değildir. Alınlık ve alınlığın içerisine işlenen kalkan motifi üzerinden yola çıktığımızda Pfuhl- Möbius'un MÖ 2. yüzyıla tarihlenen 453 numaralı örneği ile aynı alınlığa ve kalkan motifine sahiptir. Ancak bu benzerlik ile aynı döneme tarihlendirme yapmamız doğruluk payı vermemektedir. Bu sebeple Kat. TA 3 örneği Roma İmparatorluk Dönemi kapsamında değerlendirilmektedir.

[110] Fıratlı 1965: 316.

5. ATÖLYELER

Kat. TC 1 ve TC 2 stellerimiz aynı yüzyılda üretilmiş olmasına rağmen aynı elden çıkmadığı gözle görülür durumdadır. Kat. TC 1 stelinin buluntu yeri Dürdane, TC 2 stelinin buluntu yeri Kios kentidir. Koreografide bütünlük sağlasalar da aynı atölyede farklı sanatçı ve farklı müşteriler için çalışılmış olma ihtimali göz önünde bulundurulmalıdır.

MÖ. 1. Yüzyıla tarihlenen Kat. TB 1 ve Kat. TB 2 örnekleri tipolojik açıdan birbiri ile aynı işlenmiş bunun yanı sıra koreografi benzerliği dikkat çekmektedir. Dolayısı ile aynı elden çıktığı ve yüksek olasılıkla aynı atölyeden çıktığı düşünülmektedir.

Corsten'in Kios' a ait olduğunu belirttiği[111], MS 2. yüzyıla tarihlenen Epiktetos 'un mezar steli örneği ile kataloğumuzdaki Kat. TA 5 steli form ve ikonografi yönlerinden oldukça benzerlik göstermektedir. Aynı döneme ait olmaları, üçgen alınlık ve alınlığın içindeki dört yapraklı çiçek rozeti, klinenin "S" formunda işlenmiş olması, klinenin üzerinde uzanan erkek figürün hem anatomik hem de tip olarak birbirine benzerliği dikkat çekmektedir. Sahne içerisinde Kat. TA 5'te horoz bulunurken Corsten'in yayınladığı stelde kline altında bir kuş betimlemesi mevcuttur. Dolayısı ile birbirlerine oldukça benzerlik gösteren bu iki stel aynı yerde üretim sağlanmış olabileceği varsayımı yapmamıza olanak sağlamaktadır.

TA 5 ve KA 4 örneklerinde gördüğümüz gibi alınlık çevresi, alınlık içi ve resim alanını sınırlandıran her iki sütunu yoğun bitkisel bezemeler ile doldurulmuştur. Stellerin tipolojik formu ve resim alanı içerisinde kullanılan kline aynı işlenmiştir. Bu durumda aynı atölye çıkışı olduğu varsayımında bulunmaktayız.

Kat. TA 3, TA 4 ve TA 8 örneklerinin alınlık formu ve alınlık içerisinde kalkan motifinin kabartma derinliği oldukça yakın benzerlik oluşturmaktadır. MS. 2. yüzyıla ait bu stellerin resim alanı sahnesinde işlenen konular farklı olsa da bu stellerin üretimi yapıldığı atölyenin üçgen alınlık içine kabartmalı kalkan motifinin bu biçimi ile daha sık tercih ettiği söylenebilmektedir.

[111] Corsten 1985: 120, Nr: 45.

TA 6 örneğimiz ile benzer stellerimizin Pfuhl - Möbius[112] ve H. Uzunoğlu'nun [113] yayınlarında mevcuttur. Pfuhl - Möbius'un 427 numaralı stelin kökeni bilinmese de Kios'a ait olabileceğinin yüksek oranda belirten benzerlikler görünmektedir. Stelin Kat. TA 6 ile alınlık kenarlarında işlenen palmet işlemeleri, alınlık içine işlenen dört yapraklı çiçek rozeti, kız figürün giyimi ve çift taraflı tarağı birebir aynı denecek kadar benzer orandadır. İki stelin de MS 2. yüzyıla tarihlenmesi aynı yerde üretilmiş olabileceğini düşündürmektedir. Aynı şekilde N. E. Akyürek Şahin ve H. Uzunoğlu'nun 32 nolu eserinin Gemlik buluntulu olması ve alınlık kenarlarına işlenen palmet, alınlık içi dört yapraklı çiçek rozet sahneye işlenen kalathos, ayna, iğ ve öreke malzemeleri tek bir atölyeden çıkmış olabileceğini aynı zamanda Kios mezar stellerinin, dolayısıyla Bithynia bölgesinin palmet motifi ve dört yapraklı rozetin karakteristik özelliklerinden biri olduğunu vurgulamaktadır. Aynı zamanda Kat. TA 7 ile de stel formunun benzerliği dikkat çekmektedir. Gözle görülen fark alınlık içine işlenen çiçek rozetinin dört değil altı yapraklı işlenmesidir.

KA 5 örneği ile çok yakın benzerlik taşıyan örnek steller bulunamamıştır. Ancak KB 1 ile işlenen malzemelerin ve figürlerin benzerliği, bununla birlikte aynı döneme ait olmaları, işlenen konuların farklı olmasına rağmen aynı kaba işlemeye sahip olmaları ve dolayısıyla aynı atölyeden çıkmış olabileceği yorumunu yapmamızı sağlamaktadır.

Stellerin tarihsel süreçlerinin MÖ 2. yüzyıldan MS 3. yüzyıla kadar devam eden bir üretim olduğunu bilmekteyiz. Stellerin formlarının, ikonografilerinin, tarihsel ilerleme ve sosyal - ekonomik kaynaklardan dolayı farklılıklarının yaşanmasının sebebi stelleri icra eden sanatçı ya da sanatçıların el değiştirmesi gibi düşüncelerini de doğurmaktadır.

Sonuç olarak Kios mezar stellerinin üretimin yapıldığı varsayılan bir ya da birden fazla atölyenin bulunduğunu düşünmekteyiz. Yukarıda benzerlikleri ve tarihsel yakınlıklarını baz alarak gruplandırdığımız steller üzerinden değerlendirdiğimizde, 5 farklı atölye olduğu varsayımı yapılabilmektedir. Bunun yanı sıra birden fazla sanatçının da olabileceğini değerlendirmek mümkündür.

[112] Pfuhl- Möbius I 1977: Nr. 427 Taf.71, Lev. XXIII, Res. 83.
[113]N. E. Akyürek Şahin- H. Uzunoğlu 2019: 272 Nr. 32, Res. 84, Lev. XXIII.

SONUÇ

Kios, antik kenti İznik Gölü kıyısında Nikaia kentinin denize açılan kapısıdır. Nikaia'da üretilen zeytin, zeytinyağı, şarap gibi ürünler Kios limanından birçok bölgeye pazarlanmış olmalıdır. Kios kenti birçok kez yönetim değiştirmek zorunda kalmıştır. Ancak MS 1 – 2 yüzyıllarda Roma İmparatorluğu'nda yaşanan Roma barışı yani Pax Romana ile tüm Akdeniz dünyasında ticari faaliyetlerin artmasıyla birlikte, bir liman kenti olan Kios'un siyasi ve ekonomik açıdan zenginleşmesinde etkili olmuştur.

Tez çalışmamız kapsamında Kios kökenli olduğunu düşündüğümüz 18 adet mezar steli ele alınmıştır. Konumuzu oluşturan stellere göre Kios' ta mezar steli geleneğinin MÖ 2. yüzyıldan başlayarak aralıksız MS 3. yüzyıla kadar devam ettiğini söylemek mümkündür. İncelenen eserlere göre mezar stelleri sayı olarak özellikle MS 2. yüzyılda yoğunlaşmış gibi görünmektedir.

MÖ 2. yüzyıldan 2 stel, MÖ 1. yüzyıldan 5 stel, MS 1. yüzyıldan 2 stel, MS 2. yüzyıldan 6 stel, MS 3. yüzyıldan 2 stel ve net tarih belirleyemediğimiz için Roma İmparatorluk Dönemi olarak belirttiğimiz 1 stelimiz bu tez kapsamında detaylıca incelenmiştir.

Tarihlerde ilerleme yaşandıkça eserlerin kalitesinde ve figürlerde bozulmalar meydana gelmiştir. Ancak işlenen konular bakidir. MÖ 2. yüzyılda işlenen ana konu symposium sahnesidir. MÖ 1. yüzyılda ağırlıkla ayakta duran figürler söz konusudur. MS 2. yüzyılda ise çoğunluk symposium sahnesi olmasıyla beraber, mesleki nesneleri konu alan mezar stelleri de mevcuttur. Bunların yanı sıra doldurma motifi olarak işlenen betimlemeler yani çelenk, çiçek, rozet gibi nesnelerde yer almıştır.

MÖ 2. yüzyıla tarihlenen steller genellikle düz alınlıklı ve çerçeve formda işlenmiştir. MÖ 1. yüzyıla ait mezar stellerinin alınlıkları eksik olduğu için tanımlanamamaktadır. Ancak resim alanları ortak olarak çerçeve ile sınırlanmıştır. MS 1. yüzyıla ait 2 stelimiz ise çerçeve formundadır. MS 2. yüzyılda 4 tanesi naiskos formunda işlenirken 2 tanesi de çerçeve formda işlenmiştir. 3 tanesi düz alınlıklı 3 tanesi de üçgen alınlıklı işlenmiştir.

Stellerimiz üzerinde betimlenen kadın tiplerine değindiğimizde en çok Pudicitia Fausta tipi betimlenmektedir. Protopudicitia Pudicitia Philista ve Pudicitia Saufeia tipleri eşit şekilde betimlenmektedir (Grafik II).

Kios mezar stellerinin Tipolojik dağılımını incelediğimizde en çok tek katlı ve alınlıklı steller işlenirken sonrasında gelen katlı ve alınlıklı stellerimiz yoğunluktadır. En az görülen katlı ve belirsiz alınlıklı stellerimizdir (Grafik III).

Kios mezar stelleri sınır komşuları ile benzerlik göstermektedir. Özellikle bu benzerlikler Apameia ve Nikomedia kentleri ile daha yakındır.

Şahin de Kat. KA 5 ve KB 1 stellerinden bahsetmektedir[114]. Stellerin bulunduğu konum Nikaia sınırlarında olan Orhangazi'dir. Ancak iki stelinde yazıt bölümünde "πολι" kelimesi geçmektedir. Corsten bu kelimenin Kios kenti olduğunu belirtmektedir. Orhangazi, antik dönemde Kios kentine 20 kilometre, Nikaia kentine ise 41 km. uzağındadır[115]. Corsten, Askania Gölü'nün batısındaki antik yerleşim yerlerinin Kios 'un idari sınırları içinde kabul etmek gerektiğini belirtir. Bu durumun antik dönemde böyle olduğunu Yeniköy'de bulunan Kat. KB 1 numaralı stelin yazıtında bize göstermektedir. Dolayısıyla Orhangazi çevresini antik Kios kenti mülkiyetinde bir yer olarak kabul edilmektedir[116]. Bu sebeple Kios kenti antik dönemde birçok yakın çevresi ile etkileşim halindedir.

Bu çalışmada Kios antik kentine ait mezar stellerini tanıma, Kios kentinin sosyal yaşantısını ve dönemsel etkileşimlerin yoğunluğunu görmemiz açısından mezar stellerinin hem tarihsel hem tipolojik hem de ikonografi konuları ile sınıflandırmak ayırt edici önemli bir etkendir. Corsten, Kios kentine ait 2 adet sanat atölyesinin varlığından söz etmektedir. Ancak mezar stellerinden hangilerinin Kios atölyesi üretimini belirlemek sayıların yetersiz olması nedeniyle zordur.

[114] Şahin 1981: 128-130.
[115] Şahin 1981: 48.
[116] Şahin 1981: 49.

KATALOG

Tez konusu kapsamında Kios Mezar Stelleri kendi aralarında gruplandırıldıktan sonra kodlama çalışması yapılmıştır. Söz konusu stellerin kodlama çalışması yapılırken gruplandırma kriterlerindeki özelliklerinin baş harflerinden yola çıkarılarak yazılmıştır.

Buna göre; gruplandırmada belirlenen 3 kritere göre bitişik soldan sağa sırası ile 3 harften oluşan kodlama yapılmıştır.

1. Sıradaki harf stelin katını belirtmektedir. Tek Katlılar (T), Katlılar (K) ile kodlanmıştır.
2. Sıradaki harf, stelin alınlık tipine göre belirtmektedir. Alınlıklı (A), Belirsiz Alınlıklı (B) ile kodlanmıştır.

Örneğin;

TC= Tek Katlı, Alınlıksız

TA= Tek Katlı, Alınlıklı

KA= Katlı, Alınlıklı

TB= Tek katlı, Belirsiz Alınlıklı

KB= Katlı, Belirsiz Alınlıklı

Katlarına göre	Alınlık Tipine göre
T	**C**
T	**A**
K	**A**
T	**B**
K	**B**



TC 1

Adı: Yazıtsız Mezar steli

Korunduğu Yer: Bursa Arkeoloji Müzesi, Env. 2009/4

Buluntu Yeri: Bursa - Dürdane mahallesi

Ölçüleri: Y: 83 cm, G: 42 cm, K: 14 cm.

Resim alanı: Y: 24 cm, G: 34 cm, D: 4 cm.

Malzeme: Orta Grenli, Gri- Beyaz Mermer

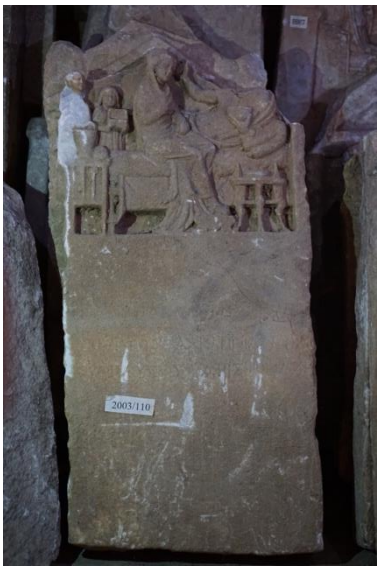
Korunma Durumu: Klinenin üzerinde yatan erkek figürünün ve karşısında oturan kadın figürünün yüzü aşınmıştır. kadın figürünün gövdeden altı matkap izleri ve aşınmalardan kaynaklı hasarlıdır. Sol alttaki kadın hizmetçinin yüz hattı, sağdaki erkek hizmetçinin sol bacağı aşınmış, sağ bacağında ise çatlaklar mevcuttur. Klinenin önündeki sehpanın orta ayağının üst kısmı ve stelin sol alt köşesi eksiktir.

Tanımı: Dikdörtgen formlu, düz alınlıklı, yukarıdan aşağıya daralan çerçeveli mezar steli, resim alanında symposium sahnesi, kline' nin üzerinde uzanan bir erkek figürü, sağ eli havada yaprak motifli çelenk tutar. Karşısında oturan kadın figürü, khiton üzerine himation giymiş, sol altta kadın hizmetçi, sağ altta erkek hizmetçi, klinenin önünde üç ayaklı üzeri yiyecekler ile dolu sehpa ayakları hayvan ayağı biçiminde betimlenmiştir. Resim alanının altında su oluğu için yapılmış bir delik bulunmaktadır.

Tarih: MÖ 2. yüzyıl

Yayınlandığı Yer: Corsten 1985: 172 Nr.122.

Karşılaştırma örneği: Pfuhl - Möbius II 1979: 386 Nr. 1567 Taf. 227.



TC 2

Adı: Aristomakhe'nin Mezar steli

Korunduğu Yer: Bursa Arkeoloji Müzesi, Env. 2003/110

Buluntu Yeri: Bursa - Gemlik

Ölçüleri: Y: 84 cm, G: 42 cm, K: 6 cm.

Resim alanı: Y: 32.5 cm, G: 37.5 cm, D: 2 cm.

Harf Y: 2.5 cm.

Malzeme: Orta Grenli, beyaz mermer

Korunma Durumu: Mezar stelinin resim alanındaki erkek figürü baş kısmı kırık ve yüz uzuvları eksik, sol kolu aşınmıştır. Karşısında oturan kadın figürün sağ eli, diz kapağı, elbise katları, etek uçları aşınmıştır. Kadın figürün ayakları ve başı eksiktir. Klinenin önünde duran klykeionun kraterin yüzeyi, ikinci raftaki malzemeler ve son raftaki malzemeler, Klinenin sağında duran sehpanın ayakları aşınmıştır. Yazıt alanının 2 satırı okunabilmektedir. Resim alanının altında kalan bölümde çatlaklar olup, stelin sol üst tarafı boydan aşağı aşınmıştır.

Tanımı: Dikdörtgen formlu, mezar steli, akroterin üstünden başlayan kabartmalı resim alanında symposium sahnesi, kline üzerinde oturan erkek figürü sağ kolunu karşısında oturan kadın figürüne uzatmış, kadın figürün arkasında kadın hizmetçi elinde takı kutusu tutmaktadır. Hemen solunda bir erkek figürü ve önünde katlı klykeion, üstünde krater bulunmaktadır. Klinenin önünde duran ayakları hayvan ayakları olarak betimlenen üç ayaklı sehpa üzerinde piramidal kek betimlenmektedir. Resim alanının altında 2 satırı okunabilen yazıt alanı bulunmaktadır.

Yazıt: [Δη]μήτριος Ἀσκληπιάδου κα[ὶ]

2 [γ]υνὴ αὐτοῦ Ἀριστομάχη

Çeviri: Asklepiades'in oğlu Demetrios ve karısı Aristomache (burada yatıyor).

Tarih: MÖ 2. yüzyıl

Yayınlandığı Yer: N. E. Akyürek Şahin – H. Uzunoğlu 2022: 229 Nr. 6.

Karşılaştırma Örneği: Pfuhl- Möbius II 1979: 404 Nr.1649 Nr.1650 Taf. 241, Pfuhl-Möbius II 1979: 406 Nr.835 b Taf.242, Corsten 1985: 129 Nr.59.



TA 1

Adı: Titus Anicius Eros'un Mezar Steli

Korunduğu Yer: Bursa Arkeoloji Müzesi, Env. 2013/62

Buluntu Yeri: Bursa - Gemlik

Ölçüleri: Y: 81 cm, G: 40 cm, K: 6.5 cm.

Resim alanı: Y: 33 cm, G: 36 cm, D: 2 cm.

Harf Y: 2.5 cm.

Malzeme: Kalın grenli, Beyaz mermer

Korunma durumu: Stelin ve alınlığın sol üst köşesi eksiktir. Mezar stelinin tüm yüzeyinde renk aşınmaları, resim alanının altında bulunan 5 satırlık yazıt alanında 2. satırdaki bazı harfler aşınmadan dolayı silinmiştir. Yazıt alanının alt bölümünün yüzeyinde aşınmalar, stelin her bir köşesi boyunca parça eksikleri ve aşınmalar söz konusudur. Yazıt üst kısmında Latince, alt kısmında Eski Yunanca olmak üzere aynı karşılığı vermektedir.

Tanımı: Mezar steli, çerçeve formlu, düz alınlıklıdır. Stelde 3 tepeli alınlık, altında çerçeve içerisinde resim alanı, erkek çocuk, sağında erkek figür, sağında kadın figür ve yanında kız çocuğu figürü yan yana sıralanmış bir şekilde betimlenmiştir. Resim alanının altında 5 satırlık yazıt alanı mevcuttur.

Yazıt:

Titus Anicius, T(iti) l(iberti) Eros
2 Sal(ve)
Τίτος Ἀνίκιος
4 Τίτου ἀπελεύθερος
Ἔρως χαῖρε.

Çeviri: Titus Anicius Eros, Titus'un azat edilmiş kölesi, Elveda!

Tarih: MÖ 1. yüzyıl

Yayınlandığı Yer: H. Uzunoğlu - E. Taşdelen 2014: 44 Nr. 7.

Karşılaştırma Örneği: Pfuhl-Möbius I 1977: 173 Nr. 584 Taf. 92.



TA 2

Adı: Metrophones'in mezar steli

Korunduğu Yer: Bursa Arkeoloji Müzesi, Env. 3175

Buluntu Yeri: Orhangazi - Pazarköy

Ölçüleri: Y: 81.5 cm, G: 53 cm, K: 24 cm.

Resim alanı Y: 40.5 cm, G: 41 cm, D: 3.5 cm, Harf Y: 2.5 cm.

Akroter Y: 9.5 cm, G: 42 cm, Rozet Ç: 4.5 cm.

Malzeme: Kalın Grenli, Gri Damarlı, Beyaz Mermer

Korunma Durumu: Mezar stelinin dört köşesinde de parça eksikleri, aşınmalar mevcuttur. Aynı zamanda stelin sol köşesinden başlayıp akroterin ortasına kadar devam eden derin çatlaklar vardır. Akroterin sağ ve sol kenarları ve tepe noktasındaki palmet figür ve akroterin ortasındaki rozet, akroterin alt şeriti, Resim alanını çevreleyen 4 kenarı aşınmıştır. Resim alanı içinde klinenin üzerinde uzanan erkek figürünün yüz uzuvları eksik, figürün her iki eli ve tuttuğu çelenk, erkek figürünün karşısında oturan kadın figürünün başındaki örtü aşınmış ve yüzeysel çatlaklar olup, kadın figürün yüz uzuvları ve sağ eli eksiktir. Resim alanının sağ ve sol köşelerinde duran hizmetçilerin yüzleri, sağdaki hizmetçinin cepheden sağ kolu ve sağ bacağı eksiktir. Resim alanındaki klinenin ortasından sehpaya kadar uzanan çatlaklar yazıt alanında yüzeysel aşınmalar mevcuttur.

Tanımı: Dikdörtgen formlu, düz alınlıklı, çerçeveli ve tek resim alanlı mezar steli, Akroterin tepe noktasında palmet figürü, akroterin ortasında halka biçimli kalkan şeklinde rozet betimlenmiştir. Resim alanı içinde klineye uzanmış sağ elinde çelenk sol elinde kâse tutan bir erkek figürü, karşısında oturan ayaklarının altına tabure koymuş bir kadın figürü, klinenin ortasında 3 hayvan biçimli ayaklı sehpa üzeri yiyecek ile doludur. Alanın sağ ve sol kenarında hizmetçi betimlenmiştir. Resim alanının altında 2 satırlık yazıt bulunmaktadır.

Yazıt: Μητροφάνης Μητροφάνου
Χαίρε

Çeviri: Metrophanes oğlu Metrophanes
Elveda!

Tarih: İmparatorluk Dönemi MS 1.yüzyıl

Yayınlandığı Yer: Pfuhl - Möbius II 1979: 405 Nr.1652 Taf.242, Corsten 1985: 147 Nr. 95, Şahin 1979 - 1987: 132a Nr.768 Taf.VI.

Karşılaştırma Örneği: Pfuhl - Möbius II 1979: 409 Nr.1670 Abb.94, Cremer 1991: 181 Mist 35 Taf. 22.



TA 3

Adı: Taş Ustası Metrodoros'un Mezar Steli

Korunduğu Yer: Bursa Arkeoloji Müzesi Env. 8610

Buluntu yeri: Bursa - Gemlik ilçesi, Halit Paşa mahallesi,

İnayet sokak, İnşaat temelinden bulunmuştur.

Ölçüleri: Y:60 cm, G:30 cm, K:10 cm.

Resim alanı: Y:31 cm, G:19 cm, D:1.5 cm.

Akroter: Y:7 cm, G: 23 cm.

Rozet Çapı:5 cm.

Harf Y: 2.5 cm.

Malzeme: Orta grenli, Beyaz mermer

Korunma durumu: köşe akroterleri çıkıntılı üçgen alınlıklı akroterin üst ve sol tepeleri eksiktir. Sol plaster boydan aşağı, resim alanı yüzeyi, resim alanının sağında bulunan manivela gövdesi boyunca en solda ve çekiç yanındaki murçların yüzeyi ve çekiç yüzeyi aşınmıştır. Yazıt alanında son iki satırı, Mezar stelinin altında bulunan eklenti yeri aşınmıştır.

Tanımı: Tek resim alanlı, 3 tepe çıkıntılı akroterli ve naiskos formlu, mezar steli, akroterin ortasında halka biçimli kalkan şeklinde bir rozet, resim alanının sağında ve solunda kaideli nişler, resim alanında dört taş ustası aletleri vardır. Bunlar keskiler, çekiç ve manivela betimlenmiştir. Bu taş aletler ölen kişinin bir taş ustası olduğunu gösterir. Resim alanının altında üç satırlık yazıt alanı mevcuttur.

Yazıt: Μητροδώρος

Ἀπολλωνίου· ζή -

σα[ς ἔτη —΄]

Çeviri: Apollonios'un oğlu …. yıl

Yaşayan Apollonios oğlu Metrodoros (burada yatmaktadır).

Tarih: İmparatorluk Dönemi

Yayınlandığı yer: Corsten 1985: 126 Nr. 57.

Karşılaştırma Örneği: Pfuhl - Möbius 1977:148 Nr. 453 Taf. 76**,** Pfuhl- Möbius II 1979: 547 Nr. 2269 Taf. 320.



TA 4

Adı: Asklepiades tarafından dikilen mezar steli

Korunduğu Yer: Bursa Arkeoloji Müzesi**,** Env. 8546

Buluntu Yeri: Bursa - Gemlik ilçesi Hamidiye köyü, Berbere mevl

Ölçüleri: Y: 61 cm, G: 38 cm, K:10 cm.

Resim alanı: Y: 25 cm, G: 26 cm, D: 2cm.

Akroter Y: 7 cm, G:32 cm, Rozet Ç: 4 cm, Harf Y: 2 cm.

Malzeme: Kalın Grenli, Beyaz Mermer

Korunma Durumu: Akroterin sağ ve sol köşelerinde kabartma şeklinde verilen çıkıntılar hasar görmüş ve akroterin tepe noktası eksiktir. Alınlığın altı ve resim alanı ile alınlık arasındaki bölümde çatlak, resim alanının sol plasterindeki sütun tamburunda aşınmalar ve renk bozulması mevcuttur. Resim alanında klinede uzanan erkek figürün yüz uzuvları, gövdesi aşınmış, sol eli, dirsek, sol kolu ve Klinenin sağ köşesi eksiktir. Resim alanının altında betimlenen orağın yüzeyi aşınmıştır.

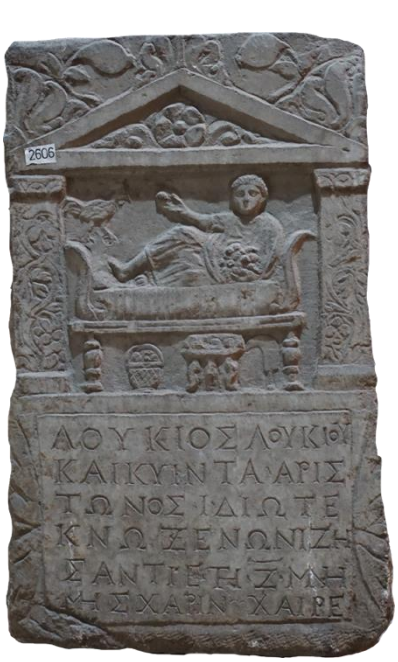
Tanımı: Tek resim alanlı, dikdörtgen biçimli, naiskos formlu ve üçgen alınlıklı mezar steli, üçgen alınlığın her üç köşesi kabartma şeklinde çıkıntı verilmiştir. Akroterin ortasında halka biçimli kalkan şeklinde bir rozet, resim alanının her iki yanı niş ile çerçevelenmiş. Resim alanında symposium sahnesi, Klinenin üzerinde uzanan bir erkek figürü, yüzü cepheden verilmiştir. Kline 'S' formlu, minderli ayakları yatay ve dikey taşlarla süslenerek betimlenmiştir. Klinenin önünde hayvan betimlemeli üç ayaklı sehpa üzeri yiyecek ile doludur. Resim alanının altında dört satırlık yazıt alanı bulunmaktadır.

Yazıt:
Ἀσκληπιάδης Με-
νεσθέος [— —]ετω-
τ[— — ζή]σαντι ἔτη κ΄.
μνήμης χάριν, χαῖρε.

Çeviri Menestheos oğlu Asklepiades 20 yıl yaşayan (oğluna??) anısı vesilesiyle yaptırdı. Uğurlar olsun/ Sağlıcakla!
Tarih: MS 2.yüzyıl

Yayınlandığı Yer: Corsten 1985: 113 Nr. 34, Cremer 1992: 133 Taf. 11 Nr. NK9.

Karşılaştırma Örneği: Pfuhl - Möbius II 1979: 418 Nr. 1716 Taf. 253.



TA 5

Adı: Zenon'un Mezar Steli

Korunduğu Yer: Bursa Arkeoloji Müzesi**,** Env. 2606

Buluntu Yeri: Umurbey - Gemlik

Ölçüleri: K: 8.5 cm, Y: 56.5 cm, G: 32 cm,

Akroter; G: 23 cm, Y: 5.5 cm,

Resim alanı; G: 23 cm, Y: 20 cm, D: 1 cm

Rozet; G: 4.5 cm, Y: 3.5 cm

Yazıt alanı: harf Y: 2.5 cm

Malzeme: Kalın Grenli Mermer

Korunma Durumu: Plasterin sağ ve sol köşeleri ve plaster üzerindeki bitki motiflerinin kenarları, Akroterin sol altı, resim alanının içindeki horozu ayakları ve yazıt alanı yüzeyi aşınmıştır.

Tanımı: Tek katlı mezar steli, düz alınlıklı, naiskos formludur. Dikdörtgen biçimli stelde Alınlığın ortasında 5 yapraklı çiçek rozet, etrafı bitki motifleri ile süslenmektedir. Mezar steli yüzeyi resim alanı ve yazıt alanı iki bölüme ayrılmıştır. Resim alanının sağ ve sol kenarları sütun tamburları ile sınırlandırılmaktadır. Resim alanı içerisinde symposium sahnesi, Klinenin üzerinde uzanan adam ve ayak ucunda bir horoz, klinenin önünde 3 ayaklı sehpa ve sol tarafında içi yiyecek ile dolu bir sepet betimlenmektedir. Resim alanının altında 6 satırlık yazıt alanı mevcuttur.

Yazıt:

Λούκιος Λουκίου
καὶ Κυίντα Ἀρίσ -
τωνος ἰδίῳ τὲ -
κνῳ Ζὲνωνι ζή -
σαντι ἔτη ζ‘ μνή -
μης χάριν, χαῖρε.

Çeviri: Lucius oğlu Lucius ve Ariston kızı Kyinta Quinta kendi çocukları 7 yıl yaşayan ı Zenon'a anısı hoş olsun diye (yaptırdı). Sağlıcakla/ elveda!

Tarih: MS 2.yüzyıl

Yayınlandığı Yer: Cremer 1992: 132 Taf. 10 Nr. NK7.

Karşılaştırma Örneği: Corsten 1985: 120 Nr. 45.



TA 6

Adı: Sezillia Secunda Mezar Steli

Korunduğu Yer: Bursa Arkeoloji Müzesi**,** Env. 2013/61

Buluntu Yeri: Bursa - Gemlik

Ölçüleri: Y:88 cm, G:55 cm, K:9 cm.

Resim Alanı: Y:43 cm, G:24 cm, D:1 cm.

Akroter: Y:10.5 cm, G:38.5 cm.

Rozet Ç:8 cm, Harf Y: 2.5 cm.

Malzeme: Kalın Grenli, Beyaz Mermer

Korunma Durumu: Stelin üçgen alınlığının tepe noktası eksik, resim alanın içindeki sol en üstte bulunan aynanın sapından, yanındaki çelenge uzanan bir çatlak olup aynanın sap kısmı ve stelin sağ alt köşesi eksiktir. Resim alanındaki genç kız figürünün alın bölgesinde, resim alanını çevreleyen sağ ve sol kenarlarda yüzeysel aşınma ve çatlaklar mevcuttur. Aynı zamanda yazıt alanının son kelimesinde ve stelin sol alt kenarında aşınmalar bulunmaktadır.

Tanımı: Tek resim alanlı Üçgen alınlıklı, çerçeve formlu mezar steli, Alınlığı her iki çatısında palmetler ile süslenmiş, alınlığın ortasında 4 yapraklı çiçek motifi şeklinde rozet işlenmiştir. Resim alanında ayna, çelenk, genç kız, aynanın altında kalathos, kalathosun üzerinde iğ ve öreke, en altta çift taraflı tarak betimlenmiştir. Resim alanının altında üç satırlık yazıt alanı bulunmaktadır.

Yazıt:

Σεζιλλία Σεκοῦν-

2 δα ζήσασα κοσμίως

ἐτη • λ.

Çeviri: Sezillia Secunda, 30 yıl saygın bir şekilde yaşadı.

Tarih: MS 2.yüzyıl

Yayınlandığı Yer: N. E. Akyürek Şahin – H. Uzunoğlu 2022: 259 Nr. 40.

Karşılaştırma Örneği: Pfuhl- Möbius I 1977: 43 Nr. 427 Taf. 71, Cremer 1991: 57 Nr. 36, 86 Nr. 56, 174 Nr. 147, N. E. Akyürek Şahin - H. Uzunoğlu 2019: 272 Nr. 32.



TA 7

Adı: T(itus) Anicius Bassus'un Mezar Steli

Korunduğu Yer: Bursa Arkeoloji Müzesi, Env. 2013/60

Buluntu Yeri: Gemlik - Bursa

Ölçüleri: K: 8 cm, Y: 60 cm, G: 39.5 cm.

Alınlık: Y: 8 cm, G: 20 cm.

Rozet: Ç: 6.5 cm.

Resim alanı: Y: 33 cm, G: 30.5 cm.

Harf Y: 2.5 cm.

Malzeme: İnce Grenli beyaz Mermer

Korunma Durumu: Akroterin üstü ve sağ köşesi ve resim alanını çerçeveleyen duvarın sağ kenarı ve yazıt alanının sol alt bölümü eksik, resim alanı yüzeyindeki motifler ve plasterin sol kenarında aşınmalar mevcuttur.

Tanımı: Stel, tek resim alanlı, üçgen alınlıklı, çerçeveli ve dikdörtgen formludur. Alınlığın ortasında 6 yapraklı çiçek motifi, Resim alanının içinde büyük bir çelenk, sağında orak ve balta, çelengin ortasında 6 yapraklı yıldız çiçeği motifi betimlenmektedir. Resim alanının altında 4 satırlık yazıt bulunmaktadır.

Yazıt: Τ(ίτος) Ἀνικιον Βάσσον ζή-

2 σαντα ἔτη - λ' οἱ ἑταῖροι

[ἑτ]εἰμησαν ζήσαντα

4 κοσμίως.

Çeviri: Mütevazi biçimde 30 sene yaşamış olan T(itus) Anicius Bassus'u yoldaşları onurlandırdılar.

Tarih: MS 2. yüzyıl

Yayınlandığı Yer: N. E. Akyürek Şahin – H. Uzunoğlu 2022: 261 Nr.43.

Karşılaştırma Örneği: Pfuhl-Möbius II 1979: 550 Nr. 2281 Taf.322, Nr. 2282 Abb.124, Cremer 1991:57 Nr. 36, 86 Nr. 56, 174 Nr. 147.



TA 8

Adı: Eutykhias'ın mezar steli

Korunduğu Yer: Bursa Arkeoloji Müzesi, Env. 2021-29

Buluntu Yeri: Gemlik - Bursa

Ölçüleri: Y: 39 cm, G: 30 cm, K: 10.5 cm.

Akroter: Y: 8 cm, G: 22.5 cm

Yazıt Alanı: Y: 26.5 cm, G: 23 cm D: 1 cm, Harf Y: 2 cm.

Rozet Ç: 5 cm.

Malzeme: Kalın Grenli, Beyaz Taş- Mermer

Korunma Durumu: Üç tepeli akroterin üst çatısı eksiktir. Naiskos duvarlarının sağ ve sol sütunlarında aşınma, akroterin altı ve çerçevesinde aşınmalar mevcuttur. Yazıt alanının sağ ve sol çerçevesi boyunca deformeler ve harflerde aşınmalar gerçekleşmiştir.

Tanımı: Tek resim alanlı, üçgen alınlıklı, naiskos formlu mezar steli, akroterin sağ ve sol kenarında yaprak motifi, akroterin içinde halka şeklinde rozet, akroterin altında yazıt alanı bulunmaktadır. Yazıt alanı sağ ve sol tarafı üstü sarmaşık bezemeli sütun şeklinde bir naiskos ile sınırlandırılmıştır. 5 satırlık yazıt alanının altında sağ ve sol kenarlarında birbirine bakan yaprak motifi işlenmiştir.

Yazıt: Ἐπιγόνη τῇ

2 ἰδίᾳ μητρὶ

Εὐτυχιάδι

4 μνήμης χά-

ριν. χαῖρε.

Çeviri:

Epigone kendi annesi Eutykhias için hatırası nedeniyle, selam olsun.

Tarih: MS 2. yüzyıl

Yayınlandığı Yer: N. E. Akyürek Şahin – H. Uzunoğlu 2022: 270 Nr. 56.

Karşılaştırma Örneği: Cremer 1992: Taf. 1.



TB 1

Adı: Akrisios'un Mezar steli

Korunduğu Yer: Bursa Arkeoloji Müzesi, Env. 11-5-98

Buluntu Yeri: -

Ölçüleri: Y: 83 cm, G: 45.5 cm, K: 8 cm.

Resim alanı: Y: 47 cm, G: 39cm, D: 5 cm.

Harf Y: 1.5 cm.

Malzeme: Orta Grenli, Beyaz Mermer

Korunma durumu: Stelin üst bölümü, sağdaki erkek figürünün baş kısmı eksik, erkek figürünün himationunda ve dizinde aşınmalar, ayağında renk değişimleri, yazıt alanında yüzeysel aşınmalar mevcuttur.

Tanımı: Dikdörtgen formlu, tek resim alanlı mezar steli, resim alanında bir erkek figürü ve solunda hizmetçi figürü betimlenmiştir. Resim alanının altına iki satırlık yazıt alanı bulunmaktadır.

Yazıt: Ἀκρίσιε Πολεμοκράτου

2 χαῖρε

Çeviri: Polemokrates oğlu Akrisios, uğurlar olsun!

Tarih: MÖ 1.yüzyıl

Yayınlandığı Yer: Corsten 1985: 110 Nr. 28.

Karşılaştırma Örneği: Pfuhl-Möbius I 1977: 94 Nr. 174 Taf. 36.



TB 2

Adı: Timothea Asklepia'nın mezar steli

Korunduğu Yer: Bursa Arkeoloji Müzesi, Env. 3227

Buluntu Yeri: -

Ölçüleri: Y: 32 cm, G: 28 cm, K: 6 cm, D: 2.5 cm.

Resim Alanı: Y: 19 cm, G: 19.5 cm.

Harf Y: 2.5 cm.

Malzeme: Orta Grenli, Beyaz Mermer

Korunma Durumu: Stelin gövdeden üstü ve boydan sağ ve sol kenar köşeleri eksiktir. Resim alanındaki kadın figürün gövdeden üstü ve ayakları, hizmetçinin saçları, kulakları eksiktir. Hizmetçi figürünün yüzünde, sağ elinde, yazıt alanının yüzeyinde ve bazı harflerde aşınmalar mevcuttur.

Tanımı: Dikdörtgen biçimli, çerçeveli mezar steli, resim alanını kaplayan bir kadın figürü ve solunda hizmetçi, kadın figür sağ elini hizmetçinin tuttuğu kalathosa uzatmakta, sol kolu havada konumlanmıştır. Hizmetçi figürü iki eliyle kalathos tutmaktadır. Resim alanının altında 2 kelime yazıt yer almaktadır.

Yazıt: Τιμοθέα Ἀσχληπία

Χαῖρε.

Çeviri:

Timothea Asklepia, Sağlıcakla!

Tarih: MÖ 1. yüzyıl

Yayınlandığı Yer: Corsten 1985: 137 Nr. 75.

Karşılaştırma Örneği: Pfuhl-Möbius I 1977: 147 Nr. 449 Taf. 75.



KA 1

Adı: Yazıtsız Mezar steli

Korunduğu Yer: Bursa Arkeoloji Müzesi, Env. 8361

Buluntu Yeri: Bursa - Gemlik ilçesi, Şükriya köyü

Ölçüleri: Y: 63 cm, G: 40 cm.

Resim alanı: Y: 29 cm, G: 37.5 cm, D: 1.5 cm.

Akroter: Y: 7 cm, G: 30 cm.

Malzeme: Kalın Grenli, Gri - Beyaz Mermer

Korunma Durumu: Üçgen alınlığın tepe noktası, sol kenarı, resim alanındaki erkek figürün sol omzu, yüz uzuvları, kadın figürün ayakları, soldaki hizmetçinin yüz uzuvları ve sağ ayağı eksiktir. Stelin resim alanı yüzeyi boyunca aşınmalar mevcuttur. Kadın figürünün yüz hattı, sağ eli, elbisesi, sehpanın üzerindeki yiyecekler, klinenin üzerinden aşağı sarkan örtü, üç ayaklı hydrianın sağ ayağı aşınmıştır. 2. resim alanının sağ üst köşesi dışındaki alan eksiktir. 2. resim alanındaki sağ taraftaki erkek figürünün elbisesi aşınmış, sol taraftaki erkek figürün yüz uzuvları eksiktir. Mezar stelinin sağ alt kenar parçası eksiktir.

Tanımı: Dikdörtgen formlu, üçgen alınlıklı, katlı resim alanına sahip mezar steli, 1. resim alanında symposium sahnesi işlenmiştir. Klinenin üzerinde uzanan bir erkek figürü sağ elinde taç karşısında oturan kadına uzatmıştır. Klinenin sağ ve sol köşelerinde hizmetçi figürleri, klinenin önünde üzerinde yiyecek ile dolu sehpa yanında üç ayaklı hydria mevcuttur. Resim alanının altında 2. resim alanı, iki erkek figürü betimlenmiştir. Sağdaki erkek figürün başında taç arkasında mızrak, soldaki adamın kolu muhtemelen havadadır.

Tarih: MÖ 1. yüzyıl

Yayınlandığı Yer: Cremer 1992: 135 NK14 Taf.12.

Karşılaştırma Örneği: Cremer 1991: 194 UMIS12 Taf. 28, Corsten 1985: 165 Nr. 112.



KA 2

Adı: Euelpistos'un Mezar steli

Korunduğu Yer: Bursa Arkeoloji Müzesi, Env. 8651

Buluntu Yer: Bursa - Nuzhetiye Köyü

Ölçüleri: Y: 88 cm, G:44,5cm.

1. resim alanı: Y: 31 cm, G: 36 cm, D:2.5 cm.

2. resim alanı: Y: 19.5 cm, G:26.5 cm, D: 1 cm.

Harf Y: 3 cm.

Malzeme: Kalın grenli sarı mermer

Korunma Durumu: Mezar stelinin sol gövdeden alınlık kısmına kadar, alınlığın tepe noktası ve alt gövdesi dışında kalan bölümler, alınlığın altındaki yazıt alanının sağ ve sol parçaları, resim alanının sol üst köşesi ve resim alanının sağ ve sol çerçevesi eksiktir, alınlığın altındaki friz bloğunun üzerinde yazıt alanın sağ ve sol kenarları eksik, resim alanında betimlenen erkek figürün yüz uzuvları, sol eli, karşısında oturan kadının alnından yukarısı, yüz uzuvları, boynu ve omuzları, klinenin dikey bölümü eksiktir. Erkek figürün sol kolu, kadın figürün yüz hatları, kadın figürün üzerinde oturduğu taburenin sol üst köşesi, klinenin önündeki sehpanın ayakları ve üzerindeki yiyecekler de aşınmalar, 1. yazıt alanından 2. yazıt alanına kadar gelen bir çatlaktan dolayı bu alanda betimlenen çanta hasar görmüştür. Aynı zamanda 2. yazıt alanındaki harflerde ve mezar stelinin dört köşesi boyunca aşınmalar mevcuttur.

Tanımı: Üçgen alınlıklı, çerçeveli, friz bloklu, katlı resim alanlı, akroterli Mezar steli,

Alınlığın altında 2 satırlık yazıt, altında symposium sahnesi işlenmiş bir resim alanı bulunmaktadır. Klinenin üzerine uzanmış bir erkek figürü sağ elinde parşömen sol elinde kâse tutmakta. Karşısında oturan örtülü kadın figürü sahnenin ortasında üç ayaklı sehpa ve üzeri yiyecekler ile doludur. Resim alanının altında tek satırlık kitabe, altında üç parçadan oluşan yazı takımı olan solda çanta, sağında parşömen ve kalemlik betimlenen resim alanı vardır.

Yazıt: [Εὐ] ἐλπιστος Ἀβα[σ]-

κάντου ζήσας ἔτη

χαῖρε τε παροδεῖται

Çeviri: Abaskantos oğlu Euelpistos …. yıl yaşadı, geçenlere selam olsun.

Tarih: MÖ 1. yüzyıl

Yayınlandığı Yer: Corsten 1985: 165 Nr. 112.

Karşılaştırma Örneği: Pfuhl-Möbius II 1979: 398 Nr. 1627 Taf. 238.



KA 3

Adı: Asklepiades ve Menekrates' in mezar steli

Korunduğu Yer: Bursa Arkeoloji Müzesi, Env. 2633

Buluntu Yeri: Selçuk Gazi

Ölçüleri: Y: 173.5 cm, G: 46 cm, D: 16 cm.

1. Resim Alanı Y: 34 cm, G: 34 cm, D: 3.5 cm.

2. Resim Alanı: Y: 33 cm, G: 34 cm, D: 3 cm.

3. Resim Alanı: Y: 35 cm, G: 35 cm, D: 2cm.

Akroter: Y: 5 cm, G: 30 cm, Rozet Ç: 3.5 cm, Harf Y: 2.2cm.

Malzeme: Kalın grenli mermer

Korunma Durumu: 1.resim alanının içindeki iki figüründe yüz uzuvları ve elleri, sağdaki figürün sol kolu, soldaki figürün ayakları eksiktir. 2.resim alanında klinenin üzerindeki erkek figürün yüz uzuvları aşınmış, karşısında oturan kadının burnu ve ağzı eksiktir. 3. resim alanının ortasında kopma sonradan eklenti durumundan hasar görmüştür. En soldaki figürün yüz uzuvları bu hasar sebebi ile eksiktir. En sağda ve en soldaki figürün kıyafetlerinde aşınmalar mevcut. Stelin sol alt köşesi eksiktir. Stelin sağ ve sol kenarlarında boydan aşağı çatlaklar, aşınmalar ve parça eksiklikleri mevcuttur.

Tanımı: Üç köşede tepe çıkıntılı üçgen alınlıklı, dikdörtgen formlu katlı resim alanlı mezar steli, alınlığın ortasında halka biçimli kalkan şeklinde rozet betimlenmektedir. 1.resim alanında yan yana duran 2 erkek figür, ikisi de başlarını soluna dönük elleri göğüs hizasında elbise tomarını tutar biçimdedir. 2. resim alanında klinenin üzerine uzanmış bir erkek figürü sağ eli havada çelenk tutarken, sol kolu havada eliyle kâse tutmaktadır. Karşısında sandalyede bir kadın figür oturmaktadır. Sol altta küçük bir hizmetçi elinde bir kalathos tutmaktadır. Klinenin önünde 3 ayaklı sehpa, ayakları hayvan biçimlidir. Sehpanın yanından klinenin sağ ayağı betimlenmektedir. 3. resim alanında 2 erkek figürü arasında mezar steli ve stelin üzerinde 3. erkek figürü betimlenmiştir. 2. resim alanı ile 3.resim alanı arasında bulunan duvarda 2 satırlık yazıt bulunmaktadır. 3.resim alanının içindeki mezar taşında 2 satırlık yazıt bulunmaktadır. Stelin en alt bölümünde 12 satırlık yazıt bulunmaktadır.

Yazıt:

A Χρῆστος Ἀπολλωνέου {Ἀπολλωνίου}

2 χαῖραι {χαῖρε}.

Çeviri:

A Apollonios'un oğlu christos Elveda!

Yazıt:

B Μοῖρα δὲ

2 τοὺς

ἀτυχῆς {ἀτυχεῖς}
4 ἤλασεν
ἀμφοτέ-
6 ρους.

Çeviri:

B Ancak Moira, her iki talihsizi de aşağı çekti.

Yazıt:

C ὦ πάτερ, μεμφόμεθα σ’ ἀν-
2 φότεροι, ὃς προθανὼν ἡμῶν
ὀλίγον χρώνον {χρόνον} μητρὸς ἀφήρπασες
4 ἀνφοτέρους μηδ’ ἐλεῶν ἡμῶν μη-
τέρα τὴν ἀτυχῆ{ς}, μηδὲν εἰδοῦσα<ν>
6 ἐξ ὑμῶν {ἡμῶν} ἀγαθόν· Ἀσκληπειάδης Ἀπολ-
λωνίου ἐτῶν κζ΄, Μενεκράτης Ἀπολλωνίου
8 ἐτῶν κα΄, χαῖρε. καὶ σύ, ξεῖνε, μέγ’, ὦ πα-
ροδεῖτα, χάροις {χαίροις}, ὅτει τοῦτο
10 τὸ κοινὸν χαίριν προσέειπας
εὐσεβείης εἵνεκα. θανοῦσει δὲ
12 οὐκέτι χαίριν.

Çeviri:

C Baba, ikimiz de kızgınız, kısa bir süre önce ölen ve bizden iyi bir şey görmeyen mutsuz annemize merhamet etmeden annemizi çaldınız. 27 yaşında ölen Apollonius'un oğlu Asklepiades’e ve 21 yaşında ölen Apollonius'un oğlu Menekrates’e elveda! Ve sen yabancı, çok sevin, çünkü bu ortak (mezarı) dindarlığın sayesinde selamladın; ama ölülerin artık neşesi yok.

Tarih: MS 1.yüzyıl

Yayınlandığı Yer: Corsten 1985: 161 Nr.109, Pfuhl-Möbius I 1977: 124 Nr. 347 Taf. 58.

Karşılaştırma örneği: Pfuhl - Möbius I 1977: 181 Nr. 635 Taf. 97, 275 Nr. 1111 Taf. 168.



KA 4

Adı: Glykon'un Mezar Steli

Korunduğu Yer: Bursa Arkeoloji Müzesi, Env. 2646

Buluntu Yeri: Umurbey - Gemlik

Ölçüleri: Y: 70 cm, G: 37 cm, K: 8 cm.

Resim alanı: Y: 26.5 cm, G: 26 cm, D: 2.5 cm.

Akroter: Y: 11.5 cm, G: 31 cm.

Rozet Ç: 6 cm, Harf Y: 2.5 cm.

Malzeme: Kalın Grenli, Mavi – Geri Mermer

Korunma durumu: Stelin sol üst köşesi, alınlığın ortasındaki rozetin sağ alt parçası ve stelde yazıt alanının bulunduğu alt tabanında parça eksiktir. Klinenin üzerinde uzanan adamın saçında ve vücut uzuvlarında, karşısında oturan kadın figürün yüz bölgesinde ve vücudunun belirli kısımlarında, klinenin baş bölümünde aşınmalar mevcuttur.

Tanımı: Tek resim alanlı, düz alınlıklı, naiskos formlu ve akroterli mezar steli, alınlığın sağ ve sol köşelerinde yüzleri cepheye dönük üçer yapraklı yarım palmet bulunmaktadır. Alınlığın ortasında halka biçimli kalkan şeklinde rozet, rozetin altında yaprakları yana bakar biçimde sarmaşık yaprağı betimlenmektedir. Resim alanında symposium sahnesi, klineye uzanmış yüzü cepheye dönük bir erkek figür, sağ eli havada ve elinde halka biçiminde çelenk tutmaktadır. Ayak ucundaki sandalyede oturan bir kadın figür, oturduğu sandalyenin altında bir yükselti olarak tabure kullanmaktadır. Klinenin altında üç ayaklı üzeri yiyecek ile dolu bir sehpa mevcuttur. Resim alanının altında 6 satırlık yazıt alanı bulunmaktadır.

Yazıt: οἱ υἱοὶ Γλὺ-
2 κωνι τῷ πα-
τρὶ τό μνη-
4 μίον κατεσ-
κεὐασαν ζή-
6 σαντι ἔτη νθ',
χαίρε

Çeviri: Oğulları, 59 yıl yaşayan babaları Glykon'a bu mezarı yaptırdılar. Elveda!

Tarih: MS 2. yüzyıl

Yayınlandığı Yer: Cremer 1992: 132 Taf. 9 Nr. NK6.

Karşılaştırma örneği: Pfuhl-Möbius II 1979: 405 Nr. 1655 Taf. 242, 418 Nr. 1716 Taf. 253.



KA 5

Adı: Demetrios' un mezar steli

Korunduğu Yer: Bursa Arkeoloji Müzesi Env. 2604

Buluntu Yeri: Orhangazi - Mahmure köyü

Ölçüleri: Y: 142 cm, G: 75 cm, K: 25 cm.

Akroter Y: 16 cm, G: 39 cm, Rozet Ç: 6 cm.

1.Resim alanı: Y: 34 cm, G: 54 cm, D: 3.5 cm.

2.Resim alanı: Y: 69 cm, G: 65 cm Harf Y: 2.5 cm.

Malzeme: Kalın Grenli, Beyaz Mermer

Korunma durumu: Üçgen alınlığın 3 kenar köşesi, resim alanının içindeki dört figürün yüz uzuvları, yazıt alanının sol orta bölümündeki kelimeler eksiktir. Alınlığın ortasındaki rozet, yazıt alanının altındaki erkek figürün baş kısmı aşınmış, resim alanının sağ çerçevesinde çatlaklar ve genel olarak mezar stelinin kenar köşelerinde aşınma ve çizilmeler mevcuttur.

Tanımı: Mezar steli; dikdörtgen biçimli, çerçeve formlu, katlı ve üçgen alınlıklıdır. Alınlığın ortasında halka biçimli kalkan şeklinde rozet betimlenmektedir. 1. resim alanı, sağda ve solda iki kadın ortasında 2 erkek figür oturur biçimdedir. Önlerinde dikdörtgen biçimli sehpa ve altında oval kâse içi yiyecek ile doludur. 2. resim alanında12 satırlık kitabe

Yazıt:

Αὐρήλιος Τρύφων Σεκούνδου
μετὰ τοῦ πενθεριδέος {πενθεριδέως} μου
Αὐρηλίου Διονυσίου καὶ τῆς
ἀ[δ]ε[λ]φῆς αὐτοῦ Ἑλλαδίου τό-
δε μνημῖον ἀνεστήσαμεν
ζῶντες τῷ πατρὶ ἡμῶν Δη-
μητρίῳ ζήσαντι ἔτη ο΄ μνή-
μης χάριν. χάροις {χαίροις} παροδεῖτα·
εἴ τις δὲ ἂν ξένος ἐπανύξει {ἐπανοίξει}, δώ-
σει τῇ πόλι δηναρία μύρια. Αὐρ. Τ-
ρύφων ἠξίωσα τοὺς δεσπότας τοὺς
χωρίου καὶ ἔδωκάν μοι τὴν ταφήν.

Çeviri: "Ben, Secundus oğlu Aurelius Tryphon, kayınbiraderim Aurelius Dionysios ve kız kardeşi Helladion ile, henüz yaşarken, babamız 70 yıl yaşayan Demetrios 'un anısına bu mezar anıtını yaptırdık. Sağlıcakla ey yolcu. Eğer bir yabancı mezarı açarsa, kente on bin dinar (ceza) verecektir. Ben Aur(elius) Tryphon arazinin sahipleri ve bana bu mezar yerini veren efendilerime çok hürmet ettim.

Altında 2 öküzü süren bir erkek figürü betimlenmiştir. Öküzlerin üzerinde 2 adet nacak görünmektedir.

Tarih: MS 3.Yüzyıl

Yayınlandığı Yer: Corsten 1985: 159-161 Nr.107, Şahin 1981: 130 a Nr.767 Taf.V, Cremer 1992: 148 Y9.

Karşılaştırma Örneği: Pfhul-möbius II 1979: 283 Nr. 1143 Taf. 172, 472 Nr. 1968 Taf. 283, 463 Nr. 1979 Taf. 277.



KB 1

Adı: Aurelia Longia ve kocası Secundus' un aile mezarı

Korunduğu yer: Bursa Arkeoloji Müzesi, Env. 2647

Buluntu Yeri: Orhangazi - Yeniköy

Ölçüleri: Y: 131 cm, G: 80 cm K: 28.5 cm.

1.resim alanı: Y=? G: 63 cm, D: 2 cm.

2.resim alanı: Y: 17 cm, G: 66 D: 1 cm.

3. resim alanı: Y: 38cm, G: 65 cm, Harf Y: 2 cm.

Malzeme: Kalın Grenli, Mavi Damarlı, Beyaz Mermer

Korunma Durumu: Stelin 1. resim alanının yarısı, 2. resim alanının sağ çerçevesi ve stelin sol alt köşesi eksiktir. 1.resim alanı ile yazıt alanını ayıran bir şerit, 1. resim alanının sol alt köşesi, 2. resim alanının yüzeyinde aşınmalar, yazıt alanında ve 3. resim alanında çatlaklar mevcuttur.

Tanımı: Dikdörtgen formlu 4 nişe ayrılmış mezar steli, 1. resim alanda kline sahnesi işlenmekte, taburede oturan bir kadın, karşısında ince uzun dikdörtgen biçimli kline mevcuttur.1.resim alanı ile 2. resim alanı arasında 11 satırlık kitabe vardır.

Yazıt:

Αὐρήλ(ια) Λονγεῖνα Ῥούφου ζῶσα ἑαυτῇ καὶ
τῷ ἑαυτῆς ἀνδρὶ Σεκούνδῳ ζήσαντι
ἔτη ο΄ τόδε μνημῖον κατεσκεύασα μετὰ
τῶν ἑαυτῆς τέκνων Αὐρ. Πολυχρονίου καὶ
Σεκούνδου καὶ Ἀσκληπιοδότου· μετὰ δὲ τὸ
κατατεθῆναι ἡμᾶς τοὺς προγεγραμμένους καὶ
τὰς γυναῖκας ἡμῶν καὶ τὰ τέκνα ἡμῶν εἴ τις
δὲ αἴτερον {ἕτερον} θελήσει πτῶμα αἰπενθᾶψαι {ἐπενθᾶψαι},
δώσι τῷ εἱερωτάτῳ ταμίῳ προστείμου (δην.) ˏβ.
καὶ τῇ λαπροτάτῃ Κειανῷ πόλει προσ-
τειμου (δην.) ˏα.

Çeviri: Rufus' un kızı Aurelia Longia, yaşamı boyunca bu mezarı kendisi ve altmış yıl yaşayan kocası Secundus için çocukları Aurelius Polychronius ve Secundus ve Asklepiodotos ile inşa etti. Ancak, yukarıda belirtilen ve eşlerimiz ve çocuklarımız gömüldükten sonra, herhangi biri başka bir ceset bırakmak isterse, ceza olarak en kutsal hazineye 2000 drahmi ve ceza olarak ünlü Kios şehrine 1000 dinar ödeyecektir.

2. resim alanında en sağda yan yana, profilden sola dönük şekilde duran 2 öküz, solunda yaba işlenirken solunda kürek ve orak, yanında balta betimlenmektedir. 3.resim

alanında iki yana ayrılmış niş şeklinde, sol nişin içinde tarak, sağ altında krater, onun solunda iğ ve öreke işlenmiştir. Sağ nişin içerisinde ise bir asma dalından aşağı doğru sarkar vaziyette 2 üzüm salkımı betimlenmektedir.

Tarih: Geç İmparatorluk Dönemi MS 3. yüzyıl

Yayınlandığı Yer: Şahin 1981: 128 a Nr. 766, Corsten 1985: 154 Nr.100, Cremer 1992: 148 y10.

Karşılaştırma Örneği: Corsten 1985: 159-161 Nr.107.

KISALTMALAR / KAYNAKÇA

Alman Arkeoloji Enstitüsü, Amerikan Arkeoloji Enstitüsü ve Der Kleine Pauly tarafından önerilen kısaltmalar dışında kalanlar aşağıdaki gibidir. Türkçe yazım kurallarında Türk Dil Kurumu'nun önerilerine uyulmuştur.

Aristoteles	Fragmenta Aristotelis, A. Heitz (trans.), Paris, 1869.
Arslan 2012	M. Arslan, "Pseudo-Skylaks: Perplous". Akdeniz İnsani Bilimler Dergisi, 2 (1), 239-257.
Akyürek Şahin 2008	N. E. Akyürek Şahin, "Eine neue Ehrung für den Kaiser Domitian aus Bursa", S. İdelemen, A. Çokay- Kepçe, Ö. Özdibay (eds.), Euergetes. Prof.Dr. Haluk Abbasoğlu'na 65.Yaş Armağanı - Festschrift für Prof. Dr. Haluk Abbasoğlu zum 65.Geburstag, Antalya, 2008, 79-81.
Akyürek Şahin –Uzunoğlu 2019	N. E. Akyürek Şahin, H. Uzunoğlu, "New Inscriptions from the Museum of Bursa", Gephyra 17, 2019, 239-285.
Akyürek Şahin- Uzunoğlu 2022	N. E. Akyürek Şahin, H. Uzunoğlu, "Weitere neue Inschriften aus dem Museum von Bursa", Gephyra 23, 2022, 223-282.
Arinç-Çekilmez 2022	M. Arinç- M. Çekilmez, "Efes Müzesi'nden Symposium (Şölen) Sahneli Mezar Stelleri", Cedrus 10, 2022, 95-111.
Corsten 1985	T. Corsten, Die Inschriften von Kios, IK. 29, Bonn, 1985.
Cremer 1991	M. Cremer, Hellenistich-römische Grabstelen im nordwestlichen Kleinasien, Mysien, AMS.4.1, Bonn, 1991.
Cremer 1992	M. Cremer, Hellenistich- römische Grabstelen im nordwestlichen Kleinasien, Bithynien, AMS 4.2, Bonn, 1992.
Çıtakoğlu-Şahin 2022	H. Çıtakoğlu - M. Şahin, "Bursa'nın Koloni Kentleri" Bursa' da Zaman Mekân ve İnsan, 1. Baskı, Bursa, 93-96.

Doğancı 2005 K. Doğancı, “Prusa (Bursa) Kentinden Geçen Antik Yollar”, C. Çiftçi (ed.), Osman Gazi ve Bursa Sempozyumu, Payitaht Bursa’nın Kültürel ve Ekonomik İlişkileri Bildiri Kitabı, 04-05 Nisan 2005, Bursa, 2005, 169-186.

Doğancı 2018 K. Doğancı, “Eskiçağda Kios (Gemlik) ve Çevresi”, Bursa’da Yasam: Tarih İçinde Gemlik, Mayıs, Bursa, 2018, 36-40.

Durukan - Has 2020 A. Durukan-A.C. Has, “Antik Dönem Yunan Dünyasının Ağırbaşlı ve Zarafetli Kadınları: Pudicitia ve Herculaneum Tipli Kadınlar”, Social Sciences Research Journal, Mayıs 9(1), 2020, 172-180.

Eus.1956 Eusebios, Eusebius Caesariensis Werke 7: Die Chronik des Hieronymus, R. Helm, (trans.), Berlin, 1956.

Erpehlivan 2019 H. Erpehlivan, “Seramik Buluntular Işığında Kios Antik Kenti’nin Ticari İlişkileri”, O. Dumankaya (Ed.), Çağlar Boyunca Üretim ve Ticaret, Ankara, 2019.

Fıratlı 1965 N. Fıratlı, “İstanbul’un Yunan ve Roma Mezar Stelleri”, Belleten 29, 1965, 263-324.

Has 2019 A. Cüneydi Has, “Mysia Bölgesi Mezar Stelleri Üzerine İkonografik Değerlendirme”, Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi 62, 2019, 292-303.

Korkmaz 2016 M. Korkmaz, “Yunan ve Roma Mezar Stellerinin Gelişimi”, Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi (GSED) 37, 2016, 144-160.

Plin. Plinius, The Natural History, J. Bostock (trans), London, 1855.

Pinkwart 1965 D.Pinkwart, Das Relief des Archelaos von Priene und Die “Musen des Phliskos”, Kallmünz, Lasslebel, 1965.

Pfuhl - Möbiüs 1977 E. Pfuhl, H. Möbiüs, Die ostgriechischen Grabreliefs I, Mainz am Rhein, 1977.

Pfuhl- Möbiüs 1979 E. Pfuhl, H. Möbiüs, Die ostgriechischen Grabreliefs II, Mainz am Rhein, 1979.

Strab. Strabon, Geographika, Antik Anadolu Coğrafyası, A. Pekman (çev.), İstanbul, 2021.

Sağır vd. 2011 E. Sağır, H. Uzunoğlu, G. Hançer, "Three New Sarcophagi from Kios (Gemlik)", Gephyra 8, 2011, 31- 44.

Sonkaya 2018 A. K. Sonkaya, "Hellenistik Dönem Lydia Mezar Stellerinde Kadın ve Erkek Tipleri", Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi 60, 2018, 35-63.

Şahin 1981 S. Şahin, Inschriften griechischer Städte aus Kleinasien, Katalog der antiken Inschriften des Museums von iznik, Entfernte Umgebung der Stadt, IK (10,1), Teil II,1, Bonn, 1981.

Şahin 2000 M. Şahin, Miletepolis Figürlü Mezar Stelleri ve Adak Levhaları, Ankara, 2000.

Uzunoğlu- Taşdelen 2014 H. Uzunoğlu, E. Taşdelen, "Some New Inscriptions from the Museum of Bursa", Gephyra 11, 2014, 37-49.

Uzunoğlu 2015 H. Uzunoğlu, "Bursa Müzesi'nden Ölü Ziyafeti Sahneli Yeni Mezar Stelleri", Olba 23, 2015, 397 - 416.

Yaylalı 1979 A. Yaylalı, Hellenistik Devir İzmir Kökenli, Figürlü Mezar Stelleri, (Yayımlanmamış Doç. Tezi), Erzurum, 1979.

LEVHALAR LİSTESİ

Harita 1- Türkiye Haritası ile Kios Sınırı Haritası (Yazar)

Harita 2- Türkiye Genel Haritasına Göre Kios ve Çevre yerleşimleri (Corsten 1985: 248)

Harita 3- Türkiye Genel Haritasına Göre Kios ve Çevre yerleşimleri (Yazar)

Harita 4- Türkiye Genel Haritasına göre Kios Mezar stellerinin Bursa ve Çevresindeki dağılımı (Yazar)

Grafik 1- Kios Mezar Stellerinin Tipolojik Dağılımı (Yazar)

Grafik 2- Kadın Tiplerinin Dağılımı (Yazar)

Resim 1- Ön Yüzünde Apollon Büstü, Arka Yüzünde Gemi Tasvirli Kios Sikkesi (Doğancı 2018: 38)

Resim 2- TC 1 numaralı stelin ön cephesi (Yazar)

Resim 3- TC 1 numaralı stelin kadın figür detayı (Yazar)

Resim 4- TC 1 numaralı stelin sehpa detayı (Yazar)

Resim 5- TC 1 numaralı stelin sağdaki erkek hizmetçi detayı (Yazar)

Resim 6- TC 1 numaralı stelin soldaki kadın hizmetçi detayı (Yazar)

Resim 7- TC 2 numaralı stelin ön cephesi (Yazar)

Resim 8- TC 2 numaralı stelin resim alanı detayı (Akyürek Şahin-Uzunoğlu 2022: 229)

Resim 9- TC 2 numaralı stelin sehpa detayı (Yazar)

Resim 10- TC 2 numaralı stelin, kız hizmetçi ve elindeki cista detayı (Yazar)

Resim 11- TC 2 numaralı stelin klykeion detayı (Yazar)

Resim 12- TA 1 numaralı stelin ön cephesi detayı (Yazar)

Resim 13- TA 2 numaralı stelin ön cephesi (Yazar)

Resim 14- TA 2 numaralı stelin alınlık detayı (Yazar)

Resim 15- TA 2 numaralı stelin sehpa detayı (Yazar)

Resim 16- TA 2 numaralı stelin hizmetçi detayı (Yazar)

Resim 17- TA 3 numaralı stelin ön cephesi (Yazar)

Resim 18- TA 3 numaralı stelin alınlık detayı (Yazar)

Resim 19- TA 3 numaralı stelin resim alanı detayı (Yazar)

Resim 20- TA 4 numaralı stelin ön cephesi (Yazar)

Resim 21- TA 4 numaralı stelin alınlık detayı (Yazar)

Resim 22- TA 5 numaralı stelin ön cephesi (Yazar)

Resim 23- TA 5 numaralı stelin alınlık detayı (Yazar)

Resim 24- TA 5 numaralı stelin kline detayı (Yazar)

Resim 25- TA 5 numaralı stelin horoz detayı (Yazar)
Resim 26- TA 5 numaralı stelin kalathos detayı (Yazar)
Resim 27- TA 5 numaralı stelin sehpa detayı (Yazar)
Resim 28- TA 6 numaralı stelin ön cephesi (Yazar)
Resim 29- TA 6 numaralı stelin alınlık detayı (Yazar)
Resim 30- TA 6 numaralı stelin kalathos, iğ ve öreke detayı (Yazar)
Resim 31- TA 6 numaralı stelin ayna detayı (Yazar)
Resim 32- TA 6 numaralı stelin kız figür detayı (Yazar)
Resim 33- TA 6 numaralı stelin tarak detayı (Yazar)
Resim 34- TA 6 numaralı stelin çelenk detayı (Yazar)
Resim 35- TA 7 numaralı stelin ön cephesi (Yazar)
Resim 36- TA 7 numaralı stelin alınlık detayı (Yazar)
Resim 37- TA 8 numaralı stelin ön cephesi (Yazar)
Resim 38- TA 8 numaralı stelin alınlık detayı (Yazar)
Resim 39- TB 1 numaralı stelin ön cephesi (Yazar)
Resim 40- TB 1 numaralı stelin hizmetçi detayı (Yazar)
Resim 41- TB 1 numaralı stelin erkek figür detayı (Yazar)
Resim 42- TB 2 numaralı stelin ön cephesi (Yazar)
Resim 43- TB 2 numaralı stelin hizmetçi detayı (Yazar)
Resim 44- TB 2 numaralı stelin kadın figür detayı (Yazar)
Resim 45- KA 1 numaralı stelin ön cephesi (Yazar)
Resim 46- KA 1 numaralı stelin erkek hizmetçi detayı (Yazar)
Resim 47- KA 1 numaralı stelin kadın hizmetçi detayı (Yazar)
Resim 48- KA 1 numaralı stelin sehpa detayı (Yazar)
Resim 49- KA 2 numaralı stelin ön cephesi (Yazar)
Resim 50- KA 2 numaralı stelin 1.resim alanı detayı (Yazar)
Resim 51- KA 2 numaralı stelin 2.resim alanı detayı (Yazar)
Resim 52- KA 2 numaralı stelin kadın figür detayı (Yazar)
Resim 53- KA 2 numaralı stelin sehpa detayı (Yazar)
Resim 54- KA 3 numaralı stelin ön cephesi (Yazar)
Resim 55- KA 3 numaralı stelin alınlık detayı (Yazar)
Resim 56- KA 3 numaralı stelin 1.resim alanı detayı (Yazar)
Resim 57- KA 3 numaralı stelin hizmetçi detayı (Yazar)

Resim 58- KA 3 numaralı stelin kadın figür detayı (Yazar)
Resim 59- KA 3 numaralı stelin 3.resim alanı detayı (Yazar)
Resim 60- KA 4 numaralı stelin ön cephesi (Yazar)
Resim 61- KA 4 numaralı stelin alınlık detayı (Yazar)
Resim 62- KA 4 numaralı stelin naiskos detayı (Yazar)
Resim 63- KA 4 numaralı stelin kadın figür detayı (Yazar)
Resim 64- KA 4 numaralı stelin sehpa detayı (Yazar)
Resim 65- KA 5 numaralı stelin ön cephesi (Yazar)
Resim 66- KA 5 numaralı stelin 1.resim alanı detayı (Yazar)
Resim 67- KA 5 numaralı stelin 2.resim alanı detayı (Yazar)
Resim 68- KB 1 numaralı ön cephesi (Yazar)
Resim 69- KB 1 numaralı stelin 1.resim alanı detayı (Yazar)
Resim 70- KB 1 numaralı stelin 4.resim alanı detayı (Yazar)
Resim 71- Corsten 1985: 129 Nr.59.
Resim 72- Pfuhl-Möbius II 1979: 386 Nr.1567 Taf. 227
Resim 73- Pfuhl- Möbius II 1979: 404 Nr. 1650 Taf. 241.
Resim 74- Pfuhl- Möbius II 1979: 404 Nr. 1649 Taf. 241.
Resim 75- Pfuhl-Möbius I 1977: 173 Nr. 584 Taf. 92.
Resim 76- Cremer 1991: 181 Mist 35 Taf.22.
Resim 77- Pfuhl-Möbius II 1979: 409 Nr.1670 Abb.94.
Resim 78- Pfuhl- Möbius II1979: 547 Nr. 2269 Taf. 320.
Resim 79- Pfuhl-Möbius II 1979: 418 Nr.1716 Taf. 253.
Resim 80- Corsten 1985: 120 Nr. 45.
Resim 81- Pfuhl-Möbius II 1979: 405 Nr:1655 Taf. 242.
Resim 82- Pfuhl-Möbius II 1979: 398 Nr.1627 Taf. 238.
Resim 83- Pfuhl- Möbius I 1977: 43 Nr.427 Taf.71.
Resim 84- N. E. Akyürek Şahin-H. Uzunoğlu 2019: 272 No: 32.
Resim 85- Pfuhl-Möbius II 1979: 550 Nr. 2281 Taf. 322.
Resim 86- Cremer 1992: Taf. 13.
Resim 87- Pfuhl-Möbius I 1977: 94 Nr.174 Taf. 36.
Resim 88- Pfuhl-Möbiüs I 1977: 147 Nr. 449 Taf. 75.
Resim 89- Cremer 1991: 194 UMIS12 Taf. 28
Resim 90- Pfuhl - Möbius I 1977: 181 Nr. 635 Taf. 97.

Resim 91- Pfhul-möbius II 1979: 283 No. 1143 Taf. 172.

Resim 92- Pfhul-möbius II 1979 : 463 Nr. 1979 Taf. 277.

Resim 93- Cremer 1991: 57 Nr. 36.

Resim 94- Cremer 1991: 86 Nr. 56.

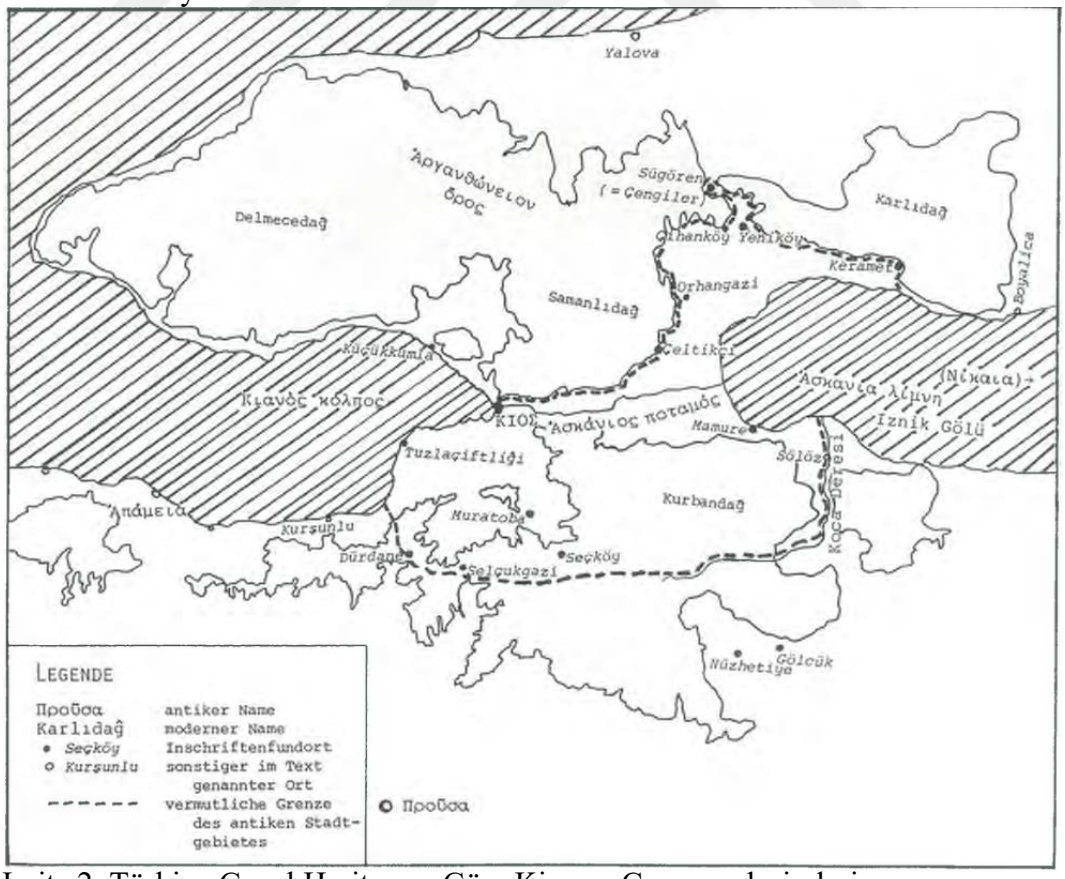
Resim 95- Cremer 1991: 174 Nr. 147.

LEVHALAR

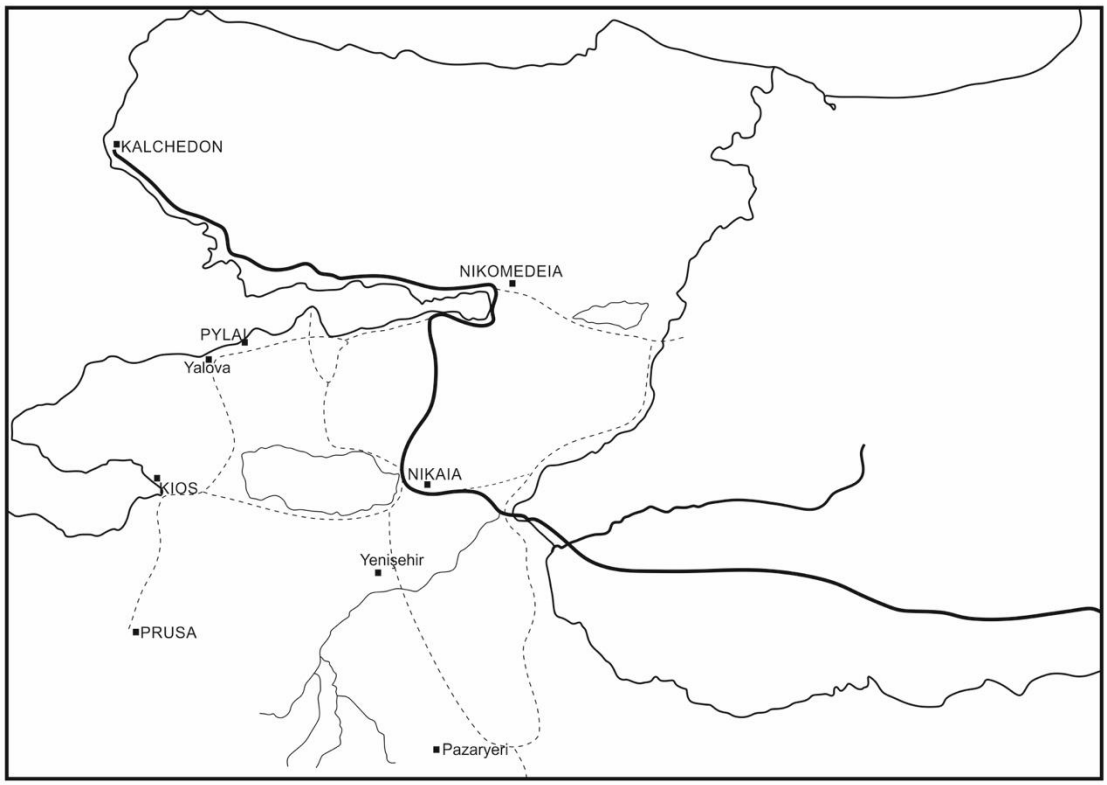
Haritalar



Harita 1: Türkiye Haritası ile Kios Sınırı Haritası



Harita 2: Türkiye Genel Haritasına Göre Kios ve Çevre yerleşimleri

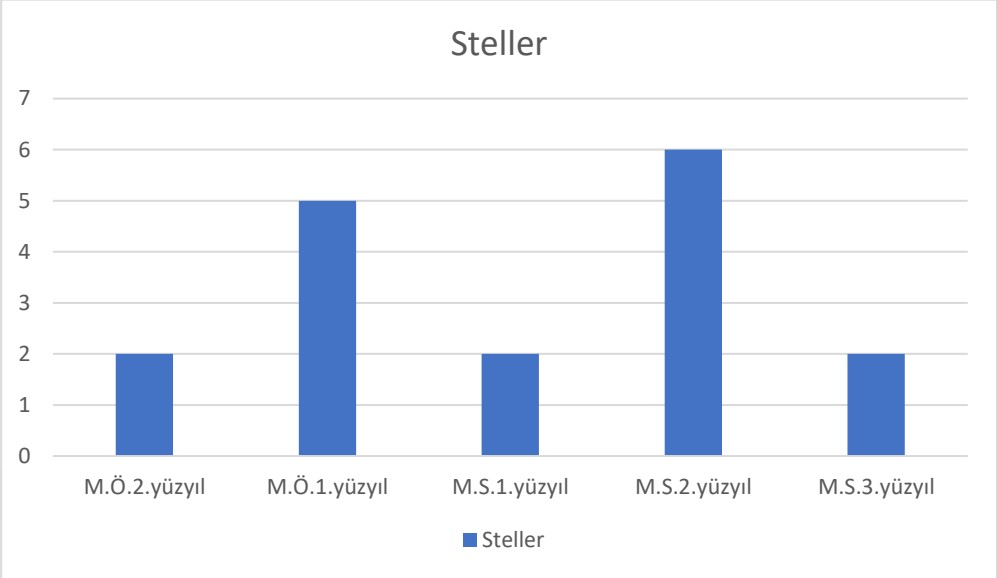


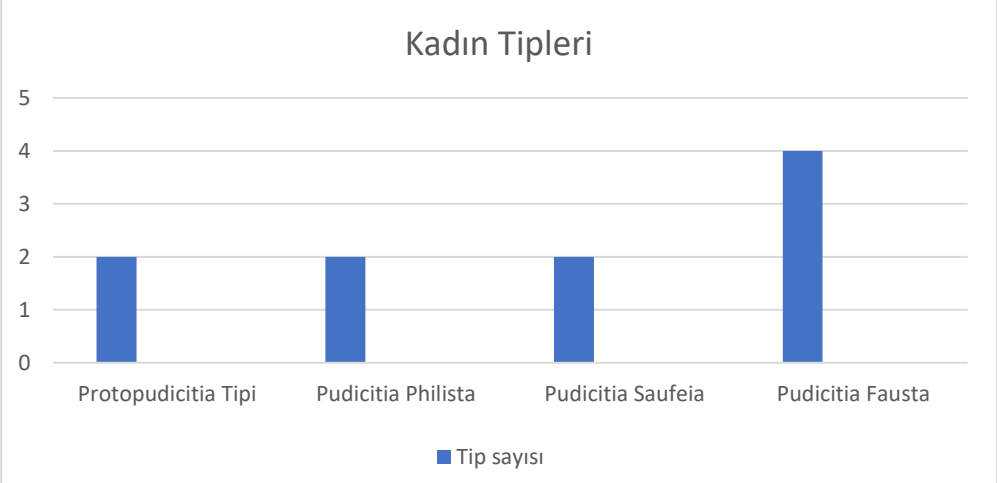
Harita 3: Türkiye Genel Haritasına Göre Kios ve Çevre yerleşimleri

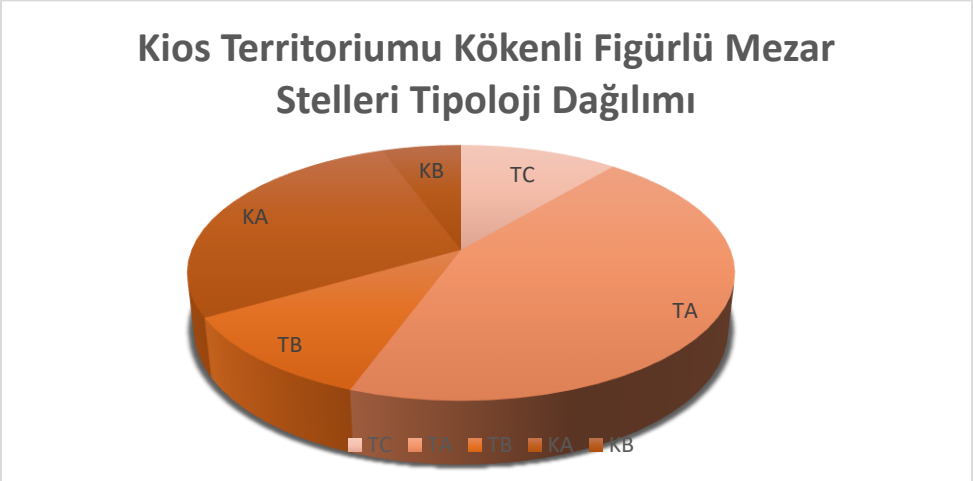


Harita 4: Türkiye Genel Haritasına göre Kios Mezar stellerinin Bursa ve Çevresindeki dağılımı

GRAFİKLER


Steller
7
6
5
4
3
2
1
0
M.Ö.2.yüzyıl
M.Ö.1.yüzyıl
M.S.1.yüzyıl
M.S.2.yüzyıl
M.S.3.yüzyıl
Steller


Kadın Tipleri
5
4
3
2
1
0
Protopudicitia Tipi
Pudicitia Philista
Pudicitia Saufeia
Pudicitia Fausta
Tip sayısı


Kios Territoriumu Kökenli Figürlü Mezar Stelleri Tipoloji Dağılımı
KB
TC
KA
TA
TB
TC
TA
TB
KA
KB

RESİMLER LEV. I



Resim 1



Resim 2



Resim 3



Resim 4



Resim 5



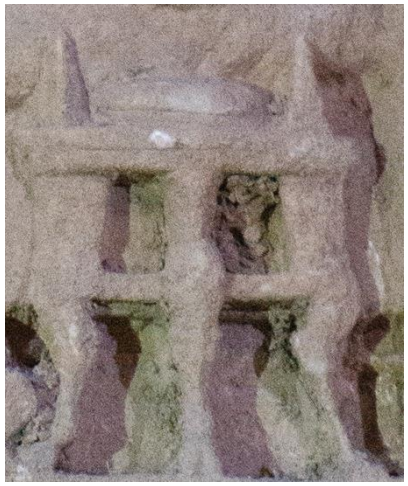
Resim 6



Resim 7



Resim 8



Resim 9



Resim 10



Resim 11



Resim 12



Resim 13



Resim 14



Resim 15



Resim 16



Resim 17



Resim 18



Resim 19



Resim 20



Resim 21



Resim 22



Resim 23



Resim 24



Resim 25



Resim 26



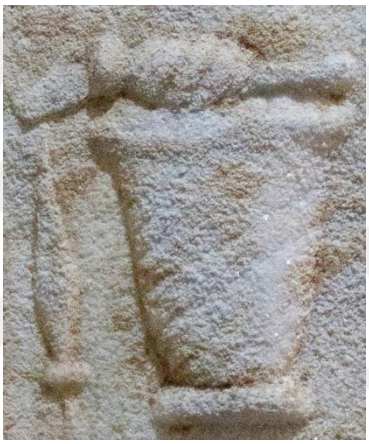
Resim 27



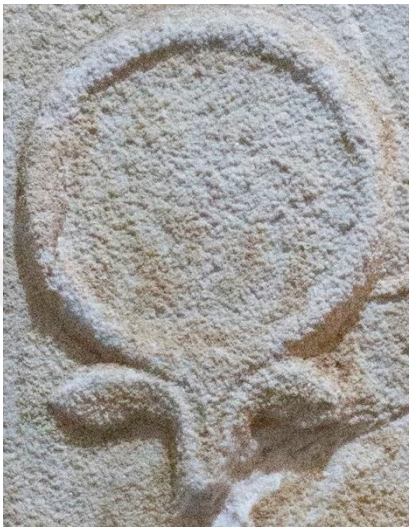
Resim 28



Resim 29



Resim 30



Resim 31



Resim 32



Resim 33



Resim 34



Resim 35



Resim 36



Resim 37



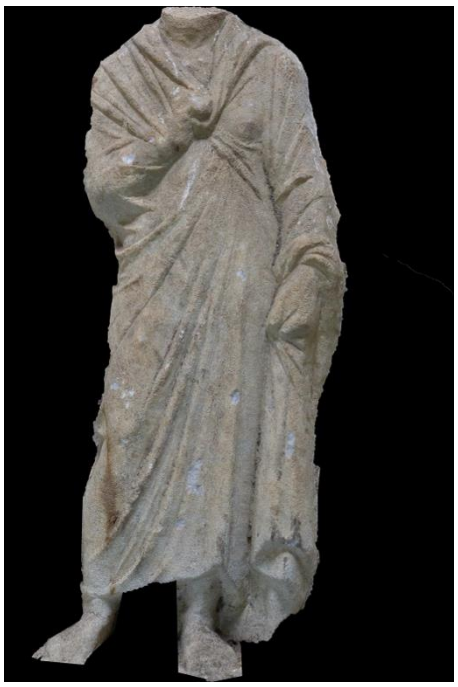
Resim 38



Resim 39



Resim 40



Resim 41



Resim 42



Resim 43



Resim 44



Resim 45



Resim 46



Resim 47



Resim 48



Resim 49



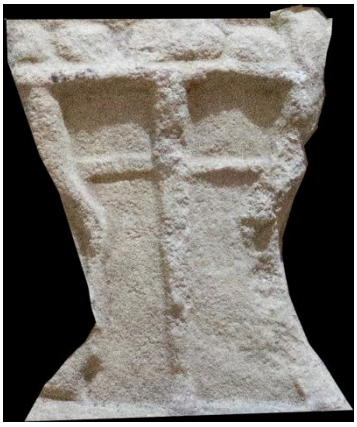
Resim 52



Resim 50



Resim 51



Resim 53



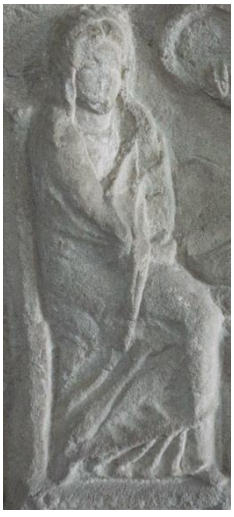
Resim 55



Resim 56



Resim 54



Resim 58



Resim 59



Resim 57



Resim 60



Resim 61



Resim 62



Resim 63



Resim 64



Resim 65



Resim 66



Resim 67



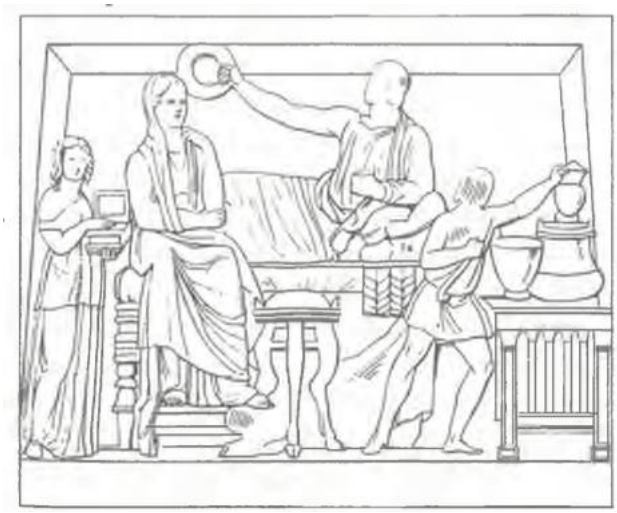
Resim 68



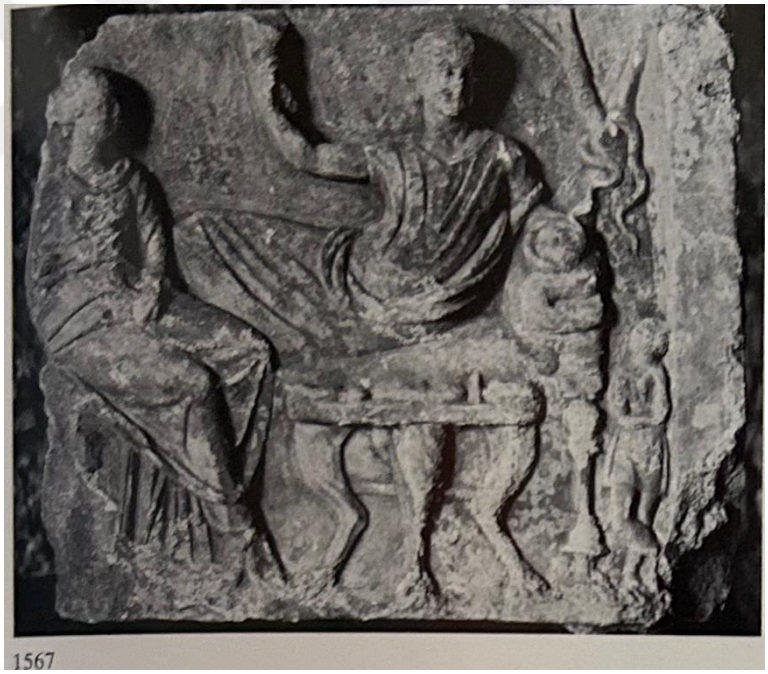
Resim 69



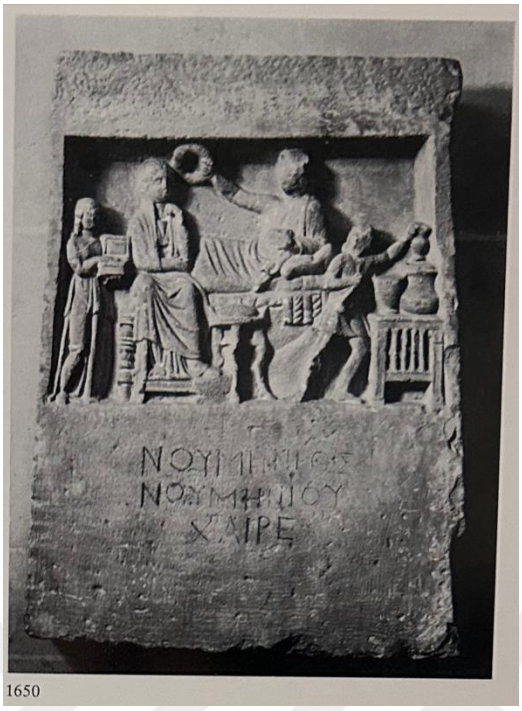
Resim 70



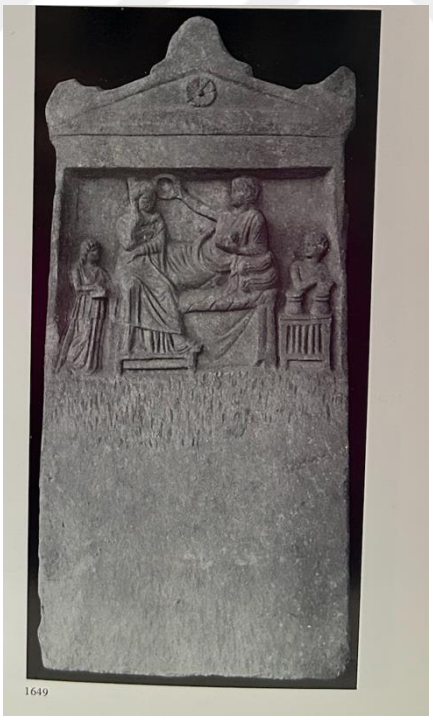
Resim 71



Resim 72



Resim 73



Resim 74



584

Resim 75



MiSt 35

Resim 76



Abb. 94

Resim 77



2269

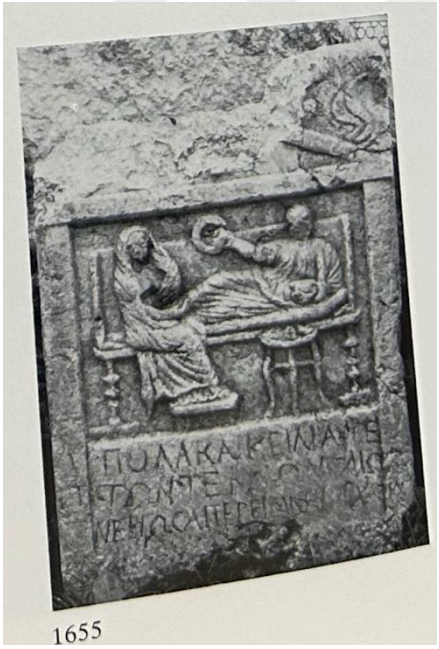
Resim 78



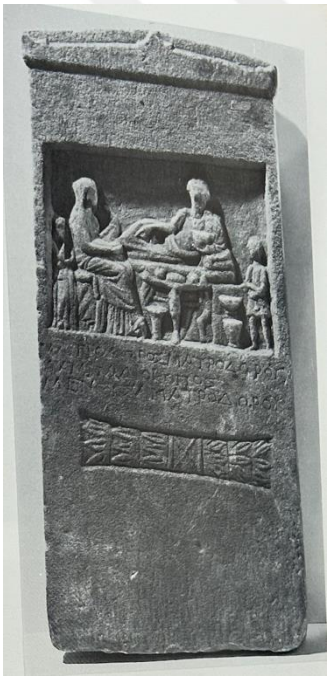
Resim 79



Resim 80



Resim 81



Resim 82



427

Resim 83



Resim 84



Resim 85



niliengrabstele aus der Umgebung von

Resim 86



174

Resim 87



449

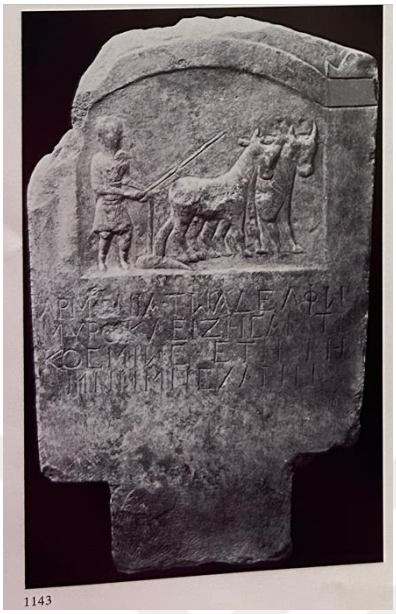
Resim 88



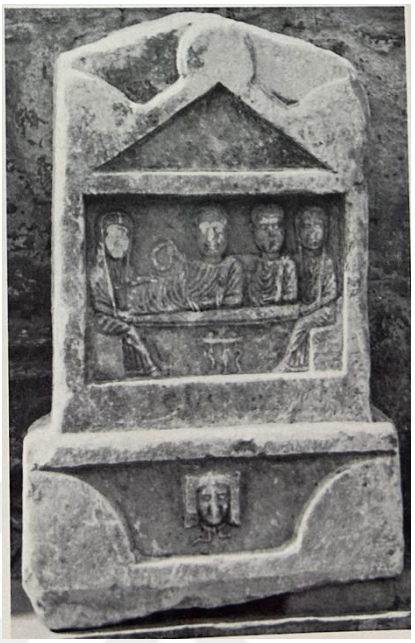
Resim 89



Resim 90



Resim 91



Resim 92



Resim 93



Resim 94



Resim 95